

Silva Nikka

**”Päihdyttävien juomien valmistamisesta ja
käytöstä”**

Alkoholirikokset ja niiden kontrollointi Mikkelin seudulla 1895–1905

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Silva Nikka	
Työn nimi – Title ”Päihdyttävien juomien valmistamisesta ja käyttämisestä”: Alkoholirikokset ja niiden kontrollointi Mikkelin seudulla 1895–1905.	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 98 + liitteet 4 sivua
Tiivistelmä – Abstract <p>Pro gradu- tutkielmassa kartoitetaan, millaisia alkoholirikoksia Mikkelin seudulla tehtiin ja miksi, kuten myös miten näitä rikoksia kontrolloitiin ja valvottiin vuosina 1895–1905. Tarkemmiksi tutkimuskohteiksi on rajattu kolme eniten oikeuksissa näkyneitä rikosta: viinan salapolttaminen, laiton myyminen sekä juopuminen julkisella alueella. Pääasiallisina lähteinä tutkimuksessa on käytetty rikoshistoriassa keskeisiä oikeusistuinten pöytäkirjoja sekä näiden tukena aikalaissanomalehtiä.</p> <p>Edellä mainituista kolmesta rikoksesta oli tutkimusajanjakson aikana syytettynä yhteensä 338 henkilöä. Suurin osa syytetyistä oli miehiä. Naisia oli mukana viinan salapolttamis- ja myymisrikoksissa, mutta juopunut nainen oli sen sijaan harvinainen näky. Kiinnijääneiden suurin sosiaalinen ryhmä olivat loiset ja itselliset sekä työmiehet. Näiden lisäksi syytettynä oli runsaasti talollisia, ajureita ja käsityöläisiä. Tyypillinen syytetty oli 30–40-vuotias. Maaseudulla alkoholirikokset olivat yleisempiä tutkimusjakson alkupuolella kuin sen loppupuolella, kun taas kaupungissa rikoksia esiintyi tasaisemmin koko tutkimusjakson ajan. Maaseutu oli selkeästi viinan valmistukseen ja myyntiin liittyvää rikosaluetta, kun taas kaupunki oli se paikka, jonne tultiin enimmäkseen juopumaan. Taloudelliset ja nautinnolliset syyt ajoivat alkoholirikoksiin sanktioista huolimatta.</p> <p>Maaseudulla alkoholirikoksista jäätiin eniten kiinni syksyllä ja talvella, kun taas kaupungissa keväisin, kesäisin ja syksyisin. Viikonpäivistä lauantai oli yleisin juopumispäivä, mutta myös viikolla oli tavanomaista nauttia alkoholia. Kaupungissa rikospaikkana oli useimmiten julkinen tila. Sen sijaan maaseudulla rikoksia tapahtui yleensä yksityisemmissä tiloissa.</p> <p>Alkoholirikosten valvonta tapahtui virallisen ja sosiaalisen kontrolloinnin kautta. Virallisina kontrolloijina toimivat poliisit ja nimismiehet työnsä velvoittamina. Myös paikallisyhteisö valvoi yhteisönsä jäseniä ja ilmiantoi rikoksista epäiltyjä.</p>	
Asiasanat – Keywords alkoholi, rikos, juopumus, myynti, salapoltto, Mikkelin, kriminologia, 1895–1905	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston JYX-tietokanta	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Vuosisadan vaihteen Mikkeli.....	1
1.2	Aiempi tutkimus	6
1.3	Tutkimuksen tavoitteet	10
1.4	Menetelmät ja alkuperäislähteet	12
2	Alkoholipolitiikka ja alkoholirikokset vuosisadan vaihteessa	16
2.1	Alkoholipoliittisten päätösten moraaliset ja taloudelliset syyt	16
2.2	Alkoholirikokset Mikkelin seudulla	21
3	”Wiinakeittiöitä etsimässä”: alkoholin valmistuksen ja käytön kontrollointi sekä valvonta	27
3.1	Virallinen kontrolli	27
3.2	Sosiaalinen kontrolli	33
4	Alkoholirikoksista syytetyt	38
4.1	Miesten tapa, naisten synty.....	38
4.2	Ikäjakauma.....	45
4.3	Sosiaaliryhmät	48
4.4	Kotipaikka.....	58
5	Rikospaikat ja rikosten ajankohdat	61
5.1	Rikospaikka: yksityinen ja julkinen tila.....	61
5.2	Markkinat ja muut tapahtumat	71
5.3	Rikoksen ajankohta.....	77
6	Alkoholirikollisuus ja sen kontrollointi Mikkelin maaseudulla ja kaupungissa vuosisadan vaihteessa	86
	Lähteet ja kirjallisuus.....	91
	Liitteet.....	99

1 Johdanto

1.1 Vuosisadan vaihteen Mikkeli

Mikkelin Sanomissa kirjoitettiin alkoholista tuon tuosta. Elokuussa 1903 lehdessä kiinnitettiin huomiota rikosten ja alkoholin yhteyteen:

”Rikosasiain paljouteen eri seutukunnilla eiwät waikuta niin paljon, kuin muiden riita-asiain, kansan luonne ja taloudelliset olot. Lähin syy niihin johtuu tiettävästi wäkijuomain wälittömästä ja wälillisestä turmiosta.”¹

Alkoholi herätti ristiriitaisia tunteita vuosisadan vaihteessa. Toisaalta alkoholi nähtiin positiivisessa valossa. Alkoholi tuotti mielihyvää, rentoutti ja poisti estoja. Kaiken lisäksi alkoholiin liittyi monia erilaisia perinteitä ja tapoja, kuten myöskin kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä: alkoholi esimerkiksi toimi vieraanvaraisuuden osoittamisen merkinä, lääkkeenä, onnittelumaljuna sekä erotti työn ja vapaa-ajan toisistaan.² Toisaalta alkoholia paheksuttiin ja sen käyttäjät tuomittiin. Alkoholi yhdistettiin esimerkiksi köyhyyteen, siveettömyyteen ja rikollisuuteen.³ Näiden ja taloudellisten syiden vuoksi monia alkoholiin liittyviä asioita kriminalisoitiin 1800-luvun aikana ja erityisesti raittiusliikkeet alkoivat ajaa ehdotonta raittiutta ja kieltolakia Suomeen.⁴ Vuosikymmeniä jatkuneet perinteet, kuten viinan polttaminen omaan käyttöön, olisi pitänyt yhtäkkiä nähdä rikollisena ja tuomittavana puuhana, mitä se ei kaikille kuitenkaan ollut.

Tutkielmassa selvitän, millaisia alkoholirikoksia Mikkelin seudulla tehtiin tutkimusajanjakson aikana vuosina 1895–1905 ja miksi. Tuon myös esille, miten sekä epävirallisen että virallisen kontrollin kautta pyrittiin valvomaan alkoholinkäyttöä ja siihen liittyvää rikollisuutta.

Tutkielma rakentuu kuudesta luvusta. Johdannossa käsittelen Mikkelin seutua ja alkoholin merkitystä siellä vuosisadan vaihteessa, aiempaa tutkimusta sekä tämän tutkimuksen alkuperäislähteitä, tavoitteita ja menetelmiä. Luvussa kaksi perehdyin

---

¹ Mikkelin Sanomat 1.8.1903, nr.85, ”Oikeustoimi Suomessa wuotena 1901”.

² Vilkuna 2015, 526.

³ Peltonen 1988, 20.

⁴ Peltonen 1998, 18–19.

Suomen alkoholipoliittisiin päätöksiin ja syihin niiden taustalla sekä esittelen, millaisia alkoholirikoksia Mikkelin seudulla tehtiin tutkimusajanjakson aikana. Taustoitan rikoksiin liittyvää lainsäädäntöä sekä tuon esille kussakin rikoksessa esiintyvät tapausmäärät.

Luvussa kolme käsittelen alkoholirikosten kontrollointia ja valvontaa. Esittelen, miten valvonta järjestettiin, ketkä rikollisuutta valvoivat ja pyrkivät ehkäisemään sekä ketkä toimivat syytösten ilmiantajina. Luvussa neljä perehdyn alkoholin salapoltto-, myynti- sekä juopumistapausten syytettyihin: sukupuoleen, ikään, sosiaaliseen ryhmään ja kotipaikkaan. Luvussa viisi tutustutaan vielä rikosten tapahtumapaikkoihin sekä ajankohtiin vuodenaikojen ja kuukausien mukaan sekä juopumustapauksissa myös viikonpäivien mukaan. Viimeisessä luvussa vedän tutkimuksessani saatuja tuloksia yhteen sekä vertailen niiden kautta kaupungin (raastuvanoikeus, RO) ja maaseudun (kihlakunnanoikeus, KO) välistä alkoholirikollisuutta.

Tutkimuskohteeksi valitsin alkoholirikoksiltaan vähän tutkitun pienikokoisen, mutta hallintokaupunkina merkittävän Mikkelin kaupungin⁵ ja sitä ympäröivän laajan Mikkelin maalaiskunnan. Kaupungin pinta-ala oli vuonna 1900 alle kymmenen neliökilometriä. Rakennettu alue rajoittui pohjoisessa nykyiseen Tenholankatuun, idässä ranta- ja satama-alueeseen, lännessä maalaiskunnan kirkolle ja etelässä Linnankadulle.⁶ Mikkelin maalaiskunnan on arvioitu sen sijaan olleen vuonna 1865 pinta-alaltaan noin 1120 neliökilometriä.⁷

Mikkelin kaupunki ei ollut väkiluvultaankaan kovin suuri. Vuonna 1900 kaupungissa asui reilu 3600 asukasta, mikä oli esimerkiksi noin puolet lähellä sijaitsevaan Heinolaan⁸ verrattuna. Mikkelin maalaiskunnassa asui sen sijaan reilu 13 000 asukasta.⁹ Mikkelin seutu eli kuitenkin väestönkasvun aikaa, varsinkin tilattoman väestön.¹⁰ Asunnottomia ilmoitettiin olevan vuonna 1901 jopa 20 prosenttia maalaiskunnan koko väkiluvusta.¹¹

---

⁵ Mikkelin kaupunki perustettiin vuonna 1838 silloiselle Mikkelin kirkonkylälle. Kaupungin perustamisen syyksi perusteltiin halua parantaa harvaanasuttua Savon sekä Karjalan alueita ja oloja tekemällä alueelle kauppapaikka. Senaattori J. Walheim oli esimerkiksi sitä mieltä, että alueen vaikeudet johtuivat muun muassa syrjäisestä seudusta, mutta myös viljavarastojen leväperäisestä käytöstä ja runsaasta paloviinanpoltosta. Kts. Kuujo 1971, 55.

⁶ Kts. Mikkelin asemakaavan kartta vuodelta 1902 liitteestä 1. Kuujo 1971, 260–261, 266.

⁷ Kts. Alamäki 1992, 15; Wirilander 2008, 156.

⁸ Heinolassa asui noin 6000 asukasta 1880 ja 90-lukujen taitteessa. Kts. lisää Wilmi 1999.

⁹ STV 1907, 18.

¹⁰ Jutikkala 1958, 349.

¹¹ Wirilander 2008, 112.

Myös kaupungissa väkiluvun kasvu aiheutti ahtautta. Ongelmaksi muodostui erityisesti se, että kaupungin pinta-ala pysyi väestön lisääntymisestä huolimatta pitkään muuttumattomana. Tämän vuoksi kaupungin ulkopuolelle, mutta aivan sen läheisyyteen, syntyi esikaupunkeja ilman asemakaavaa, kuten Likolammen, Emolan ja Lähemäen kaupunginosat. Näille alueille muutti pääasiassa työväkeä.¹² Oikeudenhoidollisesti nämä alueet laskettiin kuitenkin maalaiskunnan puolelle kuuluviksi.

Elinkeinorakenteeltaan Mikkelin maalaiskunta oli 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa vielä hyvin agraarinen ja lähes kaikki asukkaat saivat elantonsa maa- ja metsätaloudesta¹³. Maanviljely oli suosittu sivuelinkeino myös muiden elinkeinonharjoittajien keskuudessa, sillä se mahdollisti suuremmat tulot.¹⁴ Myös kaupunki muistutti enemmän kirkonkylää kuin kaupunkia ja monella asukkaalla oli puutarhan lisäksi pieni viljelysmaa kaupungin reunalla.¹⁵ Kaupungissa asukkaita työllistivät muun muassa käsityöläisyys, kauppa, hallinnon tehtävät ja teollisuus.¹⁶

Mikkelin vetovoimana olivat kaupungissa vuodesta 1837 sijainnut lääninhallitus¹⁷ sekä Mikkelin kuuluisat markkinat, joissa myös alkoholia oli runsaasti tarjolla: ”Aina on kuitenkin markkinoilla – ja varsinkin juuri markkinoilla – ollut tarjolla nautintoa, joka vanhuudestaan huolimatta ei näytä koskaan makuaan menettäneen: väkijuomat.”¹⁸ Markkinoilla olikin suuri vaikutus alkoholin kysyntään ja tarjontaan Mikkelin seudulla. Mikkelin loistavan sijainnin vuoksi kaupunkiin oli helppo tulla myös ympäröivältä maaseudulta sekä muualta Suomesta: vesiliikenteellä Saimaalla¹⁹ oli erittäin suuri merkitys, mutta lisäksi Mikkeli sijaitsi maanteiden²⁰ risteyspaikalla²¹ ja rautatieliikenne kulki sekä Kuopioon että Kouvolaan.²²

---

¹² Mikkeli ja Savonlinna olivat vuonna 1910 Suomen tiheimmin asuttujen kaupunkien joukossa. Kuopiossa painetta tasattiin esimerkiksi alueliitosten avulla. Kts. Wirilander 2008, 157–158.

¹³ Mikkelin lääni kuului kaskiviljelyn alueeseen. Kts. lisää Wirilander 2008, 201–206.

¹⁴ Talka 1992, 31.

¹⁵ Kuujo 1971, 223; Wirilander 2008, 142.

¹⁶ Kts. lisää Mikkelin elinkeinoelämästä Kuujo 1971, 79–173.

¹⁷ Hallinnolliseksi kesukseksi Mikkeli alkoi muodostua jo 1700-luvulla sotilaallisten yhteyksiensä kautta. Savon Jääkärirykmentti piti harjoituskoukoksensa Mikkeliissä ja vuonna 1775 joukko-osastot muodostettiin Savon Prikaatiksi. Kts. Kuujo 1971, 25.

¹⁸ Varsta 1946, 109–110.

¹⁹ Saimaan laivareitin ohella toinen tärkeä vesireitti kulki Otavan satamasta Puulavettä pitkin Hirvensalmelle ja sieltä Kangasniemelle. Kts. Pänkäläinen 1992, 194.

²⁰ Suuri Savontie kulki jo ennestään Pohjois-Savosta Mikkelin pitäjälle, 1600-luvulla rakennettiin maantie Mikkelistä Lappeenrantaan sekä 1700-luvun lopussa rakennettiin maantiet Jyväskylään ja Pieksämäen kautta Suonenjoelle. Kts. Pänkäläinen 1992, 191.

²¹ Kuujo 1971, 39–55.

²² Mikkelin rata oli valmis vuonna 1889. Kts. Mikkelin rautatieliikenteestä lisää Kuujo 1971, 114–119.

Mikkelissä, kuten muuallakin Suomessa, alkoholin tarjoilu oli ollut kauan vapaata, kunnes valtio alkoi 1860-luvun loppupuolella ohjailla tehokkaammin väkijuomien tarjoiluoikeuksia. Paloviinan myynti- ja tarjoiluoikeuksista ei oltu yksimielisiä: joidenkin mielestä kaupungissa olisi tullut vallita täydellinen viinanmyyntikielto, mutta maistraatti ei ollut asiasta samaa mieltä. Sen sijaan vuonna 1882 syntyi anniskelua varten suunniteltu kunnallinen monopoliyhtiö²³, Mikkelin kaupungin Anniskelu- ja Vähittäismyynti-Osakeyhtiö, joka ei lopulta kuitenkaan saanut alkoholijuomien myynnin yksinoikeutta. Anniskeluoikeuksien myöntäminen yhtiön ulkopuolella oleville yrityksille, aiheuttikin kiistaa eri toimijoiden välille.²⁴

Alkoholipoliittisista kiistoista huolimatta Mikkelin oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa merkittävä teollisuuskaupunki alkoholinalalla. Kaupungissa sijaitsi useita viina- ja oluttehtaita, joiden jäljet näkyvät yhä tänäkin päivänä muun muassa Likolammen pohjavesissä.²⁵ Kyseisen lammen rannalla sijaitsi vuosisadan vaihteessa kaksi alkoholitehdasta: vuonna 1864 perustettu oluttehdas *Toivo*, joka myytiin vuonna 1898 Petroff Oy:lle, sekä vuonna 1871 J. G. Liukkosen perustama viinanpolttimo ja spriitehdas²⁶. Omistajavaihdoksen jälkeen vuonna 1888 tehdas alkoi valmistaa viinan lisäksi myös olutta ja tehdas sai nimekseen ensin *Mikkelin viina- ja juomatehdas* ja myöhemmin vielä *Mikkelin polttimo- ja oluttehdas*. Rantakadun varrelle perustettiin viinanpolttimo vuonna 1873, ja se sai myöhemmin nimekseen *Mikkelin väkijuomatavarainosakeyhtiö*. Näiden lisäksi Mikkelin perustivat viinatehtaat myös tamperelainen kapteeni M. Nordensvan vuonna 1874 ja farmaseutti A. H. Godenhjelm vuonna 1877. Kaikille lupia ei kuitenkaan herunut, esimerkiksi oluenpanija Viktor Wulffin ei saanut vuonna 1871 perustaa Mikkelin paloviinan jalostustehdasta.²⁷

Tehtaiden määrä ja niiden tuotantovolyymit kertovat siitä, että alkoholia oli Mikkelissä runsaasti tarjolla vuosisadan vaihteessa, vaikkakin valtio oli vuonna 1873 säännöstellyt alkoholin valmistusta tarkasti. Petroffin tehdas tuotti esimerkiksi vuonna 1894 83 200

---

²³ Kyseessä oli ns. Göteborgin järjestelmä. Kyseisessä alkoholin säännöstelyjärjestelmässä alkoholijuomien myynti- ja anniskelulupa myönnettiin kaupungin monopolille. Yhtiön tuotto käytettiin suurimmaksi osaksi yleishyödyllisiin kohteisiin, esimerkiksi Mikkelissä rahoilla tuettiin kaupungin kirkon rakentamista ja kaupungin kaunistamista. Kts. Kuujo 1971, 361–362.

²⁴ Mikkelin kaupungin alkoholipolitiikasta lisää kts. Kuujo 1971, 360–363.

²⁵ Likolammen rannalla sijainneet kaksi viinatehdasta syytivät jätteensä, joka oli suureksi osaksi mäskiä, ajan tavan mukaan suoraan lampeen. Tämän epäillään aiheuttaneen lammen rehevöitymisen. Kts. Länsi-Savo, 17.3.2017, nr.74, ”Viinamäskit muhivat Likolammessa”.

²⁶ J. G. Liukkonen olisi halunnut perustaa tehtaan alun perin maalaiskunnan puolelle Pursialaan, mutta maalaiskunnan pitäjänkokous ei antanut tähän lupaa. Kuujo 1971, 164; Bonsdorff 1997, 72–73.

²⁷ Kuujo 1971, 163–165.

litraa olutta ja vuonna 1906 jopa 200 000 litraa. Mikkelin viina- ja juomatehdas valmisti sen sijaan vuonna 1895 61 363 litraa viinaa ja vuonna 1903 102 104 litraa. Myös Mikkelin väkijuomatavarain osakeyhtiön kautta viinaa oli runsaasti saatavilla: vuonna 1891 41 626 litraa ja vuonna 1903 151 129 litraa. Viinaa oli tarjolla niin paljon, että sitä voitiin lähettää myös Mikkelin seudun ulkopuolelle, muun muassa Lappeenrantaan.²⁸ Kaupungissa tuotettua viinamäärää ei siis mitenkään voitu kuluttaa pelkästään siellä.

Missä alkoholia oli sitten Mikkeliissä tarjolla? Kaupungissa toimi ensimmäisen ja toisen luokan ravintoloita,²⁹ esimerkiksi rautatieaseman viereen vuonna 1889 rakennetussa Hotel Karinissa, myöhemmin Seurahuoneessa, oli kaksi ravintolaa. Yläkerran tilat oli tarkoitettu hienommalle herrasväelle ja alakerran tilat alemmille luokille. Kyseisessä ravintolassa kulutettiin esimerkiksi vuonna 1899 304 litraa paloviinaa ja 882 litraa konjakkia. Asiakkaille maistuivat edellisten lisäksi myös rommi, viini, punssi ja likööri.³⁰ Myös vuonna 1898 perustettu Mikkelin klubi, joka sijaitti ensin Nikolainkadulla ja sittemmin Aleksanterinkadulla, oli tarkoitettu vain herrasväen käyttöön.³¹ Mikkelin klubilla viinan kulutus oli vuonna 1906 65 litraa ja konjakin 132 litraa. Näiden lisäksi Mikkeliissä alkoholia sai muun muassa Mikkelin anniskeluyhtiön ravintolasta, neiti Lovisa Nybomin pitämästä ravintolasta Nikolainkadulla sekä VPK:n ravintolasta Kirkkokadulla. Lisäksi Mikkelin maistraatti salli alkoholijuomien tarjoilun vuonna 1893 Naisvuoren paviljongilla.³² Kaupungin kokoon nähden anniskelupaikkoja oli siis paljon.

Alkoholin kulutus ja sen seuraamukset herättivät huolestusta raittiusseuroissa. Mikkeliissä järjestettiin vuonna 1899 valtakunnallinen raittiuskokouskin.³³ Raittiusseurat lisäsivät kannatustaan Mikkelin seudulla 1880-luvulta lähtien, mutta hitaasti. Raittiusjärjestöjen jäsenmäärä pysyi esimerkiksi Mikkelin läänissä maan keskiarvon alapuolella, mikä voi heijastaa ihmisten asenteita alkoholia tai raittiusseuroja kohtaan.³⁴ Raittiusjärjestöjen lisäksi myös nuorisoseurat pyrkivät antamaan alkoholivalistusta sekä saattamaan ”huvielämää” terveemmälle pohjalle.³⁵ ”Kun raittiusseurat hylkäävät juopon, saattawat nuorisoseurat ottaa tämän armoihinsa; vaikka sillä ehdolla kuitenkin että hän ei

---

²⁸ Kuujo 1971, 164–165.

²⁹ Vrt. Koskinen 2007, 5.

³⁰ Kuujo 1971, 140.

³¹ Salovaara 2008, 10–11, 17.

³² Kuujo 1971, 140–141, 236.

³³ Wirilander 2008, 542.

³⁴ Laitinen 1992, 474; Wirilander 2008, 539.

³⁵ Laitinen 1992, 476–477.

täälläkään saa tulla pahennukseksi, vaan että hänen tulee koettaa edistyä ja elämäänsä parantaa.”³⁶ Samoin Mikkelin anniskeluyhtiö pyrki toiminnallaan tukemaan raittiusliikkeitä maksamalla esimerkiksi salakapakoitsijoita ilmiantaneille poliiseille palkkioita.³⁷

Tutkimuskohteena Mikkelin voisi todeta olevan melko tyypillinen 1800-luvun lopun kaupunki. Mikkelä, kuten myös esimerkiksi Heinola ja Kuopiokin, olivat kaikki melko rauhallisia maaseutukuntia, joihin markkinat toivat ajoittain lisää elämää.³⁸

Monessa suhteessa vuosisadan alun Mikkelä oli samanlainen kuin jokin Kuopio, Savonlinna, Jyväskylä tai Heinola, ajoittain vilkas mutta useimmiten unelias ja rauhallinen, --- Mutta Mikkelillä oli myös oma erityisluonteensa, jonka perusteella sitä milloin pilkallisesti milloin mairitellen kutsuttiin ”herrasväen kaupungiksi” tai jopa ”pikku Pariisiksi”.³⁹

1.2 Aiempi tutkimus

Alkoholiin liittyviä tutkimuksia on tehty Suomessa runsaasti. Alkoholista on tutkittu muun muassa sen käyttöä, rikollisuutta ja sen vaikutuksia alkoholin käyttäjään. Lisäksi tutkijoita ovat kiinnostaneet alkoholin historiaan liittyvät monet erilaiset taitekohdat, lainsäädäntö sekä alkoholiin liittyvä julkinen että poliittinen keskustelu.

Historioitsija ja raittiuspoliitikko Uuno Tuominen teki monipuolisen uran alkoholihistoriallisella tuotannollaan. Tämän tutkimuksen taustoittamisessa on auttanut erityisesti Tuomisen alkoholipolitiikan historiaa ja kehitystä käsittelevä teos *Suomen alkoholipolitiikka vuosisadasta toiseen* (1981). Kyseisen tutkimuksen avulla olen päässyt käsiksi alkoholia kohtaan suunnattuihin asenteisiin sekä poliittisiin syihin asetusten taustalla. Ilkka Mäntylän teokset *Suomalaisen juoppouden juuret* (1985) ja *Suomalaisen juoppouden kasvu* (1995) lähestyvät myös suomalaisen viinankeiton ja juoppouden historiaa alkoholipoliittisesta näkökulmasta, mutta tutkimukset sijoittuvat Ruotsinvallan aikaan. Valtion säätelemään alkoholilainsäädäntöön saan tietoa lisäksi Utraisen ja Hepolan oikeustieteellisestä tutkimuksesta *Alkoholirikokset* (1985). Teoksessa käydään läpi valtion asettamia asetuksia ja lainsäädöksiä alkoholille eri vuosina, näiden asetusten

---

³⁶ Mikkelä, 2.5.1904, nr. 49, ”Raittius- ja nuorisoseurojen suhteesta toisiinsa”.

³⁷ Kuujo 1971, 361.

³⁸ Wilmi 1999,77, 169–170; Toivanen 2000, 159–162.

³⁹ Tolonen 1979, 9.

ja lakien sisältöjä sekä syitä asetusten takana. Oikeustieteellisen näkökulmansa vuoksi teos pureutuu suurelta osin vain juridisiin seikkoihin. Kuitenkin se, miten erilaisiin alkoholikieltoihin on päädytty, auttaa tulkitsemaan oman aineistoni tapauksia.

Alkoholin nautinnollista puolta on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin sen paheellista puolta. Puheet suomalaisten juopottelusta ja runsaasta alkoholin käytöstä antavat usein melko negatiivisen kuvan suomalaisesta alkoholinkäytöstä. Syynä tällaiseen negatiiviseen suhtautumiseen ja tulkintaan saattoi johtua muun muassa lähdeaineistosta, joka oli usein sivistyneistön ja norminsäättäjien luoma kuva rahvaan juomakulttuurista.⁴⁰ Paheellinen näkökulma alkoholikulttuuriin tulee vahvasti esille pyrkimyksistä kieltää se. Tutkimuksen ajanjaksolla raittiusliikkeet yleistyivät ja kasvattivat suosiotaan pyrkimyksinään kieltää alkoholin käyttö kokonaan. Alkoholia ei saisi valmistaa, myydä tai edes tuoda maahan.⁴¹ Tätä ilmiötä on auttanut ymmärtämään Irma Sulkunen teoksellaan *Raittius kansalaisuskontona: Raittiusliike ja järjestyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin* (1986).

Tutkimallani ajanjaksolla ollaan matkalla kohti kieltolakia⁴². Kuuluisimpia kieltolakiin perehtyneitä tutkijoitamme on muun muassa sosiaalhistorian professori Matti Peltonen. Peltonen perehtyy teoksessaan *Kerta kiellon päälle: Suomalainen kieltolakimentaliteetti* (1997) vuosien 1919–1932 kieltolakia edeltäneeseen aikaan ja siihen miten kieltolaki-ajatusmaailmaan päädyttiin. Aija Kaartinen sen sijaan tutustuu kieltolaki teemaan naisnäkökulman kautta teoksessaan *Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi: Naisten kieltolakimieliä ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932* (2011). Kyseiset tutkimukset sijoittuvat oman tutkimukseni jälkeiseen aikaan. Tutkimuksessa voidaan kuitenkin käyttää kirjallisuutta pidemmältä aikaväliltä, sillä tutkimuksen teemaa ei voi sitoa vain tiettyihin vuosiin, vaan se tulee ymmärtää laajemmassa kontekstissa.

Suomalaiseen alkoholikulttuuriin ja juopumustapoihin on perehtynyt erityisesti Kustaa H. J. Vilkuna. Tälle tutkimukselle suuntaa antoivat varsinkin teos *Juomareiden valtakunta 1500–1850* (2015) ja artikkeli *Alkoholin nauttimispaikka, juopottelijat ja juomisen ajankohta 1500–1700-luvun Suomessa* (1995). Kyseiset teokset antavat monipuolisen kuvan suomalaisesta alkoholikulttuurista, alkoholin käyttäjistä ja juopotteluajankohdista. Tässä tutkimuksessa on sovellettu myös rikospaikkojen

---

⁴⁰ Vilkuna 1995, 210.

⁴¹ Sulkunen 1986, 30.

⁴² Suomessa kieltolaki oli voimassa vuodesta 1919 vuoteen 1932.

yhteydessä Vilkunan käyttämää jakoa julkisesta ja yksityisestä tilasta. Tärkeää kulttuurista näkökulmaa alkoholiajatteluun antoi myös Satu Apon teos *Viinan voima: näkökulmia Suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin* (2001).

Tutkimusajanjakson aikana elettiin vielä sääty-yhteiskunnan aikaa. Suomi, ja samaten Mikkeli, olivat vielä hyvin agraarisia ja suurin osa ihmisistä sai elenatonsa maanviljelystä. Maatalouden historiaan ja talonpoikaiskulttuuriin on erikoistunut erityisesti historiantutkija ja professori Eino Jutikkala. Hänen teoksensa *Suomen talonpojan historia* (1942) on auttanut ymmärtämään ajan yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ilmiöitä sekä ajan oloja. Samoin Matti Peltosen maaseudun historiaa koskevat teokset, kuten *Talolliset ja torpparit: vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa* (1992), ovat auttaneet sisäistämään teemaa paremmin. Naisnäkökulmaa talonpoikaselämään sain lisäksi Leena Laineen ja Pirjo Markkolan toimittamasta teoksesta *Tuntematon työläisnainen* (1989).

Alkoholirikollisuutta, erityisesti juopumisrikollisuutta, on tutkittu myös paikallisessa mittakaavassa. Heidi Mikkolan pro gradu-tutkielma *Juopumusrikollisuus Jyväskylän kaupungissa 1890–1899* (2010) sekä Katri Koskisen pro gradu-tutkielma *Alkoholin käyttö, kontrolli sekä alkoholiasenteet Jyväskylässä vuosina 1900–1910* (2007) keskittyvät samaan aikakauteen oman tutkimukseni kanssa ja tarjoavat siten hyvän vertailukohdan juopumisrikollisuuden tarkastelulle. Myös Juha Honkanen perehtyy juopumusrikoksiin pro gradu-tutkielmassaan *Juopunut Jyväskylässä: Juopumusrikollisuus ja juopuneena tehdyt rikokset Jyväskylän kaupungissa kieltolakivuosina 1919–1932* (2016). Salapolttamista ja viinan laitonta myyntiä on sen sijaan tutkittu vähemmän, mutta siitäkin löytyy tutkimustietoa. Esimerkiksi Juhani Heikkilän pro gradu-tutkielma *”Lukuisia salapolttimoita on löydetty ja hävitetty”:* *Luvaton paloviinanvalmistus ja -myynti Ilmajoen, Kauhajoen ja Jalasjärven pitäjäien käräjäkunnassa vuosina 1863–1872* (2001) keskittyy nimenomaan laittoman viinan salapolttamis- ja myyntirikoksiin Etelä-Pohjanmaan seudulla. Myös Antero Heikkisen teoksessa *Kirveskansa ja kansakunta: elämän rakennusta Kuhmossa 1800-luvun jälkipuolella* (2000) sivutaan Kuhmolaisten viinanpoltto-, myynti- ja juopumissytytteitä.

Kyseiset pro gradu-tutkielmat pohjaavat samankaltaisiin lähteisiin, kuin tämäkin työ ja ovat siten auttaneet myös menetelmiä pohdittaessa. Apuja menetelmäkirjallisuuteen tuomiokirjalähteissä olen saanut myös Heikki Roiko-Jokelan ja Timo Pitkäsén

toimittamasta teoksesta *Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina* (1995) sekä Pentti Virrankosken artikkelista *Tuomiokirjojen käyttö historiantutkimuksessa* (1970).

Koska tutkimus kuuluu rikoshistorian piiriin ja historiallisen kriminologian metodeihin kuuluu historiallisten alkuperäislähteiden yhdistely lähitieteiden, kuten kriminologian ja sosiologian, teorioiden kanssa⁴³ on tärkeää huomioida myös kriminologiaan liittyvää tutkimuskirjallisuutta. Maastamme löytyy rikoshistorian alalta vankka tutkimusperinne, jonka konkareihin kuuluu esimerkiksi oikeushistorian professori ja historiantutkija Heikki Ylikangas. Ylikangas on väitellyt oikeushistoriassa, mutta perehtynyt tutkimuksissaan paljon myös rikollisuuden historiaan. Hänen tunnetuin teoksensa tältä alalta lienee *Puukkojunkkareitten esiinmarssi* (1976), jossa Ylikangas tutkii väkivaltarikollisuutta Pohjanmaalla vuosina 1790–1825. Teos on oivasti rikoshistoriaa kuvaava teos, vaikkei tutkimukseni käsittelekään väkivaltarikoksia tai alkoholin alaisuudessa tehtyjä rikoksia. Rikoshistorialliseen tutkimukseen on perehtynyt myös Anu Koskivirta väitöskirjassaan *”Sisäinen vihollinen”: Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä* (2001). Koskivirran teos on tutkimus Itä-Suomen henkirikollisuudesta ja kontrollista vuosina 1748–1808. Rikosten syihin ja niihin liittyviin teoreettisiin selityksiin päästään sen sijaan sisälle Olli Matikaisen toimittaman teoksen *Rikos historiassa* (2000) ja Janne Kivivuoren opuksen *Rikollisuuden syyt* (2013) kautta.

Tutkimuksen keskittyessä paikallishistoriaan on hyvä perehtyä myös Mikkelin kaupunki- ja maaseutuhistoriaan sekä niiden yhteiskunnallisiin oloihin. Näihin teemoihin auttaa pääsemään sisälle erityisesti Erkki Kuujon teos *Entisajan Mikkelin kaupunkin vaiheita 1838–1917* (1971), Hannele Wirilanderin teos *Mikkelin pitäjän historia* (1982) ja *Savon historia IV: Uudistuksiin heräävä Savo 1870–1918* (2008) sekä Teppo Viholan toimittama teos *Mikkelin maalaiskunnan kirja* (1992). Lisäksi Martti Varstan tutkimus *Mikkelin kaupungin markkinat 1838–1867* (1946) antaa erinomaista pohjaa Mikkelin markkinahistorialle ja alkoholikulttuurille kyseisissä tapahtumissa. Sirpa Tolosen teos *Ryysyprinsessat: lapsuus tsaarinajan Mikkeliissä* (1979) on sen sijaan kuvaus kirjailijan lapsuudenmuistoista 1900-luvun alun Mikkeliissä. Kyseistä teosta olen käyttänyt pelkästään Mikkelin kuvaamiseen aikalaisnäkökulmasta.

---

⁴³ Matikainen 2000, 9.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia alkoholirikoksia Mikkelin seudulla tehtiin ja miksi, kuten myös miten näitä rikoksia kontrolloitiin ja valvottiin vuosina 1895–1905. Tarkemmiksi tutkimuskohteiksi olen rajannut kolmea eniten oikeuksissa näkyntä rikosta: viinan salapolttamisen, laittoman myynnin sekä juopumisen julkisella alueella. Kyseiset rikokset kuuluvat talous- ja järjestysrikosten piiriin. Lähteet mahdollistaisivat alkoholirikosten koko skaalan tutkimisen,⁴⁴ mutta aineisto kasvaisi tällöin hallitsemattoman suureksi. Tutkimusajanjakson edellä mainittujen rikosten 338 syytettyä muodostavatkin riittävän laajan aineiston alkoholirikosten tarkasteluun. Lisäksi kyseisten rikosten kautta voidaan tarkastella alkoholirikoksia varsin monipuolisesta näkökulmasta aina valmistuksesta myyntiin ja lopulta myös sen käyttämiseen. Lähdeaineistosta johtuen tutkimuksessa korostuu virallinen kontrolli, mutta aineiston avulla voidaan analysoida myös epävirallista eli sosiaalista kontrollia.

Päätutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia alkoholirikoksia Mikkelin seudulla tehtiin tutkimallani ajalla?
2. Miksi näitä rikoksia tehtiin lakiin merkityistä sanktioista huolimatta?
3. Miten alkoholirikosten valvonta ja kontrollointi toimivat?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tarkastelen aluksi yleisesti, mitä alkoholirikoksia Mikkelin kaupungissa sekä maaseudulla tehtiin. Alkoholirikoksilla tarkoitan tässä tutkimuksessa rikoksia, jotka koskevat nimenomaan alkoholilakia. Tutkimuksessa ei ole täten otettu huomioon esimerkiksi rikoksia, jotka on tehty alkoholin vaikutuksen alaisuudessa.⁴⁵ Tuon esille oikeudessa käsiteltujen rikosten määriä sekä alkoholirikosten osuuksia kaikista oikeuden käsittelemistä tapauksista tutkimusajanjakson aikana.

Tarkemmin perehdyn viinan salapolttamiseen, myymiseen ja juopumiseen. Käyn läpi kaikki vuosina 1895–1905 Mikkelin raastuvanoikeudessa ja kihlakunnanoikeudessa käsitellyt tapaukset, joissa vastaajaa on syytetty kyseisistä rikoksista. Perehdyn kyseisten alkoholirikosten osalta ensinnäkin itse syytettyihin⁴⁶: olivatko syytetyt miehiä vai naisia,

---

⁴⁴ Kts. luku 2.2

⁴⁵ Tällaisia rikoksia voisivat olla esimerkiksi tappelut ja muut väkivaltarikokset.

⁴⁶ Aihetta voisi tutkia myös tuomioiden ja tuomituttujen näkökulmasta. Katsoin saavani alkoholirikoksista kuitenkin enemmän irti perehtymällä syvemmin rikoksista syytettyihin. Oikeuden päätökset kertovat enemmän rikosten oikeudellisista seuraamuksista ja kontrollipolitiikan keinoista kuin rikostapahtuman olosuhteista. Kts. Koskivirta, 21.

mihin ikä- ja sosiaaliryhmään he kuuluivat sekä mistä he olivat kotoisin. Tutustun myös syytettyjen rikospaikkoihin ja rikosten ajankohtiin eli missä ja milloin rikos syytteen mukaan tapahtui. Näiden tietojen avulla tuon tutkimuskysymyksessä kaksi esille sitä, miksi edellä mainittuihin rikoksiin oli mahdollisesti ryhdytty lain määräämistä sanktioista huolimatta. Eikö alkoholirikoksia pidetty mahdollisesti rikollisena puuhana vai vaikuttiko taustalla esimerkiksi taloudellisia syitä?

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä kartoitan, miten alkoholirikosten valvonta ja kontrollointi järjestettiin sekä ketkä kyseisiä rikoksia valvoivat. Otan huomioon niin virallisen kuin epävirallisenkin kontrollin. Koska kontrollimääreet ovat aikaansa sidottuja, termejä on hyvä täsmentää hieman. Viinan polttaminen, alkoholin myyminen ilman asianmukaisia lupia sekä juopuminen julkisella paikalla oli tutkimusajanjakson aikana kriminalisoitu eli merkitty rikoslakiin ja niiden rikkomisesta oli täten säädetty myös rangaistus. Virallisella kontrollilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lakien ja asetusten perusteella tapahtuvaa valvontaa, jota toteuttivat poliisit ja muut virkamiehet työnsä puolesta ja virkansa velvoittamina. Sosiaalinen kontrolli tapahtui sen sijaan muiden kuin virallisten kontrolloijien kautta.⁴⁷ Jokaisella yhteisöllä oli esimerkiksi omat mielipiteensä ja käsityksensä siitä, mitkä asiat olivat sallittuja, hyväksyttäviä tai sopivia ja mitkä taas eivät.⁴⁸ Tutkimuksessa alkoholirikosten kontrolloijiin päästään käsiksi muun muassa rikosten ilmiantajien kautta. Selvitän, ketkä ilmiantoivat rikoksia ja niistä epäiltyjä syyttäjälle, ja miksi. Mielenkiintoista on myös pohtia, miellettiinkö alkoholirikokset yhteisön silmissä rikollisuudeksi vai ei.

Kiinnostuksen kohteenani on lisäksi, näkyvätkö alkoholirikokset jotenkin eri tavalla kaupungin kuin maaseudun puolella. Tutkimusten mukaan esimerkiksi vuoden 1866 paloviina-asetuksen jälkeen maaseudun ja kaupungin on katsottu erottautuneen tavassa ja määrässä käyttää alkoholia.⁴⁹ Maaseudun on väitetty esimerkiksi kuivuneen kyseisen lain jälkeen.⁵⁰ Näkyykö maaseudun ”kuivuus” ja kaupungin ”kosteus” myös Mikkelin seudulla? Kaupunkien oikeudenhoito toimi myös eri tavalla verrattuna maaseutuun. Kihlakunnanoikeus järjestettiin kahdesti vuodessa: talvisin ja syksyisin, kun taas raastuvanoikeus oli toiminnassa koko vuoden aina tarvittaessa. Oikeus oli kaupungissa

---

⁴⁷ Kivivuori 2008, 188–189.

⁴⁸ Koskinen 2000, 101.

⁴⁹ Sulkunen 1986, 108.

⁵⁰ Peltonen 1997, 11, 47.

siis koko ajan läsnä, kun taas maaseudulla tapausten käsittelyitä saattoi joutua odottamaan useamman kuukaudenkin ajan.

Ajallisesti tutkimus käsittää yhteensä yksitoista vuotta vuosien 1895–1905 välillä. Kyseinen ajanjakso on mielenkiintoinen tutkimuskohde alkoholirikosten kannalta ensinnäkin siksi, että alkoholipoliittiset keskustelut kävivät erityisen kuumana 1800-luvun aikana ja tutkijoiden mukaan asenteet jopa jyrkkenivät 1800-luvun loppupuolella.⁵¹ Tämä näkyi esimerkiksi raittiusliikkeiden kasvamisena. Ajanjaksolla taustalla vaikutti lisäksi jo useita erilaisia alkoholiasetuksia.⁵² Tutkimusajanjaksosta tekee kiinnostavan myös se, että alkoholirikollisuuden on väitetty olleen vähäisempää 1800-luvun alussa, nousseen 1800-luvun lopussa ja kasvaneen voimakkaasti vuosiin 1911–1913 saakka.⁵³ Ajanjakso sijoittuu myös aikaan ennen kieltolain voimaan astumista, minkä vuoksi on kiinnostavaa nähdä, miten paljon alkoholirikollisuutta esiintyi Mikkelin seudulla ennen kyseistä lakia.

1.4 Menetelmät ja alkuperäislähteet

Tämä tutkimus on rikoshistoriallinen tutkimus. Tapaukseni jakautuvat rikostyypeissään kahdelle eri suunnalle: järjestysrikoksiin (juopumusrikokset) ja talousrikoksiin (salapoltto ja laiton viinanmyynti). Pääasiallisina lähteinä käytän rikoshistoriassa keskeisiä oikeusistuinten pöytäkirjoja.

Kriminologia tarkoittaa lyhykäisyydessään oppia rikoksesta. Käsite ei ole kuitenkaan aivan yksiselitteinen. Se on esimerkiksi ymmärretty eri tavoin eri maissa ja eri ammattialojen piireissä.⁵⁴ Pohjoismaissa käsite on kuitenkin vakiintunut merkitsemään tutkimusta, jolla pyritään selvittämään rikollisuutta yhteiskunnallisena ilmiönä ja jonka tehtäviin kuuluu kuvata, selittää tai muutoin analysoida rikollisuutta.⁵⁵ Historiallisessa kriminologiassa keskeisiä tutkimuskohteita ovatkin eittämättä rikos ja sen määrittely. Sen

---

⁵¹ Utriainen & Hepola 1985, 11.

⁵² Esimerkiksi juopumisasetus vuodelta 1733, jossa kiellettiin päihtyminen julkisesti tai lähimmäisen houkuttelu humalatilaan, vuoden 1865 paloviina-asetus, jossa kiellettiin talonpojilta kotipoltto-oikeus sekä oluen myyntikielto maaseudulla vuonna 1895.

⁵³ Utriainen & Hepola 1985, 21–22.

⁵⁴ Anttila & Törnudd 1983, 15.

⁵⁵ Laitinen & Aromaa 2005, 11, 28.

metodeihin kuuluu historiallisten alkuperäislähteiden yhdistely lähitieteiden, kuten kriminologian ja sosiologian, teorioiden kanssa.⁵⁶

Rikokset ovat aina aikaan ja paikkaan sidottuja, minkä vuoksi rikollisuutta tutkittaessa on tärkeää määritellä, mitä kyseisellä käsitteellä tarkoitetaan. Tämän tutkimuksen kannalta onkin oleellista huomioida, mitkä olivat yhteiskunnan asenteet ja käsitykset rikollisuudesta tutkimallani ajalla. Kriminologiassa rikos määritellään usein legaalisen määritelmän mukaan. Tällä tarkoitetaan rikoksia, jotka on merkitty rikoslakiin ja niistä on laissa säädetty rangaistus.⁵⁷ On kuitenkin muistettava, että rikoslaki elää ja muuttuu jatkuvasti: sieltä poistetaan ja lisätään tekoja ajan olojen mukaan.⁵⁸ Se mitä 1800-luvulla katsottiin rikokseksi, ei välttämättä tänä päivänä enää sitä ole. Alkoholirikokset ovat tästä oiva esimerkki, esimerkiksi juopuminen yleisellä paikalla ei ole tänä päivänä enää rikos.

Mikkelissä oikeusjärjestelmä oli jaettu kahteen osaan: kaupungin raastuvanoikeuteen (RO) sekä maaseudun kihlakunnanoikeuteen (KO). Alioikeudet olivat toimineet Suomessa jo keskiajalta lähtien, mutta Mikkelisiin raastuvanoikeus perustettiin vasta vuonna 1863.⁵⁹ Raastuvanoikeus toimi ympäri vuoden, kun taas kihlakunnan käräjät järjestettiin kahdesti vuodessa, talvisin ja syksyisin. Näiden lisäksi järjestettiin tarvittaessa myös lisäkäräjiä eli välikäräjiä (VK).⁶⁰ Mikkelissä tuomiokunnantuomareina toimivat tutkimusjakson aikana Aadolf Mauritz Lagerstam (1881–1903) sekä Klas Lennart Molander (1904-).⁶¹

Koska tutkimukseni koskee sekä kaupunkia että maaseutua, käytän ensisijaisina alkuperäislähteinäni molempien oikeuksien varsinaisiasiain pöytäkirjoja vuosilta 1895–1905. Olen kerännyt pöytäkirjoista ylös kaikki ne rikokset, jotka viittaavat jollain lailla alkoholirikollisuuteen. Aineistoni sisältää tältä osin käytännössä siis kaiken mahdollisen. Perehdyn kuitenkin tarkemmin vain tapauksiin, joissa vastaajaa on syytetty viinan polttamisesta, alkoholin laittomasta myymisestä tai juopumisesta. Ensisijaisesti hyödynnän kvalitatiivisia metodeja (lähiluku), joihin pääsen lähteideni kautta käsiksi

---

⁵⁶ Matikainen 2000, 9.

⁵⁷ Lappi-Seppälä 2006, 2.

⁵⁸ Laine 2014, 35.

⁵⁹ Kuujo 1971, 282.

⁶⁰ Linnolahti 2002, 28.

⁶¹ Kihlakunnantuomareista ei valitettavasti löytynyt tietoa. Kts. Helsingin ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

tutkiessani syytettyjen ja todistajien lausuntoja. Tapaukset voivat muistuttaa toisiaan, mutta ovat kuitenkin yksilöllisiä.

Tutkimuksessa hyödyllisiä lähteitä olisivat myös poliisien tutkintapöytäkirjat, joiden kautta voitaisiin nähdä rikostapahtumien tarkempaa kulkua. Valitettavasti Mikkelin poliisilaitokselta ei ole säilynyt kyseisiä dokumentteja lainkaan tutkimaltani ajalta, sillä Mikkelin poliisilaitoksen ennen vuotta 1940 kertynyt arkisto tuhoutui pommituksessa talvisodan aikana. Sen sijaan Mikkelin nimismiespiirin poliisitutkintapöytäkirjoja on säilynyt jonkun verran, mutta ne eivät käsitelleet taasen alkoholirikostapauksia lainkaan.

Tuomiokirjat ovat oikeuden pöytäkirjoja, joissa käsitellään hallinnollisia asioita, riita- ja siviilitapauksia sekä rikosasioita. Lisäksi niistä löytyy myös niin sanottuja ilmoitusluonteisia asioita, kuten lainhuudatus- ja holhousasioita. Pöytäkirjoihin kirjattiin oikeuden ratkaisut ja niihin vaikuttaneet seikat. Lisäksi tapausten yhteyteen saatettiin lisätä liitteitä,⁶² kuten mainetodistuksia⁶³.

Tuomiokirjoja pidetään usein melko luotettavina lähteinä juuri niiden juridisen luonteen vuoksi. Niihin liittyy kuitenkin metodin kannalta huomioonotettavia asioita. Tutkijan on esimerkiksi erittäin tärkeä ymmärtää miten kyseiset asiakirjat ovat aikoinaan muodostuneet ja mihin tarkoitukseen.⁶⁴ Tuomiokirjamateriaali tuotettiin juuri tapausten tutkimista ja selvittämistä varten. Tuomiokirjoista ilmeneekin vain se mitä todistajilta on haluttu kuulla, eivätkä välttämättä ne asiat, jotka juuri meitä kiinnostaisivat. Lisäksi viranomaisilla on voinut olla eri käsitys kuin tutkijalla, mikä jutussa on ollut itsestään selvää ja mikä ei.⁶⁵ Tuomiokirjoissa ei myöskään näy kantajalle, vastaajalle ja todistajille esitettyjä kysymyksiä, minkä vuoksi on vaikea todeta, onko esimerkiksi todistajia johdateltu jollain tavalla kuulusteluissa. Todistelun epäselvyyksien vuoksi todistajien luotettavuutta onkin vaikea arvioida. Lisäksi eri kirjureilla on voinut olla hyvin erilainen tyyli laatia pöytäkirjoja.⁶⁶

Tuomiokirjat antavat tapauksista melko synkän kuvan oikeudellisen luonteensa takia, eivätkä ne sen vuoksi kuvasta todellisuuden kaikkia puolia.⁶⁷ Käräjätapaukset

---

⁶² Linnolahti 2002, 28.

⁶³ Yleensä papiston antama todistus, joka kertoi nauttiko asianomainen kansalaisluottamusta. Kts. Einonen, Frigren, Hemminki & Uotila 2016.

⁶⁴ Litzen 1994, 5.

⁶⁵ Asioiden kirjaamisen laajuus ja tapa vaihtelevat eri aikoina ja eri tuomiokunnissa. Kts. Saarenheimo 1994, 155; Virrankoski 1970, 125.

⁶⁶ Saarenheimo 1994, 156.

⁶⁷ Ibid.

heijastelevat kuitenkin oman aikansa vallitsevia arvoja ja näkemyksiä.⁶⁸ Alkoholirikostapauksia tutkittaessa pöytäkirjoista voivatkin parhaimmillaan ilmetä juuri henkilöiden omat näkemykset ja tunteet. Lisäksi ne kuvastavat yhteisön elämää ja siihen liittyviä suhteita, esimerkiksi kansan ja esivallan välillä.⁶⁹

Tuomiokirjojen lisäksi käytän tutkimuksessani kahta Mikkelissä ilmestynyttä ja kilpailevaa sanomalehteä alkuperäislähteideni tukena. Kyseiset lehdet toimivat oikeuspöytäkirja-aineiston tukena ja lisämateriaalina kuvaamaan Mikkelin alkoholioloja tutkimusajanjaksolla. Sanomalehdistä voikin parhaimmillaan saada käsityksen tietyn aikakauden ”henkisestä ilmapiiristä” ja asenteista. Sanomalehtiä tutkittaessa on kuitenkin huomioitava, että materiaalia on paljon ja se voi olla ristiriitaista. ”Puolesta ja vastaan”-asettelulla lehti hakeekin hyväksyntää lukijoiltaan.⁷⁰ Ensimmäinen lehdistä, *Mikkelin Sanomat*, noudatteli vanhasuomalaista myöntöväisyysslinjaa. Se ilmestyi Mikkelissä vuosina 1885–1893 sekä 1896–1954 kahdesti viikossa. Vuosina 1894–1895 lehti ilmestyi väliaikaisesti nimellä *Saimaa*. Toinen lehdistä on nuorsuomalainen *Mikkeli*, joka ilmestyi vuosina 1893–1906 aluksi kahdesti viikossa ja vuodesta 1897 alkaen kolmesti viikossa.⁷¹ Molemmat lehdet löytyvät digitoituna Kansalliskirjaston⁷² sivuilta. Olen käynyt lehtiä läpi Kansalliskirjaston hakutoiminnon avulla.

Kuvailen tutkimuksessa alkoholirikosten tapahtumia ja syitä alkuperäislähteisiin ja sanomalehtiin tukeutuen. Tavoitteenani on kuitenkin tarkastella tapauksia enemmän ilmiönä kuin yksittäistapauksina. Kuvailun tukena käytän lainauksia alkuperäislähteistä, taulukoita sekä karttoja. Lainaukset on pyritty pitämään autenttisina, eikä niihin ole täten korjattu esimerkiksi kirjoitusvirheitä. Sen sijaan en tuo tutkimuksessa esille syytettyjen nimiä eettisiin syihin vedoten. En myöskään näe nimien tuovan lisäarvoa itse tutkimukselle.

Taulukoihin olen koonnut lähteistä saatavia numeerisia tietoja. Niistä täytyy kuitenkin huomioida, etteivät ne kerro koko totuutta rikostilastoista Mikkelin seudulla, vaan ovat pikemminkin suuntaa-antavia. Alkoholirikoksia on todennäköisesti tapahtunut huomattavasti enemmän, kuin mitä oikeuden pöytäkirjat asiasta kertovat, esimerkiksi

---

⁶⁸ Pitkänen 1995, 40.

⁶⁹ Saarenheimo 1994, 154.

⁷⁰ Boberg 2004, 44, 48.

⁷¹ Kuujo 1971, 304–305.

⁷² <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti>

sanomalehdissä tuotiin esille paljon suurempia määriä salapolttimoiden⁷³ löytymisestä Mikkelin seudulla kuin mitä tuomiokirjoissa. Rikollisuutta tutkittaessa onkin muistettava, että rikollisuuden määrällinen tarkastelu on aina ongelmallista. Kyseessä on niin sanottu piilorikollisuusongelma. Kriminologiassa pyritään tavoittelemaan mahdollisimman totuudenmukaista kuvaa kokonaisrikollisuudesta, mutta usein tämä on vaikeaa ja luotettavaa kuvaa on vaikea saada. Rikostilastot antavat kokonaisrikollisuudesta puutteellisen kuvan, sillä niistä ilmenevät vain esiin tulleet rikokset.⁷⁴ Käyttämäni lähteet kertovat vain siis niistä tapauksista, joissa syytetyt ovat jääneet kiinni ja asiaa on käsitelty oikeudessa. Alkoholia on yleensä käytetty kuitenkin nimenomaan nauttimistarkoitukseen,⁷⁵ minkä vuoksi aikalaisilla on voinut olla osittain ristiriitainen suhtautuminen alkoholin valmistuksen ja käytön kriminalisointiin.

2 Alkoholipolitiikka ja alkoholirikokset vuosisadan vaihteessa

2.1 Alkoholipoliittisten päätösten moraaliset ja taloudelliset syyt

1800-lukua kuvastaa kasvanut huolestuneisuus alkoholinkäytön haittavaikutuksiin liittyen sekä aiempia vuosisatoja huomattavasti tiukempi alkoholipolitiikka. Alkoholista ja sen vaikutuksista käytiin kiivasta julkista sekä poliittista keskustelua. Aihe jakoi mielipiteitä: toiset pitivät alkoholia kaiken pahan alkuna ja juurena, toiset kannattavana bisneksenä ja kolmansille se oli arkinen aihe kuuluena normaalina osana jokapäiväiseen elämään⁷⁶.

Alkoholipoliittinen⁷⁷ keskustelu ei ollut mikään uusi ilmiö, sillä alkoholiin liittyvä politiikka sekä mielipiteet olivat alkaneet vähittäin kiristyä jo 1700-luvun alusta lähtien. Erityiseksi huolenaiheeksi nousi alkoholinkäyttö.⁷⁸ Alkoholipolitiikan kiristyminen näkyy esimerkiksi vuoden 1733 juopumusasetuksen tiukentamisena. Kyseisessä asetuksessa päihtyminen julkisella alueella kriminalisoitiin ja henkilöä, jonka

---

⁷³ Kts. esimerkiksi Mikkelin, 1.2.1896, nr.10, ”Mikkelin kaupungista ja läänistä”.

⁷⁴ Piilorikollisuus = virallisen tilaston ulkopuolelle jäävä rikollisuus. Kts. esim. Laitinen & Aromaa 2005, 203–210.

⁷⁵ Vilkuna 1995, 211.

⁷⁶ Apo 2001, 92.

⁷⁷ Alkoholipolitiikan oleellisin osa on lainsäädäntö: alkoholijuomista, niiden tuotannosta ja kaupasta sekä veroista, juopumuslainsäädäntö ja joltain osin myös liikennelainsäädäntö. Katso aiheesta lisää Tuominen 1981, 5–6.

⁷⁸ Juopuminen oli tuomittu moraalisesti, varsinkin kirkollisissa piireissä, mutta vuoden 1733 laki teki siitä nimenomaan valtion tuomitseman rikoksen. Kts. lisää aiheesta Peltonen 1997, 17–20, 23, 28; Mäntylä 1985, 1995.

juopumuksen pystyi ”silminnähtävästi” toteamaan, tuli rangaista sakoilla.⁷⁹ Asetus oli jäänyt sellaisenaan voimaan Suomesta tultua osa Venäjän keisarikuntaa, mutta vuonna 1829 rangaistuksia päätettiin koventaa: juopumuksesta rangaistiin ensimmäisellä ja toisella kerralla sakoilla, mutta tämän jälkeen seurauksena saattoi olla lisäksi jalkapuuta, kieltö osallistua vaaleihin ja jopa pakkotyötä. Asetuksen ankaruudesta huolimatta se ei toiminut kovinkaan tehokkaasti juoppoutta vastaan. Tämän vuoksi vuonna 1859 palattiin pääosin takaisin vuoden 1733 asetukseen. Rangaistuksiin lisättiin tuolloin kuitenkin muotoilu, että jos tuli pidätetyksi yli kolme kertaa, saattoi menettää oikeuden osallistua vaaleihin tai tulla valituksi luottamustehtävään.⁸⁰

Alkoholipoliittisten asenteiden kiristyminen johti erityisen merkittävään päätökseen vuonna 1865: talonpoikien kotipoltto-oikeuden kieltämiseen kokonaan. Tätä ennen Suomessa oli ollut voimassa Ruotsin vallan aikainen paloviina-asetus, jonka mukaan talonpojat saivat valmistaa paloviinaa omaan käyttöönsä aina lokakuun alusta toukokuun loppuun. Paloviinan valmistus oli tuolloin kytketty myös maanomistukseen ja kaupungissa kiinteistön omistukseen. Maatilan koosta riippui, kuinka paljon viinaveroa joutui maksamaan ja kuinka suurella pannulla viinaa sai keitellä.⁸¹

Viinan polttaminen oli ollut luonnollinen ja normaali osa talonpoikien jokapäiväistä elämää, eivätkä kaikki sen takia mieltäneet sitä kriminalisoinnin jälkeenkään rikokseksi. Itseasiassa talonpojat olisivat itse mieluummin maksaneet viinaveroa kuin luopuneet kotipoltto-oikeudesta. Paloviina oli talonpojille tärkeä osa niin arkea kuin juhlaa ja se kuului vahvasti perinteeksi muodostuneihin tapoihin.⁸² Häihin, hautajaisiin ja muihin niin kutsuttuihin elämäkkaarijuhliin kuului oleellisena osana kestitä vieraita alkoholilla,⁸³ ja osoittaa vieraille tällä tavalla vieraanvaraisuutta ja ystävyyttä:⁸⁴ ”viinaa tarjottiin isosta pöydästä ja oli jokaisella lupa wapaasti käydä ottamassa, kuten sananlasku sanoo ”ryyppy murheeseen”.⁸⁵

Paloviinan merkityksestä aikalaisille kertoo myös se, että se ei ollut pelkästään nautintoaine, vaan sitä käytettiin myös lääkkeenä, lämmikkeenä talvipakkasilla sekä

---

⁷⁹ Tuominen 1981, 17–18; Peltonen 1997, 20.

⁸⁰ Tuominen 1981, 29.

⁸¹ Peltonen 1997, 29.

⁸² Peltonen 1997, 23.

⁸³ Viikuna 2015, 288–323.

⁸⁴ Peltonen 1997, 28; Viikuna 2014, 100; Turunen 2015, 166.

⁸⁵ Paloviinaa tarjottiin runsaasti myös Puumalassa vietetyissä häissä. Mikkeli, 9.2.1895, nr.12, ”Mikkelin kaupungista ja läänistä”.

kannustimena raskaissa töissä.⁸⁶ Lisäksi paloviinan kotipoltttaminen oli talonpojille merkittävä taloudellinen tekijä.⁸⁷ Esimerkiksi Suomen huonojen teiden vuoksi, ylijäämä vilja oli usein helpompi jalostaa paloviinaksi ja kuljettaa eteenpäin pulloitetuna, kuin viljasäkkeinä.⁸⁸

Kotipolton kieltämisen taustalla vaikutti useita erilaisia motiiveja. Viinanpolttokieltoja oli annettu jo 1700-luvulla, mutta tällöin yleensä viljapulasta aiheutuneen sääntelyn vuoksi.⁸⁹ Sen sijaan 1800-luvulla syyt olivat taloudellismoraaliset. Ensinnäkin tekniikan⁹⁰ kehittyminen toimi painostavana tekijänä alkoholipoliittisessa päätöksenteossa. Viinan valmistus teknistyi ulkomailla ja esimerkiksi Ruotsissa uudet teolliset menetelmät loivat mahdollisuudet suurtuotannolle; sieltä ne alkoivat pian rantautua myös Suomeen.⁹¹ Kehittyneempien menetelmien ansiosta viinanvalmistuksesta tuli tehtaissa tehokkaampaa ja taloudellisempaa.⁹²

Kieltämällä viinanpoltto talonpojilta ja monopolisoimalla se, viinanpoltosta tuli samalla valtion säätelemä tehdaselinkeino.⁹³ Viinanpolton monopolisoinnin merkitystä ei voi vähätellä tämän tutkimuksen kannalta, sillä ilman sitä viinanpoltosta ei olisi tullut rikos. Monopolisoinnin tarkoituksena oli säädellä alkoholinvalmistusta ja kauppaa ja saada näin valtiolle lisää tuloja. Syynä tähän oli valtiota köyhdyttänyt, vuosina 1853–1856 käyty, Krimin sota.⁹⁴

Taloudellisten syiden lisäksi kotipolton kieltämisen taustalla ilmeni moraalisia vaikuttimia. Kotipoltoa vastustivat erityisesti virkamiehet ja sivistyneistö. Sivistyneistön näkökulmasta rahvaan paloviinakulttuuri ruokaryypyyneen oli juoppoutta ja juoppous toi mukanaan laiskuutta.⁹⁵ Väitettiinpä joidenkin lasten olevan niin rappiollisia ja moraalittomiakin, että he juotattivat vanhemmillaan perinnön toivossa ylen määrin paloviinaa, mikä lopulta lyhennytti heidän elämänsä huomattavasti. Motiiviksi esitettiin eläkesuhdetta, niin sanottua ”syytinki-järjestelmää”, jossa vanhempi eläkkeelleen

---

⁸⁶ Wirilander 1982, 453–454; Pulkkinen 2013, 41; Mäntylä 1995, 184.

⁸⁷ Pulkkinen 2013, 56–57.

⁸⁸ Hytönen 1905, 67; Mäntylä 1995, 168.

⁸⁹ Tällainen viljapulan vuoksi tapahtunut kiello annettiin esimerkiksi vuonna 1740. Katso lisää Mäntylä 1985, 66 – 67.

⁹⁰ Esimerkiksi saksalaisen Pistorin vuonna 1817 kehittämä tehokkaampi polttovälineistö sekä höyryvoiman mukaan ottaminen tehdasmaiseen viinanpolttoon. Peltonen 1997, 30.

⁹¹ Tuominen 1981, 19.

⁹² Peltonen 1997, 30.

⁹³ Tämä taasen johti viinan salakuljetuksen kasvuun. Kts. lisää Hämynen 2007, 14–16.

⁹⁴ Pulkkinen 2013, 61.

⁹⁵ Sulkunen 1986, 19.

jäätyään jätti perilliselleen omistusoikeuden maahan, mutta jäi itse kuitenkin edelleen asumaan tilalle. Savossa kyseinen eläkejärjestelmä oli kuitenkin 1800-luvun loppupuolella harvinainen ja isäntä pysyi yleensä maansa omistajana koko elämänsä ajan.⁹⁶

1800-luvun loppupuolella päätänsä alkoivat nostaa erilaiset kansanliikkeet, kuten raittiusliikkeet, naisasialiike ja työväenliike. Mikkelissä toimi kaksikin eri raittiusyhdistystä 1880-luvun lopussa.⁹⁷ Kyseisten liikkeiden kautta alkoi voimakas järjestötoiminnan kehitys ja varsinkin raittiusliike pyrki voimakkaasti vaikuttamaan raittustoimintaan.⁹⁸ Esimerkiksi vuoden 1885 valtiopäivillä esiintyi huomattava määrä alkoholipoliittisia ehdotuksia, joissa pyrittiin rajoittamaan ja tiukentamaan alkoholilakia.⁹⁹

Kyseisissä piireissä alkoholi nähtiin yhteiskunnallisena ongelmana eikä käsitettä ”kohtuukäyttäminen” tunnettu. Ensimmäisen ryypyn katsottiin johtavan aina juoppouteen.¹⁰⁰ Lisäksi alkoholi yhdistettiin muun muassa köyhyyteen, siveettömyyteen ja rikollisuuteen. Mikkelin yleisessä raittiuskokouksessa vuonna 1899 julkistettiin esimerkiksi vankilanjohtaja Juho Kanteleen esitelmä ”*Väkijuomain vaikutus rikollisuuteen Suomessa.*”, jossa esiteltiin tutkimustuloksia alkoholin ja rikollisuuden välisestä suhteesta vangeille tehtyjen haastatteluiden perusteella.¹⁰¹ Samoin vuonna 1900 tapahtuneen puukotuksen yhteydessä todettiin, että ”Wiina ja paha sisu sai aikaan tämänkin.”¹⁰² Rikollisuuden lisäksi, juopottelun katsottiin johtavan perheen, erityisesti naisten ja lasten, kärsimyksen ja ahdinkoon.¹⁰³

Raittiusliikkeissä ja niiden lähipiireissä päätavoitteeksi nousi kieltolaki, toisin sanoen ehdoton raittius. Alkoholia ei saisi valmistaa, myydä tai edes tuoda maahan.¹⁰⁴ Kotipolton kieltäminen ei siis täysin vastannut raittiuspiirien toiveita, mutta sen odotettiin kuitenkin

---

⁹⁶ Syytinkijärjestelmä oli yleisempi Länsi-Suomessa. Harvinaisempi se sen sijaan oli alueilla, jotka kuuluivat kaskenviljelyalueisiin, kuten Savo, Etelä-Karjala ja jotkut alueet Pohjois-Pohjanmaalla. Kts. aiheesta lisää Jutikkala 1958, 320–328.

⁹⁷ Kuujo 1971, 421.

⁹⁸ Tuominen 1981, 31.

⁹⁹ Anomusehdotuksia oli yhteensä 23 kappaletta, enemmän kuin millään aiemmilla tai myöhemmillä valtiopäivillä. Tuominen 1981, 38–39.

¹⁰⁰ Sulkunen 1986, 31.

¹⁰¹ Kanteleen tutkimuksessa myönnettiin sen epäluotettavuus, mutta se vetosi ihmisiin, koska tulokset olivat saman tyyppisiä kuin ulkomailla tehdyissä. Kts. lisää Peltonen 1988, 20.

¹⁰² Mikkelin 20.8.1900, nr. 95, ”Mikkelin kaupungista ja läänistä”.

¹⁰³ Sulkunen 1986, 30.

¹⁰⁴ Peltonen 1998, 18–19.

johtavan pienempään alkoholinkulutukseen. Lahden raittiuskokouksessa vuonna 1895 kuitenkin esitelmöitiin, että:

Sitä parannusta juoppouden vähentämiseksi, jota kotipolton lakkauttamisessa toivottiin, ei ensi yrityksellä saavutettu nimeksikään. Wiinan nauttimisen tarve oli kansassamme syvemmissä kuin lainsäätäjät osasivat aavistaakaan. Wiinan joutuessa ostajalle toivottiin sen nauttimisen vähenewän. Mutta kokemus näytti, ettei säästäväisyys tai kitsaus tullut ollenkaan wiinan ostosta näkyvwiin.¹⁰⁵

Raittiuspiirien kautta paloviinan aikakaudesta, 1720-luvun puolesta välistä 1800-luvun puoliväliin, syntyi kuitenkin synkkä kuva maalaisväen hirmuisesta paloviinan kulutuksesta, jonka kotipolton kieltäminen romahdutti. Tutkimukset eivät kuitenkaan tue tätä näkemystä. Esimerkiksi Peltonen on arvioinut 1830-luvun alkoholin keskimääräistä kokonaiskulutusta ja tullut siihen tulokseen, ettei se ole voinut olla yli kolmea litraa.¹⁰⁶

Viimeinen autonomianajalla tehty viinalainsäädäntö, jolla juopottelua pyrittiin vähentämään, koski viinan valmistusta ja myyntiä sekä viinaveroa. Laki annettiin kesäkuussa 1892 keisarillisessa asetuksessa ja sitä valmistelemassa oli mukana raittiusliikkeen edustajia.¹⁰⁷ Viinan myymisestä tuli laitonta ilman asianmukaisia lupia. Asetuksessa tiukennettiin myös mallasjuomien myyntiä: kaupungissa tuli saada maistraatin lupa vähittäismyyntiin sekä tätä varten tuli hankkia valtuustolta lausunto. Lisäksi maalaiskunnassa olevasta panimosta ei saanut suoraan harjoittaa vähittäismyyntiä.¹⁰⁸ Myös Mikkeliissä toivottiin väkevien alkoholijuomien myynnin rajoittamista, jonka vuoksi kaupunkiin perustettiin vuonna 1882 anniskelua varten kunnallinen monopoliyhtiö.¹⁰⁹ Anniskeluun puuttumisen ja alkoholin rajoittamisen tavoitteena oli vähentää juopottelua ja siitä seuraavia ilmiöitä.¹¹⁰ Paloviina oli kuitenkin muun muassa tärkeä käteistulojen lähde,¹¹¹ minkä vuoksi sitä myös laittomasti valmistettiin ja myytiin. Seuraavaksi perehdytäänkin Mikkelin seudulla esiintyneisiin alkoholirikoksiin.

---

¹⁰⁵ Mikkeli, 17.7.1895, nr.57, ”Anniskeluyhtiöistä: Toimittaja R. Wiljakaisen esitelmä Lahden raittiuskokouksessa”.

¹⁰⁶ Kts. lisää aiheesta Peltonen 1997, 38 – 43. Ilkka Mäntylä on tutkinut sen sijaan vapaudenajan (1720–1772) viinankulutusta ja arvioi sen olleen noin viisi litraa henkeä kohden. Kts. aiheesta lisää Mäntylä 1985, 197; Apo 2001, 87–88.

¹⁰⁷ Kyseinen laki oli voimassa aina vuoteen 1919 asti. Tuominen 1981, 43.

¹⁰⁸ Tuominen 1981, 42–43.

¹⁰⁹ Kuujo 1971, 360–361.

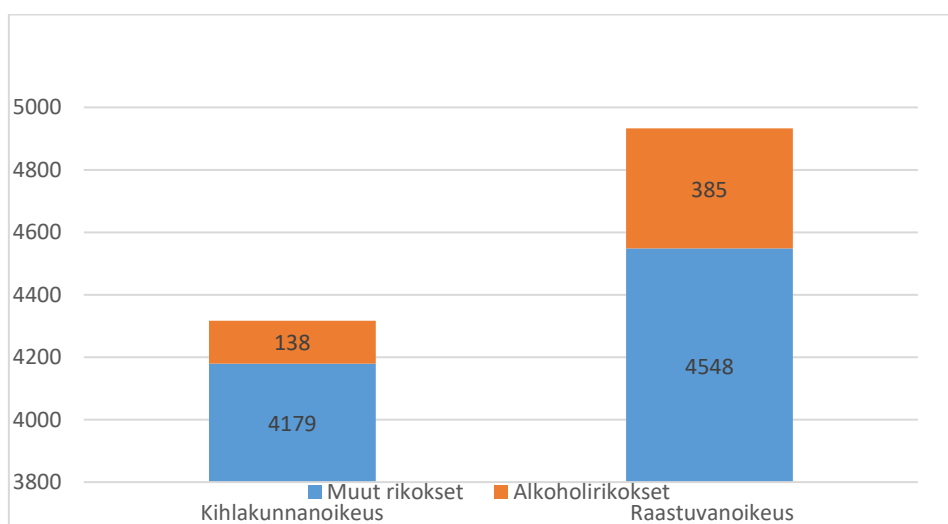
¹¹⁰ Vilkuna 2015, 34.

¹¹¹ Peltonen 1997, 30.

2.2 Alkoholirikokset Mikkelin seudulla

Oikeudenkäynneissä käsitellyt alkoholirikokset ovat yksi esimerkki siitä, että vaikka monia alkoholiin liittyviä asioita oli kriminalisoitu, raittiusaatteen kannatus oli nousussa ja alkoholin käyttöä pyritti vähentämään, tavoitteissa ei oltu täysin onnistuttu. Esimerkiksi pelkästään vuonna 1905 koko maan alioikeuksissa tuomittiin yhteensä juopumuksesta 5145 henkilöä, joista Mikkelin läänin osuus oli noin 0,7 prosenttia.¹¹² Myös kuvasta 1 nähdään, että Mikkelissä alkoholirikoksia tapahtui niin maaseudun kuin kaupunginkin puolella, ja että ne olivat varsin yleisiä tutkimusjakson aikana.

Kuva 1: Alkoholirikosten osuus kaikista Mikkelin kihlakunnan- ja raastuvanoikeuden käsitellyistä tapauksista 1895–1905.¹¹³

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78, Ccb: 3–4).

Tutkimusajanjakson yhdentoista vuoden aikana eri rikosten käsittelykertoja kertyi kihlakunnanoikeuden syys-, talvi- ja välikäräjillä yhteensä 4317 kappaletta. Alkoholirikosten osuus noista käsittelykerroista oli noin 3 prosenttia. Välikäräjillä¹¹⁴ alkoholirikoksia ei esiintynyt yhtään kappaletta. Sen sijaan kaupungin raastuvanoikeudessa rikoksia ja muita tapauksia kokoonnuttiiin käsittelemään vuosien

¹¹² SVT 1907, 382–383.

¹¹³ Kuvio on koottu raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden tuomiokirjojen alussa esitettyjen tapausluetteloiden perusteella ja siihen on sisällytetty niin loppuun käsitellyt kuin lykättykin tapaukset. Kuvioista näkee siis ainoastaan, montako kertaa kyseiset oikeudet kokoontuivat käsittelemään alkoholirikoksia ja muita rikoksia tutkimusajanjaksolla, eikä montako yksittäistä rikostapausta oikeuksissa esiintyi.

¹¹⁴ Välikäräjät kokoontuivat tutkimusjakson aikana yhteensä 103 kertaa.

1895–1905 aikana yhteensä 4933 kertaa. Alkoholirikosten osuus kaikista rikoksista oli noin 8 prosenttia.

Kaupungissa alkoholirikoksia käsiteltiin siis useammin kuin maaseudulla. Tämä selittyy osittain jo sillä, että raastuvanoikeus oli kaupungissa koko ajan paikalla, kun taas maaseudulla kihlakunnanoikeus kokoontui vai kahdesti vuodessa ja muuten tarvittaessa. Myös se, että välikäräjillä ei käsitelty yhtään alkoholirikostapausta kertoo siitä, ettei niitä pidetty kovin kiireellisinä tapauksina.¹¹⁵

Rikosten määrään kaupungissa ja maaseudulla vaikutti lisäksi rikosten kontrollointi, erityisesti viranomaisten suorittama valvonta. Mikkelissä poliisilaitos sijaitsi kaupungissa keskeisellä paikalla kaupungin ytimessä, lähellä kauppatoria.¹¹⁶ Poliisien oli helppo kierrellä kaupungin kaduilla ja valvoa lakia ja järjestystä. Mikkelin maaseutu oli sen sijaan laaja ja kyliä useita,¹¹⁷ jotka sijaitsivat vielä melko kaukana toisistaan.¹¹⁸ Nimismiehet suorittivat kyllä tarkastusmatkoja maaseudun kylissä, mutta rikollisuutta oli kaikesta huolimatta paljon vaikeampi valvoa maaseudun puolella. Mielenkiintoista onkin tutkia, mistäpäin alkoholirikoksia tehneet jäivät kiinni. Maaseudulla rikospaikaksi saattoi useimmiten kehkeytyä yksityinen tila, kuten oma tai toisen koti, mikä teki viranomaisvalvonnasta myöskin haastavaa. Esimerkiksi juopuminen oli rikos vain julkisella paikalla, ellei juopuja sitten ollut häiriöksi yksityistiloissa muille.

Taulukoista 1 ja 2 nähdään tarkemmin mitä alkoholirikoksia Mikkelin maaseudulla ja kaupungissa tehtiin sekä montako kertaa kihlakunnanoikeus ja raastuvanoikeus kokoontuivat tutkimaan alkoholirikosta käsittelevää tapausta minäkin vuonna.

---

¹¹⁵ Välikäräjillä käsiteltiin enimmäkseen varkauksiin, murhiin ja perintöihin liittyviä tapauksia.

¹¹⁶ Kuujo 1971, 346.

¹¹⁷ Vuonna 1865 Mikkelin pitäjän alueella oli 58 kylää. Kts. lisää Wirilander 1982, 214–215.

¹¹⁸ Wirilander 1982, 286.

Taulukko 1: Alkoholirikosten käsittelykerrat Mikkelin kihlakunnanoikeudessa 1895–1905.¹¹⁹

Vuosi	Salapoltto	Myynti	Juopuminen	Yhteensä	Kaikki tapaukset *
1895	10	17	1	28	510
1896	8	15	-	23	467
1897	11	19	4	34	456
1898	1	14	1	16	346
1899	-	8	-	8	343
1900	-	4	2	6	351
1901	2	8	3	13	454
1902	2	4	2	8	351
1903	-	-	-	-	364
1904	-	2	-	2	282
1905	-	-	-	-	290
Yhteensä	34	91	13	138	4214
%	25	66	9	-	-

Lähteet: MMA Mikkelin kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Caa: 57–78).

* Kaikkien kihlakunnanoikeuden syys- ja talvikäräjien rikosten käsittelykerrat kyseisen vuoden aikana.

Maaseudun puolella esiintyi kolmenlaisia alkoholirikoksia: viinan salapolttamista¹²⁰, viinan laitonta myymistä sekä juopumista. Yleisin alkoholirikos oli viinanmyynti, mutta viinan keittäminen voidaan laskea myös tyypilliseksi maaseutuun kuuluvaksi alkoholirikokseksi. Sen sijaan juopumista tapahtui maaseudulla hyvin vähän, ainakin julkisesti. Rikokset painottuvat selvästi myös tutkimusajanjakson alkuvuosiin. Vuosisadan vaihteen jälkeen alkoholirikoksia käsiteltiin kihlakunnanoikeudessa koko ajan vain vähemmän.

Kaupungissa tilanne näytti sen sijaan erilaiselle, kuten taulukosta kaksi voidaan nähdä.

¹¹⁹ Taulukot 1 ja 2 on koottu raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden tuomiokirjojen alussa esitettyjen tapausluetteloiden perusteella ja niihin on sisällytetty niin loppuun käsitellyt kuin lykättykin tapaukset. Taulukot kertovat siis ainoastaan, montako kertaa kyseiset oikeudet kokoontuivat käsittelemään mitään alkoholirikosta tutkimusajanjaksolla, eikä montako yksittäistä alkoholirikostapausta oikeuksissa esiintyi.

¹²⁰ Viinan salapolttamisessa on mukana myös kaksi tapausta, jotka esiintyivät oikeudenpöytäkirjoissa syytteellä ”viinanpoltto aseiden luvatonta omistamista”. Tapausten taustalla on kuitenkin ilmennyt viinanpoltto aikeita, jonka vuoksi en ole katsonut tarpeelliseksi eriyttää niitä muista salapolttotapauksista.

Taulukko 2: Alkoholirikosten käsittelykerrat Mikkelin raastuvanoikeudessa 1895–1905.

Vuosi	Juopu- minen	Laiton myynti	Laiton jaka- minen	Laiton kuljetta- minen	Anniskelu- rikos	Muut	Yht.	Kaikki tapaukset*
1895	12	8	-	-	-	2	22	405
1896	10	6	-	-	-	-	16	439
1897	7	5	-	-	-	-	12	318
1898	30	9	-	-	-	1	40	408
1899	15	4	-	-	-	2	21	441
1900	30	1	-	-	5	-	36	486
1901	36	10	6	-	-	-	52	563
1902	25	-	16	18	-	-	59	490
1903	24	6	6	9	-	-	45	431
1904	46	4	2	6	-	-	58	479
1905	19	3	-	-	2	-	24	473
Yht.	254	56	30	33	7	5	385	4933
%	66	15	8	9	2	1	100	-

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41).

Kaupungin puolella alkoholirikoksia tapahtui viittä eri tyyppiä. Näistä ylivoimaisesti eniten käsiteltiin juopumisrikoksia (66 %) ja seuraavaksi eniten laitonta alkoholin myyntiä (15 %). Näiden lisäksi Mikkelin kaupungissa esiintyi laitonta viinan jakamista ja kuljettamista sekä joitakin anniskelurikoksia. Kohta ”muut” rikokset pitää sisällään viinan takavarikkoa ja viinan tuontia työpaikalle.

Vaikka kaupungin puolella käsiteltiin enemmän erilaisia alkoholirikostyyppisiä kuin maaseudun, ei se vielä tarkoita, etteikö maaseudullakin olisi voinut esiintyä esimerkiksi viinan jakamista tai laitonta kuljettamista. Näiden rikosten tekijät eivät mahdollisesti jääneet vain kiinni tai saaneet kutsua oikeuteen¹²¹. Maaseudulla käräjät järjestettiin ainoastaan kahdesti vuodessa, minkä vuoksi pienehköjä rikkomuksia ei välttämättä ole jaksettu viedä käräjille asti, kun käsittelypäivää on voitu joutua odottamaan useamman kuukauden ajan. Tämän lisäksi valvonta kaupungissa oli paljon tiukempaa. Kaupungissa oli huomattavasti enemmän poliiseja valvomassa lain toteutumista, kuin maaseudulla, minkä vuoksi laittomia puuhasteluja oli helpompi toteuttaa.¹²² Esimerkiksi viinan jakamista on voinut tapahtua hyvin oman kotitalon suojissa.

¹²¹ Saarenheimo 1994, 156.

¹²² Poliisimääristä lisää kts. luku 3.1

Viinan salapolttamista ei esiintynyt kaupungin puolella ollenkaan tai ainakaan Mikkelin raastuvanoikeudessa ei käsitelty ainoatakaan tähän liittyvää tapausta tutkimusajanjaksolla. Maaseutu tarjosi ensinnäkin paremmat piilopaikat metsineen viinanpoltolle, kuin kaupungin ”vilinä” poliiseineen. Toiseksi kotipolttoa oli harrastettu maaseudulla jo niin pitkään, että monesta kotitaloudesta keittovälineet löytyivät luultavastikin jo omasta takaa valmiina.

Viinanpolttotapauksia itsessään oli yhteensä 17 kappaletta. Yhdessä rikoksessa saattoi olla syytettynä useampi henkilö. Suurin osa laittomasta viinan valmistuksesta tapahtui tutkimusajanjakson alkupuolella eli vuosina 1895–1897. Tämän jälkeen salapolttotapauksia näkyi kihlakunnanoikeuden pöytäkirjoissa huomattavasti harvemmin, esimerkiksi vuoden 1900 jälkeiset neljä käsittelykertaa liittyvät kaikki samaan tapaukseen. Syynä tähän on voinut olla viranomaiskontrollin kiristyminen tai raittiusliikkeiden vaikutus talonpoikien keskuudessa, mutta on myös hyvin mahdollista, että salapolttopaikka osattiin vain piilottaa paremmin.

Salapolton vähentyminen huomattiin myös aikalaislehdessä, jossa todettiin, että: ”Wiinan salapoltto, kuten kauppaaminenkin, josta me hirwensalmelaiset joku aika sitten olimme kuuluisia, on miltei unohtunut.”¹²³ On kuitenkin muistettava, ettei Hirvensalmea voi yleistää koko Mikkelin seutuun. Tilanne on voinut olla hyvin erilainen muissa kylissä. Sanomalehdet toivat julki myös vuosittain löydettyjen salapolttimoiden määriä. Vuonna 1895 Mikkelin nimismies A. F. Broms oli ”häwittänyt 35 salapolttimoa, ottanut takawarikkoon useita wiinapannuja ja muita astioita.”¹²⁴ Kyseisistä uutisista ei kuitenkaan käy ilmi, saatiinko kuinka monessa tapauksessa salapolttaja(t) kiinni ja näin ollen tuotua oikeuden eteen. Siispä kaikki Mikkelin 35 löydöstä eivät esiinny oikeuden käsittelyissä eivätkä siis luonnollisesti myöskään tuomiokirjoissa. Ne kertovat kuitenkin siitä, että salapolttoa on tapahtunut huomattavasti enemmän, kuin oikeuden pöytäkirjat asiasta kertovat.

Laitonta viinan myyntiä tapahtui sen sijaan niin maaseudulla kuin kaupungissakin. Kihlakunnanoikeudessa yksittäisiä tapauksia oli yhteensä 47, kun kaupungissa niitä oli 27. Maaseudulla alkoholin myynti vaikuttaisi olleen runsasta 1800-luvun loppupuolella, mutta vähentyneen 1900-luvun alussa. Kaupungissa myynti jatkui sen sijaan tasaisena

---

¹²³ Mikkeli, 28.6.1905, nr.72, ”Kirje Hirwensalmesta”

¹²⁴ Mikkeli, 1.2.1896, nr.10, ”Mikkelin kaupungista ja läänistä”. Kangasniemen nimismies J. Lang oli löytänyt kyseisenä vuonna 46 salapolttimoa ja Hirvensalmen nimismies B. Broms ”suuren määrän”.

koko tutkimusjakson ajan. Voi olla, että viinanmyyjät ryhtyivät kenties vain varovaisemmiksi kasvaneen poliisimäärän vuoksi¹²⁵, mutta on myös mahdollista, ettei viinanmyynti maaseudulla enää kannattanut samalla tavalla kuin kaupungissa. Tutkimusten mukaan tiukentunut suhtautuminen alkoholin saatavuuteen ja sen rajoittamiseen syntyikin maaseudulla.¹²⁶ ”Kosteaa” kaupunkia ja ”kuivaa” maaseutua on selitetty muun muassa kotipolito-oikeuden kieltämisellä vuonna 1866. Kyseisen paloviina-asetuksen jälkeen maaseudun ja kaupungin on katsottu erottautuvan tavassa ja määrässä käyttää alkoholia.¹²⁷

Juopumisrikokset olivatkin selvästi enemmän kaupungin ongelma kuin maaseudun. Kaupungissa alkoholia oli helpommin saatavilla (erityisesti laillista) tehtaiden ja ravintoloiden takia sekä kaupunki tarjosi erilaisia viihdykkeitä, kuten markkinoita¹²⁸. Mikkelin raastuvanoikeudessa kokoonnuttiin käsittelemään juopumistapauksia vuosina 1895–1905 yhteensä 254 kertaa, kun taas kihlakunnanoikeudessa vain kolmetoista kertaa. Näistä yksittäisiä tapauksia oli raastuvanoikeudessa 188 ja kihlakunnanoikeudessa seitsemän.¹²⁹ Kaupunki oli tilana ensinnäkin paljon julkisempi kuin maaseutu. Maaseudulla juopumista tapahtui luultavastikin enemmän yksityisissä tiloissa, kuten kotona, jolloin rikosta ei periaatteessa ollut edes tapahtunut juridisessa mielessä.

Verrattaessa taulukon käsittelykertalukuja yksittäisten tapausten lukumäärään, nähdään hyvin, miten kaikissa rikoksissa tapauksia ei saatu useinkaan kerralla ratkaistua. Lykkäyksille oli monia syitä. Jos syytetty ei jäänyt itse teossa kiinni, hän pyrki lähes aina kieltämään kyseisen rikoksen, mikä johti vääjäämättä todistajien puheenvuoroihin. Tapauksen jatkotutkinta saattoi tällöin siirtyä puuttuvien mainetodistusten vuoksi tai syytetyn esittäessä vastalauseen käytettyä todistajaa kohtaan. Toisaalta, tapauksen ollessa epäselvä, syyttäjä itsekkin saattoi anoa lykkäystä seuraaviin käräjiin lisätutkimuksia varten. Eniten lykkäyspäätöksiä tehtiin kuitenkin siitä syystä, että vastaaja itse ei saapunut oikeudenkäyntiinsä. Eräs 34-vuotias entinen talollinen, joka oli syytteessä sekä viinan polttamisesta että sen myymisestä, vältteli omia oikeudenkäyntejään jopa viisi kertaa. Syyskäräjillä vuonna 1896 oikeuden välipäätöksessä todettiin jo, että jos syytetyn tapaa,

---

¹²⁵ Aiheesta lisää luvussa 3.1.

¹²⁶ Peltonen 1997, 59.

¹²⁷ Sulkunen 1986, 108.

¹²⁸ Vilkuna 2015, 272.

¹²⁹ Juopumussyte oli aina henkilökohtainen ja kytkeytyi yhteen ihmiseen. Muissa alkoholirikoksissa saattoi yhden syytteen alla olla useampiakin henkilöitä. (Vrt. taulukko 4 luku 4.)

hänet saa ottaa säilöön jo hyvissä ajoin ennen seuraavaa tutkintakertaa.¹³⁰ Oikeusistunnosta pois jättäytymisellä lieneekin toivottu, että syyttäjä jättää asian ”sikseen”, jolloin syytetty välttyy sakkorangaistukselta. Juopumistapauksissa lykkäyksiä tapahtui vähemmän kuin salapoltto- ja myyntitapauksissa. Syytetty yleensä tunnusti rikkomuksensa heti tai todisteet olivat niin vahvat, että tapaus oli tuomarin mielestä selvä juttu. Juomarin kunto, kuten hoipertelu, viinan haju ja huuteleminen kiinniottohetkellä tuskin ovat myöskään antaneet epäilystä syytteen todenperäisyydelle.

3 ”Wiinakeittiöitä etsimässä”: alkoholin valmistuksen ja käytön kontrollointi sekä valvonta

3.1 Virallinen kontrolli

Joulukuun 14. päivänä vuonna 1894 kruununimismies Aksel Fredrik Broms, poliisikonstaapeli O.W. Tålin sekä lautamies Hiskias Kirjalainen päättivät tehdä Mikkelin seudulla tarkastusmatkan. He löysivätkin Soikkalan kylässä Pitkäjärven rannalta viinanpolttimon, jossa oli sekä polttamatonta rankkia¹³¹ ja jo poltettua rankkia sekä aivan verokset kelkan jäljet ja reen jäljet, jotka eivät olleet aivan verokset. Kaadettuaan rankit maahan ja särjettyään astiat, joissa rankkia oli säilytetty, miehet seurasivat kelkan jälkiä läheiseen torppaan. Paikalla ollut loisenpoika tuolloin kertoi kysyttäessä viinanpolttimosta, että 27-vuotias loismies oli ollut polttimossa viinaa polttamassa ja tarjonnut hänellekin viinaa maistettavaksi. Niinpä tutkinnan tuloksena kyseinen mies haastettiin käräjille ensikertaisesta viinan polttamisesta.¹³²

Kyseinen tapahtumaketju kuvastaa hyvin, kuinka alkoholirikoksia pyrittiin kontrolloimaan viranomaisvalvonnan kautta. Ennakoiminen oli erityisen tärkeää. Virallisen kontrolloinnin perustana ja lähtökohtana olivat alkoholia koskevat lait ja asetukset, joista tämän tutkimuksen kannalta oleellisimpia olivat juopumusasetus vuodelta 1733 ja 1829, paloviina-asetus vuodelta 1866 sekä myyntiä ja anniskelua koskeva asetus vuodelta 1892. Virallisen kontrollin mukaan rikollinen rikkoi näitä lakeja ja asetuksia.

---

¹³⁰ MMA KO SK 7.9.1896, § 50.

¹³¹ Alkoholijuomien valmistuksessa saatava sivuaine, jota voi käyttää muun muassa karjan ruokinnassa rehuna.

¹³² MMA TK 8.3.1895, § 5.

Virallisessa kontrollissa rikoksia valvovat viranomaiset työnsä velvoittamina. Vuosisadan vaihteessa Mikkelissä näihin viranomaisiin kuuluivat nimismiehet ja poliisit. Maaseudulla nimismiesten apuna toimivat maalaispoliisi¹³³ sekä paikalliset lautamiehet¹³⁴, jotka tunsivat kyläläiset sekä alueet hyvin. Aineistossani esille nousivat Mikkelin maalaiskunnan puolelta erityisesti kolme nimismiestä, sillä he toimivat myös tapausten syyttäjinä kihlakunnanoikeudessa: Mikkelin itäpiirin kruununnimismies Otto Stavén (vuoteen 1898 asti) ja Thure Hagman (vuodesta 1899 eteenpäin) sekä Mikkelin länsipiirin kruununnimismies Aksel Fredrik Broms.¹³⁵ Kaupungin raastuvanoikeudessa syyttäjinä toimivat sen sijaan kaupunginviskaalit. Heitä tuli tutkimani ajanjakson aikana esille useampia: Wladimir Dunajeff, Aatto Manninen, Aksel Immell, Hugo J. Stjernvall, Georg Broms, Iivar Lindeman, Werner Wuorio ja Herman Leonard Fröjdman.

Nimismiehelle valvonta ja järjestyksenpito määrittyivät jo vuonna 1814 annetussa ohjesäännössä, jossa esiteltiin nimismiehen vakiintuneet tehtävät, mutta myös korostettiin poliisivaltuuksia ja kontrollitehtäviä. Järjestyksenpidossa tärkeää oli erityisesti ennakoiva ja ehkäisevä rikoksen torjuminen. Tämän vuoksi oli esimerkiksi tärkeää kontrolloida viinan salapolttamista, koska sitä kautta pystyttiin myös ehkäisemään juopumista. Nimismiehen tehtäviin kuului kierrellä ja tarkkailla piirissään eikä vain odotella ja puuttua asioihin vasta pyydettyä.¹³⁶ Viranomaisia jopa palkittiin viinan valmistusta ehkäisevästä toiminnasta: nimismies Aksel Fredrik Broms sai tästä tehtävästä esimerkiksi 250 markkaa vuonna 1895.¹³⁷ 1800-luvulla nimismiesten palkkoja ja etuja muutenkin korotettiin, mikä tekee kyseisestä vuosisadasta nimismiesten etujen parantamisen aikaa. Samalla tehtävät tosin myös monipuolistuivat ja vaikenivat.¹³⁸

Nimismiesten lisäksi järjestyksen ylläpitäjiin kuuluivat poliisit. Mikkelin poliisilaitos oli tutkimaani aikaan vielä varsin nuori, perustettu vuonna 1883, ja vähälukuinen. Tuolloin kaupunginviskaalin alaisena toimi yksi ylikonstaapeli ja kaksi poliisikonstaapelia. Vuonna 1893 poliisijoukot kasvoivat saaden neljännen jäsenen ja vuonna 1903

---

¹³³ Nimismiehellä oli vuoteen 1891 apuna silta- ja jahtivouti, kunnes vuonna 1891 nämä toimet lakkautettiin ja tehtävät annettiin maalaispoliisille. Kts. Wirilander 2008, 78.

¹³⁴ Esimerkiksi vuoden 1905 syyskäräjillä lautamiehiin kuuluivat talolliset Juhana Kihl, Petter Paalanen, Ville Tiusanen, Otto Paavilainen, Heikki Väisänen, Evert Kianstén ja Ville Hasanen. Kts. MMA Caa:78 SK 1905.

¹³⁵ Suomenmaan Waltio-kalenteri 1895–1905.

¹³⁶ Ylikangas 1996, 177–178.

¹³⁷ Palkkioita myönnettiin yhteensä 3500 markkaa ”luttoman viinan polton ja myynnin sekä wiina-asetuksien rikkomisen ehkäisemisestä”. Kts. lisää Mikkelin 8.5.1895, nr. 37, ”Mikkelin kaupungista ja läänistä”.

¹³⁸ Ylikangas 1996, 184–190.

poliisivoimiin kuului jo kuusi henkilöä. Näiden lisäksi oli vielä erikseen rautatiepoliisi ja anniskeluyhtiön palkkaama erikoispoliisi. Poliisivoimien vähyydestä huolestui jopa itse kenraalikuvernööri Bobrikov Mikkelin vierailullaan. Niinpä 31.12.1903 keisarillisen asetuksen perusteella Mikkelin poliisilaitos koostui tästedes poliisimestarista, sihteeristä, komisariosta, kahdesta ylikonstaapelista ja 14 konstaapelista.¹³⁹

Taulukko 3: Alkoholirikoksesta syytetyn ilmiantaja maaseudulla ja kaupungissa 1895–1905.

Syy	Sala- poltto	%	Myynti KO	%	Myynti RO	%	Juopu- mus KO	%	Juopu- mus RO	%
Tarkastusmatka, poliisi / syyttäjä	10	48	10	19	22	73	5	45	115	52
Ilmiantaja	7	33	15	28	2	7	6	55	14	6
Huhu	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-
Oma tunnustus	-	-	1	2	-	-	-	-	1	0
Ei tietoa	4	19	27	50	6	20	-	-	92	42
Yhteensä	21	100	54	100	30	100	11	100	222	100

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Yleisin syy joutua syytetyksi oikeuteen, oli poliisien tai nimismiehen suorittama valvonta tai tarkastusmatka. Myös muiden kuin viranomaisten tekemät ilmiannot olivat yleisiä, erityisesti maaseudulla. Lisäksi yhdessä tapauksessa syyttäjä oli kuullut ”yleistä huhua” rikoksesta, minkä vuoksi hän halusi ottaa asian tutkittavaksi.¹⁴⁰ Sen sijaan kahdessa tapauksessa syytetty itse aiheutti oman rikoksensa paljastumisen. 22-vuotiasta työmiestä syytettiin alun perin erään talollisen rahojen¹⁴¹ ja kellon varastamisesta. Työmies kuitenkin puolustautui sanomalla, että kellon hän sai tuntemattomalta pojalta ja rahat hän oli itse tienannut viinan myynnillä.¹⁴² Toinen mikkeliläinen työmies oli sen sijaan itse kävellyt humalassa keskellä yötä poliisilaitokselle tekemään valitusta olutpullosta, jota ei ollut saanut Seurahuoneella.¹⁴³

¹³⁹ Kuujo 1971, 346–347; Wirilander 2008, 80.

¹⁴⁰ MMA TK 15.2.1898, § 17.

¹⁴¹ Yhteensä 40mk 80p.

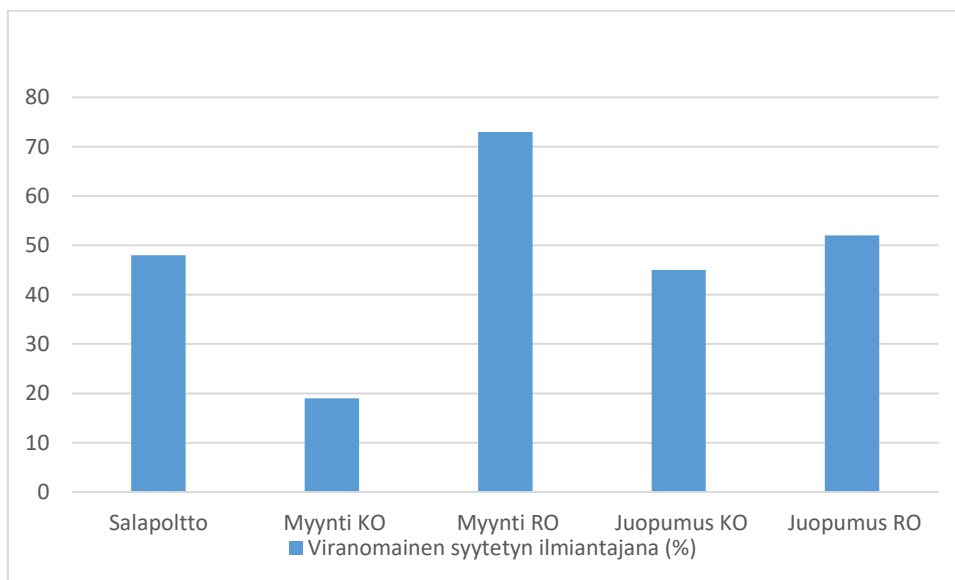
¹⁴² Varkautta pidettiin ankarampana rikoksena, minkä vuoksi voi olla, että työmies valehteli saaneensa rahat muilla keinoin. MMA SK 19.11.1904, § 27.

¹⁴³ MMA TK 6.2.1899, § 49.

Kuva kaksi kertoo prosenttiosuudet siitä, kuinka monen syytetyn kohdalla ilmiantajana toimi joku viranomaisvalvoja, kuten nimismies tai poliisi.

Kuva 2: Viranomaisten osuus käräjille ilmiantajina maaseudulla ja kaupungissa (%).¹⁴⁴

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Viranomaisten osuus kontrolloijista oli huomattava, erityisesti kaupungin puolella. Viinan myynnistä syytettyjen kohdalla viranomaisten osuus oli jopa 73 prosenttia ja juopumustenkin kohdalla 52 prosenttia. Kaupunki oli asutukseltaan ja rakennuksiltaan tiheämpi kuin maaseudulla, minkä vuoksi rikosten valvominen oli julkisilla alueilla helpompaa. Kaupungissa sijaitti myös poliisilaitos ja syyttäjän koti, joten valvontakoneisto oli koko ajan lähettyvillä ja läsnä. Poliisit liikkuvat kaupunkilaisten keskuudessa ja olivat valmiina toimimaan huomattaessaan rikoksia ja järjestyshäiriöitä kaduilla, torilla ja puistoissa. Moniin yleisötapahtumiin, kuten markkinoihin, palkattiin vielä lisää järjestyksenpitäjiä, jottei häiriötekijöitä pääsisi syntymään.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Kuvion määrät on laskettu syytettyjen mukaan, ei tapausten. Kuvioon on sisällytetty kaikki ne tapaukset, joissa ilmiantajan on suoraan sanottu olevan poliisi, nimismies tai syyttäjä itse. Lisäksi siihen on sisällytetty myös ne tapaukset, joissa mainitaan vain, että kyseessä on tarkastusmatka tai ilmaistu muuten poliisin läsnäolo. Tapauksissa, joissa ei kerrottu kuka ilmiantaja on eikä viranomaisista ole mainittu mitään, on merkitty ”ei tietoa” oleviksi. Esimerkiksi 42 prosenttia kaupungin juopumistapauksista oli tällaisia. Kts. taulukko 3.

¹⁴⁵ Riittävän valvonnan järjestäminen isoihin joukkotapahtumiin oli nimismiehen vastuulla. Kts. Ylikangas 1996, 181.

Järjestyshäiriöiden ilmetessä, poliisi ei välttämättä vienyt heti putkaan, vaan saattoi antaa ensin suullisen varoituksen tai kehotuksen poistua. Näin tapahtui erityisesti muutamissa juopumistapauksissa. Mikkeliäinen ajuri oli joulukuussa 1896 ollut humalassa Seurahuoneen edessä ja huudellut niin paljon, että poliisikonstaapeli Kalle Viljakainen oli lopulta käskennyt häntä poistumaan paikalta. Syytetty ei kuitenkaan totellut. Tammikuussa hän oli jälleen julkisella paikalla, tällä kertaa rautatieasemalla, humalassa häiritsemässä yleistä rauhaa, minkä vuoksi poliisikonstaapeli Heikki Hartikainen antoi hänelle poistumiskäskyn. Jälleen tuloksetta.¹⁴⁶ Oikeudenkäynnissä useampi todistajakin kertoi poliisien käskeneen syytettyä poistumaan monta kertaa.¹⁴⁷ Samoin maaliskuussa 1898 kouvolaalainen kellosepänoppilas oli rautatieasemalla humalassa häirinnyt muita ihmisiä. Jälleen poliisikonstaapeli Hartikainen käski syytettyä poistumaan, minkä syytetty ensin tekikin, mutta palasi sitten takaisin odotushuoneeseen. Loppujen lopuksi syytetty teki niin paljon vastarintaa, että hänet kannettiin väkisin ulos asemalta ja vietiin putkaan.¹⁴⁸ Muita poistumiskäskynsaajia olivat muun muassa kaksi mikkeliäistä ajuria, itsellismies ja viipurilainen kivityömies.¹⁴⁹

Vaikuttaakin sille, että monet syytetyistä olisivat jääneet ilman oikeudenkäyntiä ja sakkorangaistusta, jos olisivat totelleet poliisia. Kiinnostavaa onkin pohtia, kuinka moni juopunut teki näin ja poistui paikalta, toisin sanoen kuinka paljon juopumisrikollisuutta on jäänyt piilorikollisuuden piiriin. Poistumiskäskyt todistavat, että poliisi ei automaattisesti vanginnut tai kuulustellut ketään juopuneena olemisesta, vaikka se oli lakiin merkitty rikos. Kenet poliisi katsoi sitten liian humalassa olevaksi ja kenet ei? Koskelan 1900-luvun alun Helsinkiä koskevassa tutkimuksessa tunnettu rähinöitsijä vietiin varmasti putkaan, mutta siistimpi kansalainen saattoi selvitä varoituksella.¹⁵⁰ Ulkoisella olemuksella on voinut olla Mikkeliissäkin omat vaikuttimensa, mutta ensisijaisesti taustalla vaikuttaisi olleen häiriön määrä. Mitä enemmän häiriötä, melua ja huomiota juopunut aiheutti, sitä varmemmin poliisi otti hänet kiinni ja vei putkaan.¹⁵¹

---

¹⁴⁶ MMA RO 25.1.1897, § 9.

¹⁴⁷ MMA RO 22.2.1897, § 39.

¹⁴⁸ MMA RO 30.3.1898, § 92.

¹⁴⁹ MMA RO 12.2.1900, § 63; 7.11.1900, § 424; 27.3.1901, § 106; 18.9.1905, § 326.

¹⁵⁰ Koskela 2002, 94.

¹⁵¹ Vrt. Rasinaho 2006, 77.

Maaseudulla viranomaisvalvonta oli haastavampaa,¹⁵² mikä näkyy erityisesti viinanmyyntitapauksissa (19 %).¹⁵³ Todennäköisesti moni laitton viinanmyynti tapahtui yksityisissä tiloissa, talonpoikien ja torpparien kodeissa, joita viranomaisten oli lähes mahdoton valvoa.¹⁵⁴ Lisäksi viinanostajat olivat luultavastikin useimmiten paikallisia kyläläisiä ja myyjien tuttuja, jolloin rikos pysyi paremmin salassa solidaarisuuden vuoksi. Sen sijaan kaupungissa laittomat viinanmyyjät etsivät ostajia useammin julkisilta alueilta, kuten kestkievareiden ja anniskelukauppojen lähistöiltä.¹⁵⁵ Tällöin oli kuitenkin suurempi riski joutua kohdakkain poliisien kanssa.

Kaupunki oli liian julkinen tila salapolttamiselle, sillä polttimon savut olisivat heti paljastaneet rikospaikan. Sen sijaan viranomaiset etsivät salapolttopaikkoja kiivaasti maaseudulla tarkastusmatkojen yhteydessä. Nämä tarkastusmatkat kuuluivat juuri tähän nimismiesten rikoksia ehkäisevään toimintaan: ”Tuolla korpien sywissä kätköissä ympäristöillämme siellä täällä wielä tawattawaan salapoltttoa estetään ja häwitetään kyllä pontewasti ruununwoimilla.”¹⁵⁶

Tutkimuksen aineistosta seitsemässä tapauksessa (eli kymmenen syytetyn kohdalla), syytetty joutui oikeuden eteen tarkastusmatkoilla löydettyjen salapolttimoiden tai viinantekovälineiden takia. Joskus polttimolta ei löytynyt, kuin polttamiseen käytettävät astiat ja ehkä rankkiakin. Tällöin nimismies yleensä tuhosi löytämänsä polttoastiat ja tutki löytykö paikalta mahdollisesti jälkiä, jotka johdattaisivat syyllisen jäljille. Lisäksi tutkinta ulotettiin myös polttopaikan lähetyvillä oleviin taloihin ja näin esimerkiksi Vanhanmäenkylästä oleva talollinen joutui syytetyksi.¹⁵⁷ Joskus nimismiehet ja poliisit saivat syytetyn/syytetyt kiinni itseteossa. Eräs 35-vuotias entinen talollinen oli juuri rankinteossa metsässä lähellä kotiaan, kun syyttäjä Broms ilmestyi paikalle ja takavarikoi viinan keittoon käytetyn padan. Oikeudessa syytetty tunnusti viinantekoaikeensa, mutta yritti vielä väittää, että poltetut rankit olivat jonkun toisen tekemiä. Oikeuden mielestä tapaus oli kuitenkin selvä syytetyn hallusta löydetyn mäskin vuoksi.¹⁵⁸

---

¹⁵² Pielisjärvellä viranomaisten toimintaa vaikeutti seudun harva asutus. Vrt. Silpola 2007, 44.

¹⁵³ Täytyy kuitenkin huomioda, että tässä osiossa oli myös eniten syytettyjä, joiden ilmiantajasta ei ollut tietoa (50 %).

¹⁵⁴ Tässä tulee jälleen esille piilorikollisuuden mahdollisuus alkoholirikostapauksissa.

¹⁵⁵ Tästä teemasta lisää luvussa 5.

¹⁵⁶ Mikkeli, 5.7.1899, nr. 73, ”Avaus ja tervehdyspuhe: Suomen yl. 17:sta Raittiusjuhlassa Mikkeliissä heinäk. 4p. 1899”

¹⁵⁷ MMA SK 28.10.1895, § 63.

¹⁵⁸ MMA TK 13.4.1896, § 19.

Pohjanmaata koskevassa alkoholirikostutkimuksessa tutkimustulokset antavat kuvan, että vuoden 1865 viinanpolto asetuksen valvonnasta seurannut kontrolli sai lopulta kansankin noudattamaan sääntöjä.¹⁵⁹ On myös tutkijoita, jotka ovat sitä mieltä, että paikallisyhteisöjen alkoholipolitiikka ja kunnallishallituksen, jossa talolliset muodostivat voimakkaan ryhmän, synnyttämät kunnalliskiellot loivat ”kuivan” maaseudun 1890-luvulla. Esimerkiksi maanomistaja saatettiin vaatia huolehtimaan, ettei kukaan hänen maallaan asuva tai oleskeleva syyllisty viinan salapolttamiseen. Näiden kieltojen ja maaseudun kuivuuden vuoksi monet alkoivat ajatella, että maalaiset olisivat raittiimpia ja alkoholikielteisempiä kuin muut.¹⁶⁰ Mikkelin maaseudulta löytyneet viinanpolttimot eivät anna kuitenkaan kuvaa täysin ”kuivasta” maaseudusta. Päinvastoin, vaikuttaa enemmänkin sille, että alkoholille oli maaseudulla hyvinkin kysyntää.

3.2 Sosiaalinen kontrolli

Rikollisuuden yhteydessä puhutaan usein poikkeavuuden käsitteestä. Jokaisella yhteisöllä on omat mielipiteensä ja käsityksensä siitä, mitkä asiat ovat sallittuja, hyväksyttäviä tai sopivia ja mitkä taas eivät. Poikkeava on henkilö, joka ei noudata näitä yhteisön normeja.¹⁶¹ Salapolttaminen, laitton viinan myyminen ja juopuminen julkisella alueella olivat juridisesti rikoksia, mutta mielenkiintoista on pohtia, miellettiinkö kyseiset rikokset myös yhteisön silmissä rikollisuudeksi. Miten yhteisö suhtautui alkoholirikollisuuteen?

Paikallisyhteisö valvoi jatkuvasti sääntöjen noudattamista havainnoimalla ja tarkkailemalla yhteisön jäsenten käyttäytymistä ja olemusta:¹⁶² ”Pikkukaupungissa ei mikään pysy kauan salassa. Kaikki tietävät kaiken toistensa asioista.”¹⁶³ Juorut ja huhut kuuluvat oleellisesti sosiaaliseen kontrolliin,¹⁶⁴ ja joskus syyttäjänkin halusi toimia kuultuaan sellaisia. Esimerkiksi vuonna 1898 vastaajan penkille nousi Rämälän kylästä kotoisin oleva talollinen, jota syytettiin viinan ja oluen myynnistä asunnossaan. Olipa siellä syytteen mukaan pidetty tanssiaisiakin pyhäpäivinä. Vastaajan vaatiessa ilmiantajaa paikalle ilmoitti syyttäjä, ettei kukaan ollut ilmiantanut asiaa hänelle ”vaan kun siitä oli

---

¹⁵⁹ Heikkilä 2001, 87.

¹⁶⁰ Peltonen 1997, 11, 47.

¹⁶¹ Laine 2014, 19–23.

¹⁶² Koskinen 2000, 101.

¹⁶³ Näin kirjailija kuvasi muistelmissaan lapsuusaikansa Mikkeliä 1900-luvun alussa. Tolonen 1979, 120.

¹⁶⁴ Koskinen 2000, 101–126.

käymässä yleinen huhu tahtoi syyttäjää ajaa asiaa omalla edesvastauksellaan”. Todistajien todistusten perusteella syytetty tuomittiin lopulta luvattomasta viinan ja oluen myynnistä.¹⁶⁵ Huhu ei tarkoitaakaan aina, että kyseessä olisi valhe. Huhun ongelma on kuitenkin se, että sitä voidaan ohjailla tarpeen vaatiessa.¹⁶⁶

Sosiaalisen kontrollin apuna toimivat erilaiset sanktiot, jotka olivat joko negatiivisia, kuten paheksunta ja rangaistukset, tai positiivisia, kuten palkkiot ja hyväksyntä.¹⁶⁷ Nämä sanktiot ja jatkuva valvonta vaikuttivat ihmisten valintoihin.¹⁶⁸ Esimerkiksi pelko juorujen kohteeksi joutumisesta ja siitä seuraavista sanktioista, kuten maineen menettämisestä, toimi rikoksia ehkäisevänä tekijänä, erityisesti naisten keskuudessa.¹⁶⁹ Köyhälle talonpojalle ja varsinkin naiselle, maine saattoi olla kaikki, mitä hän omisti. Tuomitun teon tullessa esille, maine saattoi vahingoittua,¹⁷⁰ ja johtaa lopulta siihen, ettei paheksutun henkilön seurassa haluttu näyttäytyä, koska muuten saattoi itsekin joutua yhteisön silmätikuksi. Esimerkiksi vuonna 1898 erästä mikkililäistä ajurinpoikaa syytettiin juopuneena ajamisesta, mutta syyttäjää koki tärkeäksi mainita tässä yhteydessä ajurinpojan kyydittäneen samalla ”humalassa olevaa *huonomaineista* naista”. Syytetty puolustautui sanomalla, ettei tuntenut kyseisen naisen mainetta.¹⁷¹

Sosiaalisen kontrollin kehittämisestä ja tehostamisesta vastasivat muun muassa erilaiset hyväntekeväisyysjärjestöt.¹⁷² Samoin raittiusseurat pyrkivät vaikuttamaan ihmisiin sekä kontrolloimaan alkoholin valmistusta ja käyttöä, valistamalla muun muassa kokouksissaan ja sanomalehtien välityksellä:

Lääketiede, jolla on suuri osallisuus alkoholin käyttämisen lewenemiseen, sai ikäväkseen nähdä että parannuskeino olikin pahennuskeino. Otaksuttuaan ensin alkoholin turmiolliset vaikutukset yksinomaan liiallisesta käyttämisestä johtuviksi, tunnustaa lääketiede nyt alkoholin myrkyksi, jota samoin kuin muutkin huumaavat aineet,

---

¹⁶⁵ MMA TK 15.2.1898, § 17. Kyseessä on mitä ilmeisemmin ollut yleisessä tiedossa ollut salakapakka. Vrt. Vilkuna 2015, 175.

¹⁶⁶ Neubauer 2004, 14–15.

¹⁶⁷ Laine 2014, 19–23.

¹⁶⁸ Rajala 2004, 27.

¹⁶⁹ Koskinen 2000, 101.

¹⁷⁰ Rosanvallon 2008, 55–58; vrt. Koskinen 2007, 48–50; Häpeällinen teko saattoi aiheuttaa häpeää myös muille perheenjäsenille. Vrt. Saarimäki 2010, 93.

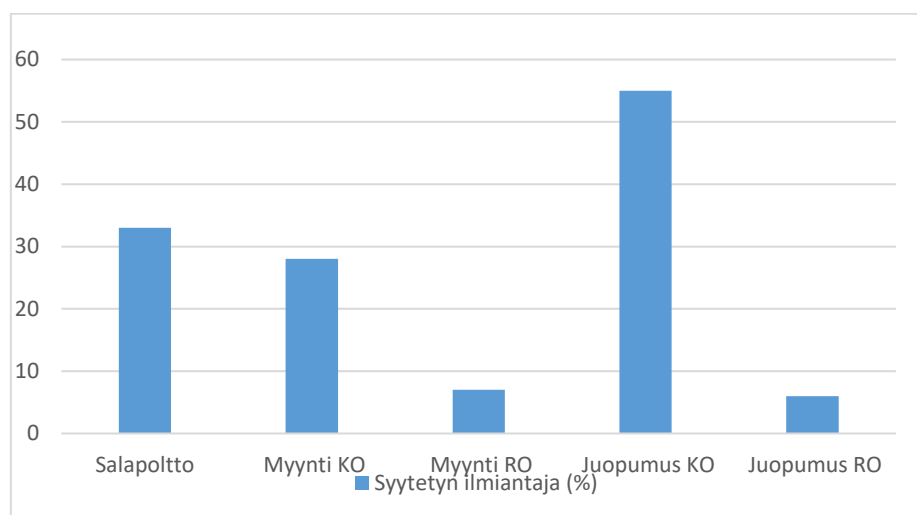
¹⁷¹ MMA RO 23.2.1898, § 47.

¹⁷² Pulma 1999, 176.

morfiini, opiumi ym. kohtuullisistakin annoksista vaikuttaa lamauttavasti.¹⁷³

Yhteisö siis valvoi lähimmäisiään, mutta valvonta toimi myös toisella tapaa: ilmiantona.¹⁷⁴ Seuraavaksi perehdytäänkin alkoholirikosten ei-virallisiin ilmiantajiin.

Kuva 3: Ilmiantajien määrät Mikkelin seudun alkoholirikostapauksissa 1895–1905 (%).

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Sosiaalista kontrollia ilmeni alkoholirikoksissa erityisesti maaseudulla. Juopumuksessa kuuden syytetyn (55 %) kohdalla ilmiantaja oli joku muu kuin poliisiviranomainen ja salapolton kohdalla seitsemän (33 %). Edellisessä neljän syytetyn kohdalla ilmiantajana toimi kuitenkin juna-aseman työntekijä. Heitä voidaan pitää osittain myös virallisina kontrolloijina, koska he tekivät ilmiannon työhönsä liittyen: syytetyt aiheuttivat häiriötä heidän vastualueellaan. Maaseudulla poliisiresurssit olivat pienemmät kuin kaupungissa, minkä vuoksi maaseutuyhteisö kenties valvoi enemmän yhteisönsä jäseniä. Kaupungissa sen sijaan poliiseja oli koko ajan lähistöllä. Ja kuten on käynyt jo ilmi, maaseudulla vallinneet kunnalliskiellot velvoittivat esimerkiksi talollisia valvomaan alkoholiin liittyviä rikoksia omilla maillaan.¹⁷⁵

¹⁷³ Mikkelin Sanomat 5.8.1899, nr. 88, ”Alkoholi lääketieteen walossa (Esiteelmä Mikkelin raittiuskokouksesta)”.

¹⁷⁴ Rosanvallan 2008, 51.

¹⁷⁵ Lounais-Suomessa 1870- ja 1880-luvuilla maanomistajille säädettiin esimerkiksi ilmiantopakko sakon uhalla, jos he havaitsivat salapolttota tai salakapakointia omilla maillaan. Peltonen 1997, 47–48.

Ilmiantajien motiiveja ilmiantaa syytetty on voinut olla monia. Alkoholirikollisten ilmiantaminen on voinut johtua paheksunnasta alkoholia kohtaan, mutta myös pelkästään yhteisön jäsenen kokemasta velvollisuudesta ilmiantaa lakiin kirjattu rikos. Tällöin ilmiantaja pyrki paljastamaan väärinkäytöksen, lopettamaan tuomittavan teon sekä saattamaan syylliset tuomioistuimen eteen. Toisin sanoen asian tuomisella julkisuuden eteen tavoiteltiin tilanteen ”korjaamista”.¹⁷⁶ Tähän ehkä pyrki ilmiantajana toiminut loisvaimo 43-vuotiaan lampuodin tapauksessa. Paikallinen kyläläinen oli kertonut ilmiantajalle löytäneensä metsästä salapolttopaikan rankkeineen ja astioineen. Ilmiantaja oli todennut tähän, että salapolttopaikka saattoi olla syytetyn ja päättänyt kertoa tiedoistaan nimismiehelle.¹⁷⁷

Aineistosta nousee esille myös viitteitä kostamisesta sekä alkoholin myyntiin liittyvästä kilpailusta, etenkin salapoltto- ja viinanmyyntitapausten kohdalla.¹⁷⁸ Ilmiantamisella saattoi olla erityisesti vaikutusta syytetyn maineelle.¹⁷⁹ Esimerkiksi lokakuussa 1895 syytetty vanhamäkeläinen loismies epäili ilmiannon johtuneen ”kukaties jonkun vihamiehen ilmiannosta” ja vaati ilmiantajaa paikan päälle kuultavaksi.¹⁸⁰ Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan paikalle oli kutsuttu kaksi todistajaa. Toinen kertoi nähneensä syytetyn polttavan viinaa metsässä syksyllä 1894 ja toinen oli nähnyt syytetyn metsässä rankkitynnyrin kanssa. Kyseisestä paikasta oli sittemmin noussut vielä savuakin. Syytetty tuomittiin lopulta 100 markan sakkoihin ensikertaisesta luvattomasta viinan valmistuksesta.¹⁸¹

30-vuotiaan helsinkiläisen kauppa-apulaisen tapaus on taasen mielenkiintoinen siitä syystä, että hänet ilmiantoi aluksi poliisi, mutta tutkinnan edetessä alkuperäiseksi ilmiantajaksi selvisi kuitenkin kestikievarin kauppias itse. Kauppa-apulaista syytettiin nimittäin laittomasta konjakin myynnistä kyseisen kestikievarin huoneessa, joten on ymmärrettävää, ettei kestikievarin kauppias ole ollut asiasta mielissään. Kiinnostavaa tapauksessa on erityisesti se, että poliisi yritti ensin kieltää, että asian olisi ilmiantanut hänelle joku muu, ja väitti itse huomanneensa syytetyn laittomat puuhut. Seuraavalla käräjöintikerralla kyseinen poliisi halusi kuitenkin luopua ilmiannostaan. Selvisi, ettei kyseinen poliisi ilmeisesti ollut sittenkään nähnyt kyseistä rikosta. Hän kertoi kuitenkin

---

¹⁷⁶ Rosanvallon 2008, 52.

¹⁷⁷ MMA SK 26.10.1895, § 53.

¹⁷⁸ Vrt. Silpola 2007, 48–49.

¹⁷⁹ Rosanvallon 2008, 55–58.

¹⁸⁰ Tämä saattoi olla myös osa puolustusstrategiaa.

¹⁸¹ MMA SK 28.10.1895, § 64.

tehneensä ilmiannon, koska kestikievarin kauppias oli hänelle asiasta huutanut ja ihmetellyt ”kun poliisi sitä sallii”.¹⁸² Kauppa-apulainen tuomittiin lopulta rikoksesta oman tunnustuksen myötä.

Juopumistapauksissa ilmiantaja oli harvoin joku muu kuin viranomainen ja silloin kun oli, tapaus oli ilmiannettu häiriökäyttäytymisen vuoksi. Juopunut oli melunnut, ollut aggressiivinen tai herättänyt pelkoa. Mikkeliäinen työmies ilmiantoi esimerkiksi toisen, helsinkiläisen työmiehen, koska tämä oli juovuspäissään mekastanut ja yrittänyt tunkeutua ilmiantajan kotiin, mikä oli säikäyttänyt ilmiantajan vaimon ja lapset. Syytetty tunnusti humalan, mutta ei muistanut kuitenkaan mitään tapahtuneesta.¹⁸³ Samoin ilmiannettiin mikkeliäinen seppä poliisille, koska hän melusi ja aiheutti juopuneena niin paljon häiriötä, vaikka kotonaan olikin.¹⁸⁴ Juopumuksen ilmiannot antavatkin kuvan, että ihmiset paheksuivat enemmän juopumuksesta seuraavaa häiriötä, kuin itse juopottelua sinällään.¹⁸⁵ Voi kuitenkin olla, ettei kaikkia ilmiantoja ole vain merkitty ylös. Ilmiantaja on voinut esimerkiksi paheksua kadulla juopottelevaa naapuriaan ja vihjannut julkijuopottelijasta näkemälleen poliisille. Tällöin ilmiantajaksi on merkitty kuitenkin poliisi.

Kahden tapauksen kohdalla kävi myös niin, että ilmiantaja sai syyteen väärästä ilmiannosta. Näin kävi esimerkiksi vuonna 1897 kahden talollisen tapauksessa. Ilmiantajan mukaan talollismiehet olisivat ennen juhannusta poltattaneet ilmiantajalla viinaa, jota varten toinen syytetyistä oli antanut hänelle ruisjauhoja ja toinen padan. Syytetyt kielsivät antaneensa pataa, mutta myönsivät jauhojen antamisen, tosin eivät tieneet mihin tarkoitukseen ne olivat. Ilmiantaja ei itse osallistunut oikeudenkäyntiin, mikä jo sekin antoi aihetta epäilylle, mutta lisäksi useampi todistaja kertoi nähneensä ilmiantajan polttavan viinaa itse. Samoin ilmiantajan virkatodistus paljasti, että hänet oli tuomittu jo ennestään viinanpoltosta vuonna 1894 sekä viinanpoltosta ja myynnistä vuonna 1897.¹⁸⁶ Vaikuttaakin sille, että joko ilmiantaja yritti päästä itse niin sanotusti pälkähästä tai talolliset saivat kaadettua syytteen pelkästään hänen hartioilleen. Toisessa tapauksessa sen sijaan ilmiantaja tuomittiin väärästä ilmiannosta sadan markan sakkoihin,

---

¹⁸² MMA TK 30.3.1898, § 91; TK 16.5.1898, § 168; SK 29.8.1898, § 259.

¹⁸³ MMA RO 7.9.1903, § 318.

¹⁸⁴ MMA RO 30.9.1901, § 393.

¹⁸⁵ Myös Kuhmossa vasta jonkinasteinen häiriökäyttäytyminen johti usein vasta juopujan ilmiantoon. Vrt. Heikkinen 2000, 222.

¹⁸⁶ MMA TK 24.3.1897, § 31; MMA SK 20.10.1897, § 32 sekä liite § 32 ”virkatodistus”.

koska ilmianto perustuikin loppujen lopuksi pelkästään ilmiantajan kuulemaan huhuun, eikä silminnäkijätodistukseen.¹⁸⁷

Mikkelin seudun alkoholirikoksissa poliisiviranomaiset ilmiantoivat tapauksia huomattavasti enemmän kuin kaupunkilaiset tai kyläläiset. Maaseudulla erityisesti on voinut vallita vahva solidaarisuuden tunne.¹⁸⁸ Esimerkiksi eräässä juopumustapauksessa loisenvaimo oli hakenut syyttäjän ja poliisin Hauskan kylässä sijaitsevalle mökille rauhoittamaan syytetyn, 55-vuotiaan loisen naisen. Syyttäjä ja poliisi olivat tällöin havainneet syytetyn olleen juovuksissa. Oikeudessa kyseisessä mökissä olleet todistajat, mukaan lukien ilmiantaja, eivät kuitenkaan enää pystyneetkään sanomaan oliko syytetty ollut kyseisessä tilaisuudessa juovuksissa vai ei.¹⁸⁹ Vaikuttaakin sille, että syytetty oli ilmiannettu poliisille vain, koska hän oli riehunut mökissä niin pahasti, ettei hänen kanssaan pärjätty kyseisellä hetkellä.¹⁹⁰

Sen sijaan yksityisissä tiloissa tapahtuneet rauhalliset juopottelut eivät tulleet useinkaan ilmi, ainakaan oikeudenpöytäkirjoissa.¹⁹¹ Ilmiantajien vähyys voi kertoa siitä, etteivät paikalliset loppujen lopuksi pitäneet alkoholirikoksia kovinkaan paheksuttavina rikoksina. Viinan polttamisella oli pitkä historia maatalousväen keskuudessa ja kotipolttaminen oli ollut hyvin pitkään osa normaalia elämänmenoa. Lisäksi alkoholijuomien nauttiminen oli edelleen tärkeä osa erilaisia juhlia, kuten häitä ja hautajaisia.¹⁹²

4 Alkoholirikoksista syytetyt

4.1 Miesten tapa, naisten synty

Suomi oli vuosisadan vaihteessa vielä hyvin agraarinen maa: koko maan väkiluvusta, joka oli noin 2.7 miljoonaa, 87 prosenttia asui maaseudulla.¹⁹³ Mikkelin maaseudullakin asukkaita oli reilu 13 000,¹⁹⁴ kun taas Mikkelin kaupungin väkiluku oli vuosisadan

---

¹⁸⁷ MMA TK 5.4.1897, § 129.

¹⁸⁸ Vilkuna 2015, 452; Rasinaho 2006, 44–45.

¹⁸⁹ MMA SK 28.10.1895, § 65.

¹⁹⁰ Vrt. Vilkuna 1995, 218.

¹⁹¹ Vilkuna 1995, 229.

¹⁹² Vilkuna 2015, 288–353.

¹⁹³ Peltonen 1992, 266.

¹⁹⁴ SVT 1907, 18.

vaihteessa vajaa 3700 henkilöä.¹⁹⁵ Mikkelin läänissä maaseudun väki vielä kasvoi huomattavasti vuosien 1815–1900 aikana.¹⁹⁶

Mikkelin kihlakunnanoikeudessa ja raastuvanoikeudessa käsitellyistä alkoholirikoksista yleisimpiä olivat salapolttaminen, laitton myyminen ja juopuminen. Alkoholirikoksista olivat yleensä syytettynä miehet, mutta syytettyjen joukosta löytyi myös naisia. Samoin syytettyjä oli lähes kaikista ikäryhmistä ja sosiaalisista ryhmistä. Mikkelin merkitys hallinto- että markkinakaupunkina näkyy siinä, että syytettynä eivät olleet vain paikalliset pitäjäläiset tai kaupunkilaiset, vaan kiinnijääneiden joukossa oli ihmisiä ympäri Suomea.

Taulukko 4: Alkoholirikoksista syytettyjen lukumäärät Mikkelin maaseudulla ja kaupungissa 1895–1905.

Rikos	Maaseutu (KO)	Kaupunki (RO)	Yhteensä	%
Salapoltto	21	-	21	6
Laitton myynti	54	30	84	25
Juopuminen	11	222	233	69
Yhteensä	86	252	338	100

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Taulukko 4 esittelee syytettyjen lukumäärät eri alkoholirikoksissa tutkimusajanjaksolla. Mikkelin seudulla salapolttamisesta, laittomasta alkoholin myymisestä sekä juopumisesta oli yhteensä syytettynä 338 henkilöä.¹⁹⁷ Eniten syytettyjä oli juopumisrikoksissa (69 %), toiseksi eniten alkoholin myyntirikoksissa (25 %) ja kolmanneksi eniten salapolttorikoksissa (6 %). Luvuissa ovat mukana kaikki yksittäiset rikokset, vaikka niihin olisi syyllystynyt sama henkilö ja eri syytteitä olisi käsitelty samalla kertaa. Esimerkiksi kahdeksan henkilöä oli syytettynä sekä viinan salapolttamisesta että sen myymisestä, minkä vuoksi heidät on merkitty taulukoihin molempiin osioihin. Samoin juopumisesta syytetty henkilö saattoi olla syytettynä juopumisesta useamman kerran. Luvut eivät vastaa siis täysin syytettyjen kokonaismääriä.

¹⁹⁵ SVT 1907, ”Väkiluku eri kaupungeissa 1805–1905”, 10; Kts. lisää Mikkelin väestönkehityksestä vuosina 1838–1917 Kuujo 1971, 192–196.

¹⁹⁶ Jutikkala 1958, 349.

¹⁹⁷ Kuhmossa kyseisistä rikoksista annettiin vuosina 1850–1899 ainakin 239 tuomiota. Vrt. Heikkinen 2000, 213.

Miehillä ja naisilla oli omat roolinsa 1800-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa, samoin kuin alkoholillakin oli selvästi oma asemansa miesten ja naisten maailmoissa. Mies oli perheen pää ja elättäjä, kun taas naisen tehtäviksi katsottiin kodista ja lapsista huolehtiminen.¹⁹⁸ Ajan ihannainen vastusti juoppoutta, oli siveellinen sekä äidillinen. Naisista muodostui jo ajan julkisuudessa kuva raittiuden puolestapuhujina sekä kieltolain voimakkaina vaatijoina.¹⁹⁹ Naisen alkoholin nauttiminen ei tähän kuvioon sopinut. Sen sijaan naiset näkyivät Mikkelin seudulla enemmän alkoholin valmistukseen ja myyntiin liittyvissä rikoksissa.²⁰⁰ Alkoholirikoksista syytettyjen sukupuolijakaumaa Mikkelin seudulla havainnollistetaan taulukoissa 5, 6 ja 7.

Taulukko 5: Salapoltosta syytettyjen sukupuolijakauma Mikkelin kihlakunnanoikeudessa 1895–1905.

Oikeus	Mies	%	Nainen	%	Yht.
KO	16	76	5	24	21

Lähteet: MMA Kihlakunnanoikeuden varsinaisiasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Caa:57–78).

Salapoltosta Mikkeliissä jäi kiinni 16 miestä ja viisi naista. Naisiin kuului kaksi loista, yksi kirkonvaivainen, torpparinvaimo ja yhden sosiaaliryhmästä ei ole tietoa. Naiset olivat syytettyinä vähemmistössä, mutta prosenttiosuus huomioitaessa määrää voidaan pitää huomattavana. Toisaalta täytyy muistaa, että otanta on melko pieni ja yleistyksiä sen pohjalta on vaikea tehdä. Huomion arvoista on kuitenkin se, että lähes kaikki syytteessä olleet naiset myös tuomittiin syyllisiksi.²⁰¹

Alkoholin valmistus oli nähty ennen kieltolakia usein naisten työksi kuuluvaksi, kun taas sen juominen katsottiin kuuluvan miehelle sukupuolelle.²⁰² Talonpoikaistaloudessa molemmat sukupuolet osallistuivat talon töihin yhdessä, sillä toimeentulo olisi muuten ollut hyvin tiukkaa.²⁰³ Naiset olivat mukana heinäpellolla, huolehtivat asuintalon

¹⁹⁸ Markkola 1989, 53; Östman 2014, 159, 164, 166, 168; Siltala 1999, 553–554.

¹⁹⁹ Tämä selittynee naisten runsaalla osallistumisella raittiusseuroihin. Raittiusliikkeet nostivat mielellään esikuviksi ja roolimalleiksi nimenomaan naisia, ja esimerkiksi Minna Canth puhui voimakkaasti ”viinantulvan rajoittamisesta”. Todellisuudessa naisten hätähuudon takana oli kuitenkin varsin pienehkö, naissivistyneistön joukko. Kts. aiheesta lisää Kaartinen 2011, 59–67; Tuominen 1981, 36; Sulkunen 1986, 34.

²⁰⁰ Sama ilmiö näkyi Kuhmossa. Vuosina 1850–1899 kaikki juopumusrikoksista tuomituista olivat miehiä. Sen sijaan viinan valmistuksesta tuomituista noin joka kolmas ja viinan myynnistä noin joka viidennes oli nainen. Vrt. Heikkinen 2000, 213.

²⁰¹ Neljä viidestä naisesta tuomittiin.

²⁰² Vilkuna 2015, 416.

²⁰³ Peltonen 1992, 210; Apo 2001, 100; Markkola 1989, 55.

siisteydestä sekä lehmien lypsämisestä, kun taas miehet tekivät raskaampia maatalous-, metsä- ja rakennustöitä.²⁰⁴

Naisen tuli olla paitsi kodin hengetär, myös kuuliainen ja tottelevainen aviomiehelleen sekä alistua hänen tahtoonsa. Oliko naisten osallistuminen laittomaan viinan valmistukseen sitten vapaaehtoista vai aviomiehen sanelemaa? Varmasti sekä että. Naisen ei odotettu kontrolloivan miehen alkoholinkäyttöä tai muitakaan tekemisiä.²⁰⁵ 32-vuotias torpparinvaimo vapautui syytteestään ilmoittaessaan, ettei ollut syyppää viinanpoltoon ja ”oli se vaimolle mahdoton estää miestänsä siitä (polttamasta)”.²⁰⁶ Toisaalta viinan polttaminen ja sen myyminen toivat hyvin lisätuloja, sillä etenkin tilattomien toimeentulosta vain pieni osa tuli maanviljelyksestä, minkä vuoksi sivutulot olivat välttämättömiä niin miehille kuin naisillekin.²⁰⁷

Taulukko 6: Myymisestä syytettyjen sukupuolijakauma Mikkelin kihlakunnanoikeudessa sekä raastuvanoikeudessa 1895–1905.

Oikeus	Mies	%	Nainen	%	Yht.
RO	28	93	2	7	30
KO	44	81	10	19	54
Yht.	77	-	14	-	93

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Alkoholin myyntiä harrastivat Mikkelin seudulla niin miehet kuin naisetkin. Naisia oli syytettynä yhteensä 14, kun taas miehiä oli 77. Miesten osuus oli suurempi sekä maaseudulla (81 %) että kaupungissa (93 %).²⁰⁸ Sen sijaan naisia jäi kiinni prosentuaalisesti enemmän maaseudulla kuin kaupungissa. Maaseudulla syytetyjä oli

²⁰⁴ Markkola 1989, 42–43, 53.

²⁰⁵ Apo 2001, 180; Siltala 1999, 553; Myös 1900-luvun alussa kirjoittamassaan elämäntarinassaan pohjalaisviljelijä Johan Inborr kuvailee isänsä käsityksiä naisista miehen alamaisina ja apulaisina. Naisella ei myöskään saanut olla miehestä eriävää mielipidettä, vaan naisen tuli auttaa miestä aina, kun tämä apua tarvitsi. Kts. lisää Östman 2014, 159, 168.

²⁰⁶ MMA TK 20.4.1901, § 127. Mies olisi joutunut kaiken lisäksi naurunalaiseksi, jos olisi luopunut vallastaan ja alistunut naisten käskettäväksi. Vilkkuna 2014, 94.

²⁰⁷ Markkola 1989, 49–52, 56.

²⁰⁸ Sama ilmiö on nähtävissä myös verrattaessa Länsi-Suomeen. Ilmajokea, Kauhajokea ja Jalasjärveä vuosina 1863–1872 koskevassa tutkimuksessa naisten osuus viinanmyynnistä oli 34,8 prosenttia kaikista syytetyistä. Vrt. Heikkilä 2001, 76.

muutenkin enemmän, kuin kaupungissa.²⁰⁹ Tämä selittynee sillä, että salapolttaminen ja viinan myyminen linkittyivät toisiinsa vahvasti. Ne ketkä valmistivat viinaa laittomasti, usein myös möivät sitä laittomasti.

Alkoholi liittyi miesten työhön: monista (miesten) töistä maksettiin nimenomaan alkoholilla.²¹⁰ Työn tai muun korvauksen maksaminen viinalla katsottiin useimmiten kuitenkin laittomaksi. Tämä tuli esille oikeudenpöytäkirjoistakin. Esimerkiksi eräs Soikkalan kylästä oleva talollinen haastettiin syyskäräjille vuonna 1900 viinan myymisestä muuttonsa yhteydessä, ja nimenomaan niin, että muuttoavulle oli syytteen mukaan annettu palkka viinana. Palkan maksusta oltiin tarkkoja. Tapauksen ilmiantoi nimittäin yksi muuttoapureista ”selittäen että kun vja ei tahtonut maksaa vetopalkkaa ilmiantajalle vaikka hänkin oli vjan tavaroita kuljettamassa, niin ilmiantoi asian syyttäjälle”.²¹¹ Samoin hirvensalmelainen loismies joutui syytetyksi siitä, että olisi maksanut yöpymisensä viinapullolla. Syytetyltä löytyi jo ennestään viinanmyyntituomio, jonka hän oli sovittanut vankeudella. Viinapullon saanut rouva todisti kuitenkin viinapullon olleen lahja eikä maksu, joten kanne hylättiin.²¹²

Viinan ostajat olivat kaupungissa yleensä miehiä, minkä vuoksi miesmyyjien oli helpompi liikkua ostajien seurassa kuin naismyyjien. Esimerkiksi pieksämäkeläinen loismies oli myynyt viinaa kivisakastin seudulla ”*tuleville ja meneville*”.²¹³ Naisia sen sijaan paheksuttiin, jos heidät nähtiin tuntemattomien miesten seurassa. Mikkeliissäkin erästä irtolaisnaista pidettiin siveettömänä, tämän jäädessä humalassa kiinni miesjoukon keskeltä.²¹⁴ Maineen menettämisen pelko lieneekin toiminut rikoksen ehkäisijänä erityisesti kaupungissa. Sen sijaan maaseudulla naiset olivat töidensä kautta enemmän tekemisissä miesten(kin) kanssa.

Naisten vähäisempää rikosalttiutta on perusteltu muun muassa naisten haluttomuudella ja pelokkuudella ottaa konkreettisia riskejä. Tähän on vaikuttanut esimerkiksi äitiys ja halu suojella omia lapsia.²¹⁵ Sakkotuomiot viinan myynnistä olivat melko korkeita,

---

²⁰⁹ Sen sijaan Helsingissä 1920–30-luvuilla laiton viinanmyynti oli jo hyvin naisvaltaista. Tämän on arveltu johtuvan väestörakenteesta: naisten osuus henkikirjoitetusta väestöstä oli Helsingissä jatkuvasti miehiä suurempi. Vrt. Rasinaho 2006, 73–74.

²¹⁰ Vilkuna 2015, 416.

²¹¹ MMA KO SK 16.11.1900, § 69.

²¹² MMA RO 4.12.1901, § 511.

²¹³ MMA RO 28.6.1897, § 134.

²¹⁴ MMA RO 29.7.1901, § 298.

²¹⁵ Kivivuori 2008, 62; Markkola 1989, 46–47.

useimmiten 75 markkaa, johon summaan lisättiin vielä mahdolliset todistajanpalkkiot. Maksukyvytön joutui sovittamaan tuomionsa vankilassa. Tämä on voinut olla köyhälle, perheelliselle äidille turhan suuri riski. Toisaalta köyhyys ja toimeentulovaikeudet ovat toimineet motivoivina tekijöinä.²¹⁶ Monet työläisnaiset joutuivat päivätyönsä lisäksi hankkimaan sivutuloja esimerkiksi kutomalla ja kehräämällä. Tehdasvalmisteisten kankaiden yleistyessä tämä ansaintamuoto kuitenkin heikkeni ja muuttui epävarmemmaksi,²¹⁷ minkä vuoksi lisätuloja on jouduttu hakemaan myös muilla keinoin.

Taulukko 7: Juopumisesta syytettyjen sukupuolijakauma Mikkelin kihlakunnanoikeudessa sekä raastuvanoikeudessa 1895–1905.

Oikeus	Mies	%	Nainen	%	Yht.
RO	212	95	10	5	222
KO	10	91	1	9	11
Yht.	222	-	11	-	234

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Humalainen nainen oli harvinainen näky.²¹⁸ Vain murto-osa syytetyistä oli naisia: maaseudulla yhdestätoista syytetystä vain yksi oli nainen (9 %) ja kaupungissa syytettynä oli vain kymmenen naista (5 %)²¹⁹. Tulos ei ole yllättävä, sillä myös Suomen oikeustilastoista selviää, että vuosina 1895–1905 naisten osuus juopumusrikoksista syytetyistä vaihteli 1,0–2,9 prosenttia.²²⁰ Kiinnijäämismäärät kaupungissa kertovat siitä, että kaupunki oli se paikka, jonne varsinkin miehet tulivat usein juopottelemaan. Naisia pidettiin sen sijaan uhreina, jotka kärsivät aviomiestensä alkoholin käytöstä.²²¹

Selityksiä siihen, miksi naisten kiinnijäämisprosentti oli oikeuden pöytäkirjoissa niin marginaalinen, on monia. Todellisuudessa naisten vähäinen kiinnijäämismäärä ei tarkoittanut sitä, etteivätkö naiset olisi juoneet lainkaan; esimerkiksi alkoholin

²¹⁶ Rasinaho 2006, 75.

²¹⁷ Markkola 1989, 50–51.

²¹⁸ Myös Jyväskylän kaupungissa vain kaksi naista oli syytettynä juopumuksesta (noin 1 %) vuosina 1890–1899. Vrt. Mikkola 2010, 61–62.

²¹⁹ Vrt. Honkanen 2016, 66; Rautopuro 2012, 34–35.

²²⁰ SVT XXIII 5–6, taulut 21 (1895) & 21 (1896); 7–8 taulut 20 (1897) & 20 (1898); 9–10 taulut 20 (1899) & 20 (1900); 11–12 taulut 20 (1901) & 20 (1902); 13–14 taulut 20 (1903) & 20 (1904); 15–16 taulu 20 (1905).

²²¹ Sulkunen 1986, 33; Puhakka 2007, 113.

käyttäminen lääkkeenä oli tavanomaista ja perinteistä juuri naisten keskuudessa.²²² Mikkeliissä viinan luvattomasta kuljetuksesta syytetty juvalainen kauppiaskin kertoi yhdeksi syyksi suurelle konjakkimäärälleen, että lääkäri oli määrännyt sitä hänen sairaalle vaimolleen.²²³ Naisten juomisen on arveltu tapahtuneen etupäässä kotona miesten seurassa ja silloinkin kontrolloidusti. Sen sijaan humalahakuista juomista tapahtui lähinnä miehiltä salassa.²²⁴ Esimerkiksi Mikkelin maaseudulla ainut juopumuksesta syytteessä ollut loisnainen oli humaltunut nimenomaan yksityisissä tiloissa. Vastajan seurassa tiedetään olleen ainakin yksi nainen, joka oli myös syytetyn ilmiantaja.²²⁵

Ne harvat naiset, jotka jäivät Mikkelin seudulla kiinni, olivat useimmiten perheettömiä sekä kuuluivat alhaiseen sosiaaliryhmään, kuten irtolaisiin tai loisiin. Juopunut nainen koettiin riesaksi, joka ei totellut yhteiskunnan sääntöjä tai normeja.²²⁶ Kahden juopumuksesta syytteessä olleen naisen kerrottiin viettäneen kuljeksivaa ja siveetöntä elämää aiemmin. Syyttäjä vaati jopa toisen naisen kohdalla, että tämä tuomittaisiin yleiseen työhön irtolaisuudesta, ”sillä niin pian kun hän taas irtilasketaan on hän täällä jatkamassa entistä irstasta elämätään”.²²⁷ Naisia tunnuttiinkin syyttävän helpommin irstaudesta ja haureudesta, kuin miehiä.

Sosiaalinen kontrolli vaikutti vahvasti naisten juomiseen. Naisten juomiseen suhtauduttiin usein tuomitsevasti, ja juomariksi leimautuminen johti häpeään ja yhteisön paheksuntaan. Naisesta saatettiin käyttää esimerkiksi halventavia pilkkanimiä tai käsitteitä. Juopon maineeseen saattoi riittää pelkästään yksi kerta humalassa.²²⁸ Tällaisen naisen seuraa kartettiin ja hänet suljettiin yhteisön ulkopuolelle.

Juominen ja alkoholi kuuluivat suomalaisessa kulttuurissa enemmän miehelle sukupuolelle. Alkoholin käytöllä, erityisesti hyvällä viinansietokyvyllä, pystyttiin korostamaan omaa miehekkyyttä, jota nuoret pojatkin tavoittelivat. Juomisen liittyi lisäksi erilaisia miehisiä ohjelmanumeroita kuten kilpajuomista ja painia.²²⁹ Esimerkiksi

---

²²² Kaartinen 2011, 224.

²²³ Kauppiaan hallusta löydettiin asemalla 50 litraa kotimaista konjakkia, mikä oli enemmän kuin yhdellä ihmisellä sai olla hallussaan. Vastaja kuitenkin vapautettiin, kun selvisi, että osa konjakista oli menossa vastaajan kanssa samassa taloudessa asuvalle isälle ja osa lääkkeeksi sairaalle vaimolle. Kts. MMA RO 30.3.1903, § 123.

²²⁴ Vilkuna 1995, 278–280; Tolonen 1979, 13.

²²⁵ MMA SK 28.10.1895, § 65.

²²⁶ Vilkuna 2015, 413.

²²⁷ MMA RO 29.7.1901, § 298; MMA RO 13.10.1902, § 399.

²²⁸ Naiset ovat itse aikojen saatossa käyttäneet toisistaan pilkkanimiä ja käsitteitä, kuten juoppopyytyä. Kts. lisää Vilkuna 2015, 413; Vilkuna 1995, 291.

²²⁹ Vilkuna 2014, 108–109.

mikkeliäiset torikauppias ja muurari painivat humalassa keskellä kauppatoria. Muurarin mukaan painiminen tapahtui kuitenkin ”leikillään”.²³⁰ Monet miehet olivat juopumisen lisäksi syytteessä hurjasta hevosella ajamisesta. Humalassa ajajissa oli niin talollisia, torppareita kuin yksi kartanonomistajan poikakin. Hevonen korosti miehisyyttä ja hevosella ajaminen kuului juomisen lisäksi osaksi miesten hauskanpitoa ja huvittelua.²³¹

4.2 Ikäjakauma

Alkoholirikokset houkuttelivat kaiken ikäisiä. Taulukko 8 kertoo alkoholirikoksista syytettyjen iät viisivuotijaksottain jaoteltuina. Ikä on laskettu siitä vuodesta, jolloin syytetty on ollut ensimmäisen kerran syytettynä. Nuorin syytetyistä oli 13-vuotias ja vanhin 68-vuotias.

Taulukko 8: Alkoholirikoksista syytettyjen ikäjakauma Mikkelin maaseudulla ja kaupungissa 1895–1905.

Ikä	Salapoltto		Laiton myynti		Juopuminen				YHT.		
	KO	%	KO	%	RO	%	KO	%		RO	%
alle 20	3	14	2	4	2	7	-	-	1	0,5	8
20–24	-	-	3	6	4	13	2	18	5	2	14
25–29	1	5	5	9	2	7	-	-	2	1	10
30–34	2	9,5	7	13	2	7	1	9	2	1	14
35–39	3	14	4	7	5	17	-	-	2	1	14
40–44	4	19	4	7	2	7	1	9	1	0,5	12
45–49	-	-	5	9	4	13	-	-	-	-	10
50–54	1	5	4	7	-	-	-	-	-	-	5
55–59	2	9,5	2	4	-	-	1	9	-	-	5
60–64	-	-	3	6	-	-	-	-	-	-	3
yli 65	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1
ei tietoa	5	24	14	26	9	30	6	55	209	94	250
Yht.	21	100	54		30	100	11	100	222	100	346

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Syytettyjen ikäjakauma painottuu (nykymittapuusta katsottuna) nuoriin ja keski-ikäisiin henkilöihin. Myös Suomen väestössä nuoret ikäryhmät olivat suurimpien joukossa.²³²

²³⁰ MMA RO 23.2.1903, § 79.

²³¹ Vilkuna 2014, 97–99.

²³² SVT 1907. ”Väestö iän mukaan jakaantuneena”, 24–25.

Vanhempia ja erityisesti yli 60-vuotiaita oli syytettyjen joukossa erittäin vähän. Vaikuttaa siltä, että mitä vanhemmiksi ihmiset tulivat, sitä vähemmän he syyllistyivät alkoholirikoksiin tai ainakin he jäivät niistä harvemmin kiinni. Voi olla, että esimerkiksi perheen perustaminen on vaikuttanut siihen, ettei riskejä kiinnijäämisestä haluttu ottaa. Salapolttamisessa on tarvittu lisäksi hyvää fyysistä kuntoa, jos salapolttopaikka on sijainnut piilossa kodin ulkopuolella metsän siimeksessä. Samoin juopuminen on saattanut siirtyä enemmän yksityisiin tiloihin.

Viinan salapolttamisesta oli syytettynä eniten 35–44-vuotiaita sekä alle 20 vuotiaita (14 %). Myös viinan myynnissä esiintyi eniten maaseudun puolella 30–34-vuotiaita (13 %) ja kaupungin puolella 35–39 (17 %) sekä 45–49-vuotiaita (13 %). Tyypillinen tähän ikäryhmään kuuluva oli esimerkiksi 34-vuotias vanhamäkeläinen entinen talollinen, joka ”kahtena viimeksi kuluneina vuosina ja erittäin viime syksynä oli Wanhamäen kylän seuduilla luvattomasti sekä polttanut että myynyt viinaa”.²³³ Viinan valmistus ja myynti vetivät eri-ikäisiä ihmisiä puoleensa, sillä ne olivat helppoja ja nopeita keinoja ansaita rahaa, ja nimenomaan käteistä.²³⁴ Rahalla pystyi ostamaan sitten mitä vain halusi.

Alle 20-vuotiaita syytettyjen joukossa oli yhteensä seitsemän henkilöä. Nuorin heistä oli 13-vuotias torpparinpoika, jota syytettiin vanhempiansa ohella sekä viinan polttamisesta että myymisestä. Perheen tiedettiin rikkoneen kyseistä lakia aikaisemminkin ja heiltä oli esimerkiksi takavarikoitu joulukuussa 1900 viinanpolttoon tarvittavat välineet. Perheen isä oli kuitenkin löydetty jälleen saunasta valmistelemassa mäskiä viinanpolttoa varten ja syyttäjä katsoi muun perheen olleen tässä mukana. Perheen äiti vetosi siihen, että poika ”isänsä käskyläisenä oli ollut avullinen viinanpoltoissa kun ei vaimo --- siihen ryhtynyt.”²³⁵ Oikeus oli ymmärtäväinen ja luopui lopulta syytteestä poikaa kohtaan: ”kun tämä vielä on pieni lapsi ja rikosta tehdessä ehkä katsonut itsensä velvolliseksi noudattamaan isänsä --- asiassa.”²³⁶ Muita näin nuoria syytettyjen joukosta ei löytynyt. Loput kuusi syytettyä olivat kaikki 19-vuotiaita nuoria miehiä. Lapsia ei ehkä mielellään rangaistu oikeudessa, vaan valvonta ja rankaiseminen tapahtuivat muilla keinoin.

Jos ei syytettyjen joukossa esiintynyt lapsia, niin ei pahemmin myöskään vanhempia, erityisesti yli 60-vuotiaita. Joko riskejä ei haluttu enää näin vanhemmiten ottaa tai sitten

---

²³³ MMA TK 23.3.1895, § 116.

²³⁴ Koskela 2002, 165.

²³⁵ MMA TK 20.4.1901, § 127.

²³⁶ MMA TK 14.2.1902, § 20.

rikoksia osattiin piilotella paremmin, kuin nuoruudessa. Eniten iäkkäämpiä vaikuttaisi kuitenkin olevan laittomissa alkoholinmyyntirikoksissa.²³⁷ Vanhin viinan myynnistä syytetty oli 68-vuotias Puttolan kylässä asuva talollinen. Syytetyksi hän joutui sen vuoksi, että omisti talon, jossa väitetyn viinanmyyntirikoksen kerrottiin tapahtuneen häiden aikana. Syytetty ei ollut kuitenkaan itse ollut hääjuhlassa mukana, minkä vuoksi hänet vapautettiin syytteistä.²³⁸

Juopumisesta syytettyjen ikäjakaumasta on vaikea tehdä luotettavia tulkintoja, johtuen siitä, ettei ikätietoa ole olemassa suurimmasta osasta syytettyjä (94 %). Niiden kolmentoista henkilön iät, jotka ovat kuitenkin tiedossa, painottuvat nuoriin.²³⁹ On epätodennäköistä, että nuoret olisivat kuluttaneet enemmän alkoholia, kuin muut ikäryhmät. Sen sijaan pojat ottivat kasvaessaan mallia aikuisilta miehiltä ja pyrkivät itse toimimaan samoin. Juopumusta pidettiin miehekkyyden mittana, minkä vuoksi nuori halusi osoittaa juomalla ja humaltumalla, ettei ollut enää lapsi vaan aikuinen mies.²⁴⁰ Nuorilla ei myöskään ollut samalla lailla mahdollisuuksia juoda kodin tai ravintolan suojissa, kuin vanhemmilla, minkä vuoksi he jäivät useammin kiinni. Osittain tämän vuoksi nuorilla on voinut olla siksi myös matalampi syytekynnys.²⁴¹

Alkoholia kokeiltiin usein ensimmäisen kerran 15–19- ikävuoden paikkeilla. Runsaampi juominen alkoi sitten parikymppisenä.²⁴² Tätä väitettä tukee myös aineiston alle 20-vuotiaiden vähäisyys. Nuorin juopumuksesta syytetty oli 19-vuotias mikkililäinen ylioppilas. Poliisiraportin mukaan nuori ylioppilas oli ollut juopuneena Karinin hotellilla, hän oli kiroillut eikä ottanut käskettäessä lakkiaan pois päästään.²⁴³ Tällainen auktoriteetin vastustaminen lienee ärsyttänyt poliisiviranomaista melkoisesti. Päähineen käyttö toimi statusmerkkinä ja sen avulla mitattiin arvoa: alemman tuli esimerkiksi ottaa päähine pois ylemmän edessä.²⁴⁴ Juominen merkitsikin joillekin nuorille kapinaa

---

²³⁷ Vrt. Rasinaho 2006, 74.

²³⁸ MMA KO TK 16.2.1898, § 26.

²³⁹ Vrt. Jyväskylän kaupungissa vuosina 1890–1899 juopumuksesta syytettyjen yleisin kiinnijäämisikä oli 25–29-vuotta (22 %). Toiseksi eniten esiintyi 20–24-vuotiaita (20 %) ja kolmanneksi 30–34-vuotiaita (17 %). Aiheesta lisää kts. Mikkola 2010, 63–70; Myös kieltolainajalla juopumussyytteet olivat yleisimpiä 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä. Vrt. Kaartinen 2011, 222–223.

²⁴⁰ Vilkuna 2014, 108, 111; Apo 2001, 228; Turunen 2015, 149.

²⁴¹ Kaartinen 2011, 223.

²⁴² Apo 2001, 228.

²⁴³ MMA RO 22.8.1904, § 313.

²⁴⁴ Kts. Vilkuna 2015, 150.

aikuisten kontrollia kohtaan, minkä vuoksi käytös saattoi olla uhmakasta ja jopa aggressiivistakin.²⁴⁵

Nuorten alkoholinkäytöstä oltiin huolissaan ja sitä valvottiin erityisen tarkasti. Juomisen pelättiin tekevän nuorista laiskoja ja ajavan isät ja isännät perikatoon. Lisäksi humalaiset nuorisojoukot häiritsivät kaupungin elämää ja rauhaa sekä yllyttivät toisiaan siveettömyyteen ja kohtuuttomaan alkoholin käyttöön.²⁴⁶ Myös raittiusseurat pitivät nuorten suojelemista alkoholilta tärkeänä: ”Raittiustyön suunnasta sanoi puhuja, että olisi wakaumuksen tietä päästävä lainsäätämiseen. Ja jos missä, niin nuorison suojelemisessa antautumasta juowutusjuomien käyttämiseen on tehtävä työtä.”²⁴⁷

4.3 Sosiaaliryhmät

Vuosisadan vaihteessa elettiin vielä sääty-yhteiskunnan aikaa. Maatalousyhteisössä väki jakaantui talollisiin, vuokraviljelijöihin (torpparit, lampuodit) ja maataloustyöväkeen (mäkitupalaiset, itselliset, rengit, loiset).²⁴⁸ Mikkelin maaseudun väestöstä talollisia ja heidän perheenjäseniään oli vuosisadan alussa lähes 40 prosenttia.²⁴⁹ He kuuluivat maaseutuväestön arvostetuimpiin ryhmiin ja toimivat työnantajina muille. Taloudellisenä turvanaan heillä oli koti sekä pellot, karjat ja metsät.²⁵⁰ Torpparit kuuluivat vuokraviljelijöihin, mutta heidän ja talollisten elämäntapa sekä kulttuuri muistuttivat toisiaan monella tapaa. Molemmat saivat elantonsa viljelyn ja maatalouden kautta, mutta eron näiden kahden ryhmän välille muodosti kuitenkin omistussuhde maahan sekä vuokraviljelijöiden suhde valtiovaltaan (esim. poliittisten oikeuksien puuttuminen).²⁵¹ Torpparin asema ja elanto riippuivat paljon vuokratilan suuruudesta, mutta toisaalta torppa antoi myös varmemman toimeentulon kuin tilapäisellä työväestöllä. Samoin oli muilla vuokraviljelijöillä, kuten lampuodeilla.

Maataloustyöväki oli lukumäärältään laaja ja epäyhtenäinen ryhmä. Heidät voidaan erotella työsuhteen luonteen ja asumisen perusteella vuosipalveluksessa oleviin palkollisiin, kuten renkiin ja piikoihin, sekä muuhun tilapäistyöväestöön, kuten

---

²⁴⁵ Apo 2001, 228.

²⁴⁶ Nuorisoliikehdintä oli herättänyt huolestuneisuutta jo 1740-luvulta lähtien. Vrt. Mäntylä 1995, 187–188.

²⁴⁷ Mikkelin Sanomat 29.06.1899, nr. 72, ”Raittius- ja puhujakurssit”.

²⁴⁸ Talka 1992, 35–38; Peltonen 1992, 266–275.

²⁴⁹ Jutikkalan tutkimuksen mukaan vuonna 1901 Mikkelin läänissä olisi ollut 7001 maanomistajaa. Kts. Jutikkala 1958, 351; Talka 1992, 36.

²⁵⁰ Talka 1992, 36.

²⁵¹ Peltonen 1999, 192.

mäkitupalaisiin, itsellisiin ja loisiin.²⁵² Mäkitupalaisilla oli oma vuokramökki ja viljelymaata, mutta viljelys ei riittänyt takaamaan elantoa, minkä vuoksi mäkitupalaisia voidaan pitää enemmän työväkenä, kuin vuokraviljelijöinä.²⁵³ Itsellisellä tarkoitettiin sen sijaan sellaista tilatonta, joka asui vuokralla toisen omistamassa talossa ja maksoi asumisestaan joko työnteolla tai rahalla. Loiset kuuluivat maataloustyöväen alimpaan ryhmään, eivätkä omistaneet omaa asuntoa. He asuivat työnantajansa nurkissa ja tekivät tälle erilaisia taloon kuuluvia töitä tienaten näin elantonsa ja asumisensa.²⁵⁴ Tällaista tilatonta väkeä asui Savossa vielä erityisen runsaasti verrattuna muuhun Suomeen.²⁵⁵

Maaseutuväestön lisäksi Mikkelin seudulla asui pieni määrä säätyläistöä²⁵⁶, käsityöläisiä, kauppiaita, eri ammattityöläisiä sekä (seka)työmiehiä. Työmiehet tekivät erilaisia sekalaisia töitä niin teollisuuden alalla kuin muuallakin,²⁵⁷ esimerkiksi Mikkelin maalaiskunnan puolella, kaupungin läheisyydessä Saksalassa työmiehiä työllisti höyrystys.²⁵⁸ 1800-luvulla työväen määrä Mikkeliissä ei vielä ollut kovin suuri, johtuen siitä, ettei Mikkelin kaupungissa tai sen lähiympäristössä muuten ollut kovinkaan paljon teollisuutta. Sen sijaan rakennustyöt työllistivät työmiehiä aina silloin tällöin, mutta nekin vain määräaikaaisesti.²⁵⁹ Hallituskaupunkina Mikkeliissä asui myös virkamiehiä sekä katukuvassa näkyi jonkin verran sotilaita: Mikkeliissä oli aluksi sijoitettuna Mikkelin tarkk'ampujapataljoona ja vuodesta 1901 eteenpäin venäläistä sotaväkeä.²⁶⁰

Taulukko 9 on jaoteltu maaseutuväestön mukaan ja taulukot 10 sekä 11 kaupunki- ja maaseutuväestön mukaan. Käsityöläiset ja ammattityöläiset on merkitty omiksi ryhmikseen.²⁶¹ Lisäksi kauppiat, ajurit ja työmiehet on jaoteltu vielä omiksi ryhmikseen,

---

²⁵² Markkola 1989, 39.

²⁵³ Talka 1992, 36–37; Jutikkala 1958, 379.

²⁵⁴ Markkola 1989, 39–40; Wirilander 1982, 279.

²⁵⁵ Talka 1992, 37; Markkola 1989, 40.

²⁵⁶ Esimerkiksi Mikkelin maalaiskunnan säädyistä on tehty vuodelta 1870 luokitus papiston tekemistä väkitauluista. Tuolloin Mikkelin maalaiskunnassa asui 10 aatelista, 13 opettajasäätyyn kuuluvaa ja 59 muuta säätyläiseksi luokiteltua. Kts. Talka 1992, 35–38; Wirilander 1982, 267. Samoin mikkeliäisten ammattiryhmittelyä on jaoteltu vuoden 1858 tilastossa, jolloin Mikkeliissä asui aatelisia, pappeja, valtion palveluksessa ja sen ulkopuolella olevia säätyhenkilöitä, kauppiaita, kauppalpalvelijoita, käsityöläisiä, kisällejä ja oppipoikia, kaupungin suojeluväkeä, yksityisessä palveluksessa olevia henkilöitä sekä suomalaista, että venäläistä sotaväkeä. Kts. lisää Kuujo 1971, 196.

²⁵⁷ Koskela 2002, 166.

²⁵⁸ Saha oli perustettu vuonna 1888. Kts. Wirilander 2008, 242–243.

²⁵⁹ Lakio 1975, 79–80.

²⁶⁰ Mikkelin tarkk'ampujapataljoona, joka sisälsi suomalaista sotaväkeä, lakkautettiin 13.10.1901 poliittisen elämän kiristyessä. Kts. Väänänen 2014, 95; Kuujo 1971, 185, 192.

²⁶¹ Käsityöläisiin olen laskenut kaikki sellaiset ammatit, joissa työn tuloksena on käsin tehty tuote, esimerkiksi seppä tai muurari. Ammattityöläisiin olen jaotellut loput ammatit, esimerkiksi palovartijan tai ratavahdin.

koska heitä esiintyi aineistossa huomattavan paljon. Joissain tapauksissa syytetty on määritelty perhetaustan mukaan, näin usein esimerkiksi naisten ja lasten kohdalla. Tällöin esimerkiksi talollisen vaimo tai talollisen poika on merkitty taulukkoon talollisten joukkoon. Samoin esimerkiksi ”entisen talollisen” tapauksessa, kyseinen henkilö on merkitty hänen aiemmin edustamaansa ryhmään.

Taulukko 9: Salapoltosta syytettyjen sosiaalijakauma Mikkelin maaseudulla 1895–1905.

Sosiaaliryhmä	Syytetyt	%
Talolliset	5	24
Lampuodit	1	5
Torpparit	3	14
Palkolliset	-	-
Itselliset	1	5
Mökkiläiset	2	10
Loiset	7	33
Kirkonvaivaiset	1	5
Ei tietoa	1	5
Yhteensä	21	100

Lähteet: MMA Kihlakunnanoikeuden varsinaisiasian pöytäkirjat 1895–1905 (Caa: 57–78).

Salapolttopapauksia esiintyi ainoastaan maaseudun puolella. Kihlakunnanoikeudessa ei syytetty ketään kaupunkilaista viinan salapolttamisesta. Tulos ei liene yllättävä, sillä kaupungissa viinan polttamista olisi ollut melko hankala harrastaa jatkuvan valvonnan alla ja maaseudulle oli sen sijaan turhan pitkä matka. Kaiken lisäksi kaupungilla viinaa oli helpommin saatavilla kauppojen, kapakoiden ja ravintoloiden takia.²⁶² Syytettyjen sosiaalinen asema maaseutuväestön sisällä jakaantui kuitenkin usealle eri sosiaaliryhmälle. Ainoastaan yhden salapoltosta syytetyn sosiaaliryhmä ei ole selvillä.

Suurin osa salapoltosta syytetyistä kuului tilattomiin sosiaaliryhmiin, kuten loisiin, itsellisiin ja kirkonvaivaisiin. Eniten syytettyjä kuului loisiin (33 %). Heistä kaksi oli naisia ja viisi miehiä. Viinaa poltettiin sekä omaan käyttöön että myytäväksi. Loisille ei ollut töitä kuin vain tilapäisesti. Tilannetta ei helpottanut myöskään 1800-luvulla alkanut väestönkasvu²⁶³, ja varsinkin tilattoman väestön kasvu, sillä ne nousivat ongelmiksi

²⁶² Kts. lisää Mikkelin ravintola- ja majoitusliikkeistä Kuujo 1971, 138–143.

²⁶³ Nopea kaupungistuminen 1870-luvulta lähtien ei myöskään ratkaissut ongelmaa, vaan tilaton väestö jatkoi kasvamistaan kaupunkityöväestön kanssa. Kts. Pulma 1999, 170.

loisväelle Itä-Suomessa aiheuttaen kausi- ja piilotyöttömyyttä.²⁶⁴ Työttöminä aikoina vapaa-ajan viettäminen vain oleskellen on voinut tuntua yksitoikkoiselta. Viinan polttaminen on tällöin tuonut sekä tekemistä että piristystä.²⁶⁵ On myös selvää, että viinan valmistaminen itse on ollut halvempaa, kuin sen ostaminen.

Suuret kiinnijäämisprosentit olivat myös talollisilla (24 %) sekä torppareilla (14 %). Jälkimmäisessä oli tosin kyse yhdestä torppariperheestä: torppari isästä, tämän vaimosta sekä heidän pojastaan, joten suuria yleistyksiä torppareita kohtaan ei voi tästä kiinnijäämisprosentista vetää. Viina kuului kuitenkin oleellisena osana talonpoikaiseen elämäntapaan, kestitsemiseen ja ystävyuden osoittamiseen.²⁶⁶ Kotipolton kieltäminen 1860-luvulla ja viinanvalmistuksen monopolisoituminen merkitsivät talonpoikien näkökulmasta sitä, että viinasta tuli yleisyystuote eikä sitä ollut välttämättä enää saatavilla silloin, kun sitä tarvitsi.²⁶⁷ Viinan valmistaminen itse takasi sen, että viinaa oli tarjolla juuri silloin, kuin sitä itse tarvitsi tai halusi. Sitä paitsi, talollisen ja torpparin oli suhteellisen turvallista rikkoa salapolttokieltoa omassa talossaan.

Kahdeksan salapoltosta syytettyä oli syytettynä myös viinan myymisestä. Heihin kuului kolme loista (kaksi miestä ja yksi nainen), lampuoti, entinen talollinen, torppari ja hänen vaimonsa ja poikansa sekä itsellismies. Tämän vuoksi taulukoiden 9 ja 10 muistuttavat toisiaan huomattavasti. Salapolttamisen ja viinan myynnin taustalla vaikuttivatkin osittain samat syyt.

---

²⁶⁴ Pulma 1999, 166.

²⁶⁵ Wirilander 1982, 475.

²⁶⁶ Hyväksymällä tai kieltäytymällä tarjotusta juomasta osoitettiin samalla ystävyuden hyväksyntää. Kts. lisää Viikuna 2014, 100; Peltonen 1997, 28; Schivelbusch 1986, 177–179; Turunen 2015, 166.

²⁶⁷ Viikuna 1995, 273; Viikuna 2015, 449.

**Taulukko 10: Alkoholin laittomasta myymisestä syytettyjen sosiaalijakauma
Mikkelin seudulla 1895–1905.**

Sosiaaliryhmä	KO	%	RO	%
Säätyläiset	-	-	-	-
Käsityöläiset	1	2	1	3
Kauppiaat	-	-	1	3
Ammattityöläiset	-	-	-	-
Työmiehet	4	7	6	20
Ajurit	-	-	-	-
Palkolliset	1	2	3	10
Talolliset	17	31	1	3
Lampuodit	1	2	-	-
Torpparit	7	13	-	-
Mökkiläiset	5	9	1	3
Itselliset, loiset	16	30	12	40
Irtolaiset, löysäläiset	-	-	4	13
Muut	1	2	1	3
Ei tietoa	1	2	-	-
Yhteensä	54	100	30	100

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Alkoholin laitton myyminen kuuluu talousrikosten piiriin. Laitonta alkoholia myytiinkin nimenomaan lisätienestien ja käteisen rahan toivossa,²⁶⁸ minkä takia ne houkuttivat rikkomaan lakia vaarana olevista sanktioista, eli sakkorangaistuksista, huolimatta. Suurin osa syytetyistä olikin köyhää, tilatonta väestöä: itsellisten ja loisten osuus kaikista syytetyistä oli raastuvanoikeudessa jopa 40 % ja kihlakunnanoikeudessa 30 %. Loiset olivat erittäin köyhiä ja saivat tienestinsä yleensä vain tilapäistöiden kautta.²⁶⁹ Valitettavasti tilapäistyötä ei Itä-Suomessa kuitenkaan usein riittänyt kuin pelkästään kylvö- ja korjuuaikana, jonka jälkeen tienatulla palkalla oli elettävä vielä loppuvuosi.²⁷⁰ Viinan myyminen ja siitä saatavat tulot ovat olleet joillekin jopa elinehto.

Tilattoman väestön lisäksi maaseudulla oli syytettyjen joukossa runsaasti myös talollisia sekä heidän perheenjäseniään (31 %). Lisätienestit olivat tarpeen myös monelle

²⁶⁸ Vrt. Rasinaho 2006, 75.

²⁶⁹ Markkola 1989, 39.

²⁷⁰ Talka 1992, 37.

talonpojalle 1800-luvun lopulla Eurooppaa, ja samoin myös Suomea, kohdanneen viljakriisin takia. Suomeen tuotiin ulkomailta 1860-luvun katovuosien myötä enemmän viljaa kuin mitä vietiin. Kotimaisen viljan kulutus väheni, kun ulkomaista²⁷¹ viljaa alkoi saada enemmän ja halvemmalla.²⁷² Suomalaisen viljamarkkinoiden romahdettua viljan jalostaminen paloviinaksi ja sen myyminen lienee tullut kannattavammaksi kuin viljan myyminen sellaisenaan²⁷³. Lisäksi viljakriisi aiheutti talollisille käteisen rahan vähenemistä, tiloilla tapahtuvaan sukupolvenvaihdokseen vaikeutumista sekä lisääntyvää velkaantumista.²⁷⁴ Laittoman viinan myynnin kautta talolliset saivat käteistä rahaa ja pystyivät sitä kautta lyhentämään myös velkojaan.

Tilanvuokraajia jäi kiinni yhteensä kahdeksan. Lisätulot olivat myös heille välttämättömiä, sillä esimerkiksi kaskialueella asuvat torpparit olivat Suomen torppareista köyhimpiä ja liikkuvaisimpia, minkä vuoksi heillä oli usein vain vähän pysyviä viljelyksiä.²⁷⁵ Maataloustöitä ei muutenkaan ollut usein tarjolla, kuin vain sesonkiaikoina ja rahaa tarvittiin verojen, palkkojen, korkojen jne. maksamiseen myös hiljaisina aikoina.²⁷⁶ Viljakriisi vaikutti talollisten lisäksi myös vuokraviljelijöihin, sillä maanomistajat joutuivat nostamaan sen vuoksi maanvuokria ja kiristämään vuokraehtoja.²⁷⁷ Peltosen tutkimuksen mukaan lähes kahdella kolmasosalla itsenäisistä tiloista ja runsaasti yli puolella vuokraviljelmistä oli sivuansioita vuosisadan vaihteessa.²⁷⁸

Työmiesten osuus viinanmyynnissä näkyy erityisen selkeästi kaupungissa (20 %), mutta sitä tapahtui myös maaseudun puolella (7 %).²⁷⁹ Kaupunkityöväestö kasvoi nopeasti 1800-luvun loppupuolella teollistumisen myötä, ja erityisesti 1890-luvulla. Tästä seuranneen kaupungistumisen ja muuttoliikkeen myötä rakennus- ja sekatyöväen ryhmä kasvoi kaupunkialueella koko ajan. Tämän lisäksi työt eivät olleet vakinaisia vaan pikemminkin epäsäännöllisiä, sisältäen ajoittaisia työttömyysjaksoja, mikä aiheutti

---

²⁷¹ Suomeen viljaa tuotiin lähinnä Venäjältä ja Saksasta. Kts. Peltonen 1999,186.

²⁷² Peltonen 1992, 73, 75.

²⁷³ Vilja toimi vaihtohyödykkeenä sekä maksutavarana, kuten työpalkkoina. Räsänen 2008, 372.

²⁷⁴ Peltonen 1999, 195; Vrt. Heikkinen 2000, 132–233.

²⁷⁵ Jutikkala 1958, 371.

²⁷⁶ Peltonen 1999, 190; Markkola 1989, 49.

²⁷⁷ Maanomistaja saattoi muun muassa korottaa vuokrasummaa (vaati lisää päivätöitä tms.) tai sitoutti vuokralaiset vuokrasopimuksen yhteydessä tekemään tarvittaessa ylimääräisiä työsuorituksia. Kts. aiheesta lisää Peltonen 1999, 193–194.

²⁷⁸ Peltonen 1992, 202–204.

²⁷⁹ Vrt. Helsingissä 1920–30-luvuilla laitton alkoholinmyynti oli yleisintä sekatyömiesten keskuudessa. Myyjien joukossa oli myös paljon naisia. Rasinaho 2006, 72–73.

runsasta muuttoliikettä (esim. kaupunki vs. maaseutu) työläisten piirissä.²⁸⁰ Tämä vuoksi myös työläisillä oli tarvetta rahalle ja kaupungista löytyi kasvava ostajankunta.

Taulukko 11: Juopumisesta syytettyjen sosiaalijakauma Mikkelin seudulla 1895–1905.

Sosiaaliryhmä	KO	%	RO	%
Säätyläistö	-	-	4	2
Käsityöläiset ²⁸¹	-	-	34	15
Kauppiaat	1	9	14	6
Ammattityöläiset ²⁸²	1	9	13	6
Työmiehet	-	-	50	23
Ajurit	-	-	29	13
Palkolliset	3	27	11	5
Talolliset	3	27	21	9
Lampuodit	-	-	5	2
Torpparit	-	-	12	5
Mökkiläiset	-	-	-	-
Itselliset, loiset	3	27	20	9
Irtolaiset, löysäläiset	-	-	8	4
Ei tietoa	-	-	1	0
Yhteensä	11	100	222	100

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Juopumista tapahtui Mikkelin seudulla kaikissa sosiaaliryhmässä. Kaupungin puolella maaseutuväestön osuus juopumuksissa oli luonnollisesti kuitenkin selkeästi pienempi, kuin kaupunkiväestön. Maaseudulla nautittiin alkoholia enemmän yksityisissä tiloissa ja kaupunkiin tultiin juomaan silloin, kun maanviljelykseltä ehdittiin tai oli muitakin asioita kaupungissa hoidettavana. Tähän antaa kuitenkin enemmän vastauksia edempänä tuleva kotipaikkaan perustuva tarkastelu.

²⁸⁰ Haapala 1999, 203.

²⁸¹ Kaupungissa syytettyjen käsityöläisten joukossa oli 4 räätäliä, 10 muuraria, rautasorvari, timpuri, 3 seppää, kellosepäntötekijä, kellosepänoppilas, sepäntötekijä, peltiseppä, puuseppä, kultaseppä, suutari, suutarintötekijä, suutarinoppilas, peltiseppä, puuseppä, kultaseppä, nahkurisälli, kirjanpitäjäsälli, mylläri, rinkelinleipoja ja 2 leipurintötekijää.

²⁸² Maaseudulla syytettynä ollut ammattityöläinen oli latoja. Kaupungilla oli syytettynä sen sijaan 3 ratavahtia, ratavahdinpoika, rautatien harjoittelija, 2 palovartijaa, nuohooja, metsäneuvoja, koneenpuhdistaja, laivuri, entinen posteljooni sekä kivityömies.

Kaupunkiväestöstä nousee erityisesti esille työmiesten suuri kiinnijäämismäärä kaupungissa (23 %). Työmiesten työt olivat usein määräaikaisia, minkä vuoksi työmiehille jäi tavallista enemmän vapaa-aikaa vuoden aikana verrattaessa esimerkiksi talonpoikiin. Aikaa käytettiin tällöin huvitteluun ja juomiseen. Juopottelu auttoi työmiehiä myös unohtamaan arjen raskauden ja siitä johtuneet huolet.²⁸³ Ulkosalla juopotelleet työmiehet jäivät lisäksi helpommin kiinni kuin ravintoloissa ja yksityisissä tiloissa juopunut rikkaampi väki.²⁸⁴ Monet syytetyt työmiehet olivat humalassa aggressiivisia tai aiheuttivat muuten häiriötä. Esimerkiksi kuopiolainen työmies ”juopuneena oli koettanut väkisin tunkeutua anniskeluyhtiön anniskeluhuoneistoon tässä kaupungissa ja kun häntä ei laskettu sisään oli hän huudellut ja mehkannut kadulla ja lyönyt pullon, joka hänellä oli, rikki katuun.”. Samoin Mikkelin Sairilasta kotoisin oleva työmies oli juonut pullosta viinaa kaupattorilla ja yrittänyt lyödä kyseisellä pullolla poliisia.²⁸⁵ Työmiesten juomista ja jatkuvia järjestyshäiriöitä paheksuttiin myös muualla Suomessa.²⁸⁶ Työväen runsaasta juopumisesta kertoo jotain jo se, että Mikkelin maistraatti päätti puuttua siihen talvella 1891. Työläisten haluttiin olevan työkuunnossa²⁸⁷ maanantai- ja sunnuntai- ja pyhäiltoina jo kello 21 sekä kesäaikana kello 22, kun muut ravintolat saisivat olla kyseisinä aikoina auki kello 22 ja 24 saakka.²⁸⁸ Voi olla, että tästä syystä, sekä työväestön aggressiivisen käytöksen vuoksi, poliisit puutuivat työväestön juomiseen herkemmin.

Käsityöläisiä jäi juopumuksesta kiinni kaupungissa 34, mutta maaseudun puolella ei yhtään. Maaseudun käsityöläisiä jäi kuitenkin neljä henkilöä kiinni kaupungissa. Myös 18 käsityöläistä (53 %) oli kotoisin muualta kuin Mikkelin seudulta. Mikkeli houkutti käsityöläisiä kaupungin ulkopuolelta erityisesti markkinoillaan. Heistä yksi oli Liukkolan kylässä asuva räätäli, joka oli saapunut kaupunkiin maaliskuun markkinoille, jolloin hän ”oli juopunut tässä kaupungissa ja piti pahaa elämää kaduilla kestikievarin luona”.²⁸⁹ Samoin rantakyläläinen räätäli oli ollut kahdesti juovuksissa Mikkelin talvimarkkinoilla,

---

²⁸³ Schivelbusch 1986, 156–157; Koskinen 2007, 47.

²⁸⁴ Rasinaho 2006, 76.

²⁸⁵ MMA RO 2.7.1900, § 235; 6.6.1904, § 229. Muita esimerkkejä työmiesten aggressiivisesta käytöksestä MMA RO 17.6.1895, § 182; 17.4.1899, § 127; 6.11.1899, § 359; 30.9.1901, § 384.

²⁸⁶ Vrt. Koskela 2002, 36–37; Toisaalta esimerkiksi Jyväskylässä vuosina 1890–1899 juopumuksesta jäi kiinni vain 11 (5 %) tehdas- ja ammattityöläistä. Kieltolakiaikana juopumisesta syytetyissä oli kuitenkin eniten työläisiä. Kts. aiheesta lisää Mikkola 2010, 52; Honkanen 2016, 55–57; Rasinaho 2006, 75.

²⁸⁷ Henkilön katsottiin käyttävän liikaa alkoholia, jos hän jätti työnsä tekemättä. Kts. Vilkuna 2014, 98.

²⁸⁸ Lakio 1975, 81.

²⁸⁹ MMA RO 5.4.1897, § 69.

joista toisella kerralla hän oli ollut ”torilla karusellin luona juovuksissa ja melunneen ja siten häirinneen yleistä järjestystä.”.²⁹⁰

Kauppiaita oli syytettynä juopumuksesta yhteensä viisitoista kertaa. Heihin kuului neljä mikkeliäistä torikauppiasta sekä yksi tamperelainen torikauppias, kerimäkeläinen kauppias, mikkeliäinen entinen kauppa-apulainen, mäntyharjulainen kaupanhoitaja sekä maaseudulla jäi kiinni yksi mäntyharjulainen maakauppias. Todellisuudessa yksittäisiä syytettyjä oli vain yhdeksän kauppiasta: yksi mikkeliäisistä torikauppiasta oli syytettynä juopumuksesta jopa kuusi kertaa vuosien 1900–1904 aikana ja toinen mikkeliäinen torikauppias kaksi kertaa vuosien 1901–1902 aikana. Alkoholilienee ollut torikauppiaille ajankuluna ja lämmikkeenä, sillä torikauppa Mikkelissä oli heikkoa erityisesti talviaikana. Kesällä taas monet ostajat menivät suoraan laiturille laivalla tulleita myyjiä vastaan.²⁹¹

Myös ajurien ja ajurirenkien työn kuvaan kuului paljon asiakkaiden odottelua ja niin sanotusti ”luppoaikaa”, mikä selittää ajurien suuren määrän syytettyjen joukossa (13 %). Asiakkaista kilpailu johti Mikkelissä jopa siihen, että ajurit tulivat rautatieasemalle useampaa tuntia ennen junan tuloa, missä he rautatieaseman henkilökunnan mukaan odotellessaan tappelivat ja ”rähisivät”.²⁹² Osa syytetyistä ei totellut poistumiskäskyä ja osa oli jättänyt hevosensakin vahtimatta.²⁹³ Viina toimi odotellessa lämmikkeenä sekä leppoisana ajankuluna. Jotkut joivat itsensä niin humalaan, että väsähtivät ja lopulta sammuivat, esimerkiksi eräs mikkeliäinen ajuri oli ollut juovuksissa ajurintoimessa ollessaan, nukahtanut ja lopulta hänet oli ”tuntemattomassa tilassa” kannettu kotiinsa.²⁹⁴

Maaseutuväestöstä talolliset, loiset ja rengit olivat syytettyinä sekä kihlakunnanoikeudessa että raastuvanoikeudessa. Viina kuului normaalina osana arkeen ja sitä käytettiin niin nautintoaineena, lääkkeenä kuin kannustimena raskaiden töiden jälkeen.²⁹⁵ Talonpoikaisessa kulttuurissa myös viinan tarjoaminen ja kestitseminen kuuluivat oleellisesti hyviin tapoihin. Talonpoikien määrä juopumuksesta syytettyjen joukossa kertookin siitä, että talonpoikainen viinakulttuuri yhä eli ja oli voimissaan.²⁹⁶

---

²⁹⁰ MMA RO 16.3.1903, § 101.

²⁹¹ Kuujo 1971, 130.

²⁹² Maistraatti päätti lopulta, että ajurit saisivat tulla asemalle aikaisintaan puoli tuntia ennen junan saapumista. Kts. Kuujo 1971, 155.

²⁹³ Esim. MMA RO 25.1.1897, § 9; 20.4.1898, § 123.

²⁹⁴ MMA RO 10.11.1897, § 266.

²⁹⁵ Wirilander 1982, 453–454; Pulkkinen 2013, 41.

²⁹⁶ Kts. talonpoikaisesta juopumisesta lisää Vilkkunen 2015, 449–453; Vilkkunen 1995, 217.

Alkoholin nauttiminen kuului myös ammattityöläisten ja palkollisten vapaa-ajan viettoon. Ammattityöläisiä jäi kiinni neljätoista, yksi maaseudulla ja kolmetoista kaupungissa. Myös renkejä oli syytettynä neljätoista, kolme maaseudulla ja yksitoista kaupungissa. Palkollisten toimeentulo oli varmempi, kuin epäsäännöllistä työtä tekevien.²⁹⁷ Naimaton renki eli usein työnantajansa ruuissa, minkä vuoksi työstä saatuja palkkaroja jäi käytettäväksi enemmän vapaa-ajanviettoon. Rengille ei myöskään kuulunut samanlaisia velvollisuuksia, esimerkiksi viljan käytön kirjanpitämistä, kuin talon isännälle, minkä vuoksi renki oli vapaampi käyttämään alkoholia haluamanaan aikana. Kunhan ei ollut humalassa työaikana.²⁹⁸ Toisaalta juoppoleima hankaloitti töiden saamista pestaustilanteissa,²⁹⁹ mistä syystä monet palkolliset todennäköisesti myös välttelivät runsasta juomista.

Säätyläisiä aineistossa näkyi erittäin vähän,³⁰⁰ ainoastaan kaksi alikapteenia, ylioppilas sekä kartanonomistajan poika. Säätyläistön tapoihin kuului yleensä nauttia alkoholia yksityisissä tiloissa herraskaisessa seurassa. Sen sijaan julkisella paikalla juopumista paheksuttiin ja pidettiin rahvaanomaisena.³⁰¹ Kartanonomistajan pojan hurjaa hevosella ajoa juopuneena keskellä kaupunkia ei lienekään katsottu hyvällä,³⁰² saati alikapteenien kaatuilua ja humalassa huutelua poliisikomisario Toivoselle.³⁰³ Armeijan tiukka kuri lienee kuitenkin vaikuttanut siihen, ettei sotilaita esiintynyt enempää oikeuden pöytäkirjoissa,³⁰⁴ vaikka Mikkelissä sijaitsevan varuskunnan vuoksi sotilaita muuten näkyikin: ”vaikka yksittäisiä sotilaita kaupunkikuvassa silloin tällöin näkyikin, humalaista venäläistä sotilasta ei kadulla koskaan nähty.”³⁰⁵ Taulukon 11 tulokset kertovatkin siitä, että alkoholin käyttö oli yleistä kaikissa sosiaaliryhmissä, sen sijaan kiinnijäämisriski vaihteli.

---

²⁹⁷ Heikkinen 1999, 137.

²⁹⁸ Apo 2011, 171–172.

²⁹⁹ Vilkuna 2015, 461; Vilkuna 1995, 306.

³⁰⁰ Vrt. Koskinen 2007, 45.

³⁰¹ Kts. lisää herrasväen juomisesta Vilkuna 2015, 445–449; Rasinaho 2006, 76.

³⁰² MMA RO 12.4.1905, § 144.

³⁰³ MMA RO 3.10.1904, § 370.

³⁰⁴ Armeijalla oli myös oma sotatuomioistuimensa. Esimerkiksi vuonna 1895 rikkomuksesta ”hyvää järjestystä vastaan ja juopumuksesta” oli syytteessä koko maassa yhteensä 121 henkilöä, joista tuomittiin kuusi alipäälikkökuntaan kuuluvaa ja 105 miehistön jäsentä. Kts. SVT XXIII taulu 24. ”Sotatuomioistuimissa I:ssä oikeusasteessa syytettyjen ja syyppääksi tuomittujen henkilöiden luku, ynnä tuomittujen rangaistusten laatu, vuonna 1895.”, 147.

³⁰⁵ Tolonen 1979, 128–129.

4.4 Kotipaikka

Syytettyjen kotipaikat ilmoitettiin oikeuspöytäkirjoissa syytteiden yhteydessä tai maineikirjoissa, joissa ilmeni vastaajan kotikaupunki tai -pitäjä sekä kylä. Eri kotipaikkoja nousi esille kaiken kaikkiaan yhteensä 81 kappaletta, minkä vuoksi niiden kaikkien listaaminen tässä yhteydessä ei olisi mielekäästä. Sen sijaan taulukoissa 12, 13 ja 14 esitellään syytetyn kotipaikka sen mukaan, oliko syytetty kotoisin Mikkelin kaupungista, Mikkelin maaseudulta vai joltain muulta paikkakunnalta. Tarkemmat kylien ja kaupunkien nimet ja osuudet esitellään liitteissä 2 ja 3.

Taulukko 12: Mikkelin kihlakunnanoikeudessa salapoltoista syytettyjen kotipaikka 1895–1905.

Kotipaikka	KO	%
Mikkelin kaupunki	-	-
Maaseutu	17	81
Muu paikkakunta	2	10
Ei tietoa	2	10
Yhteensä	21	100

Lähteet: MMA Mikkelin kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Caa: 57–78).

Lähes kaikki salapolttajista syytetyt olivat kotoisin Mikkelin maaseudulta. Viinan polttoa esiintyikin vain maaseudun puolella ja salapolttopaikka sijaitsi usein metsien ja kallioiden suojissa oman asuinpaikan lähistöllä tai jopa omassa kodissa.³⁰⁶ Eniten syytettyjä oli kotoisin Vanhamäen (5) ja Kaipiolan (4) kylistä. Kumpainenkin kylä sijaitsee melko kaukana Mikkelin kaupungin keskustasta, joten poliiseja ja muita lain vartijoita eksyi alueelle luultavastikin harvemmin. Pitkä matka kaupunkiin sekä huonokuntoiset maantiet ovat myös hankaloittaneet alkoholin saantia,³⁰⁷ minkä vuoksi viinan valmistaminen itse lienee ollut helpompaa.

Kaksi syytetyistä oli kotoisin Mikkelin seudun ulkopuolelta: toinen Mäntyharjulta ja toinen Haukivuorelta. Kumpikin niistä on Mikkelin lähipitäjiä. Haukivuorelainen loismainen jäi kiinni metsästä viinanpolttovälineet mukanaan.³⁰⁸ Mäntyharjulaisten

³⁰⁶ Aiheesta lisää luvussa 5.

³⁰⁷ Maanteitä enemmän suosittiin vesiteitä tai talviteitä, jotka saattoivat oikoa järvien, soiden tai tiettömien metsätaipaleiden yli. Kts. Pänkäläinen 1992, 191.

³⁰⁸ MMA SK 20.10.1897, § 31.

kanteesta kuitenkin luovuttiin, sillä selvisi, että rikos oli tapahtunut Mäntyharjun puolella ja tutkinta siirrettiin siis sinne.³⁰⁹

Taulukko 13: Mikkelin kihlakunnanoikeudessa ja raastuvanoikeudessa laittomasta myynnistä syytettyjen kotipaikka 1895–1905.

Kotipaikka	KO	%	RO	%
Mikkelin kaupunki	1	2	3	10
Maaseutu	44	81	12	40
Muu paikkakunta	8	15	15	50
Ei tietoa	1	2	-	-
Yhteensä	54	100	30	100

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Maaseudulla laitonta viinaa myivät selkeästi eniten paikalliset kyläläiset (81 %). Syytettyinä oli ihmisiä 24 eri kylästä ympäri Mikkelin maaseurakuntaa. Eniten kiinnijääneitä oli Vanhanmäen (8), Kaipiolan (5), Olkkolanniemen (3), Puttolan (3) ja Sairilan (3) kylistä. Seutu oli myyjille tuttu, samoin todennäköisesti myös viinan ostajat. Tutulle myyminen saattoi vähentää kiinnijäämiseriskiä, kun hyvää ja luotettavaa myyjää sekä ystävää ei haluttu ilmiantaa. Molemminpuolinen luottamus oli eduksi kummallekin osapuolelle: myyjälle jokainen uusi asiakas oli aina mahdollinen ilmiantaja, kun taas asiakkaan riskinä oli saada pahaa tai pilaantunutta alkoholia.³¹⁰ Eräs todistaja kertoikin ostaneensa talvimarkkinoilla ”tuntemattomalta mieheltä --- litran huonoa konjakkia kolmesta markasta”.³¹¹ Mikkelin maaseudulle tuli myyjiä lisäksi muualta: Haukivuorelta, Kangasniemeltä, Karstulasta, Juvalta ja Ristiinasta.

Kaupungissa jäi yllättävän vähän kiinni paikallisia kaupunkilaisia, ainoastaan kolme henkilöä: 45-vuotias työmies ja kaksi 19-vuotiasta renkiä.³¹² Sen sijaan maaseudulta oli kotoisin 40 prosenttia syytetyistä ja jopa puolet Mikkelin kaupungissa kiinnijääneistä laittomista myyjistä oli saapunut Mikkelin seudun ulkopuolelta. Suurin osa heistä oli kotoisin Mikkelin lähikunnista, kuten Haukivuorelta, Anttolasta ja Pieksämäeltä, mutta muutama oli kauempaakin, kuten Helsingistä ja Viipurista.

³⁰⁹ MMA SK 4.11.1897, § 193.

³¹⁰ Kts. Rasinaho 2006, 44–45. Solidaarisuus kohdistui erityisesti oman yhteisön jäseniin. Kts. Vilkuna 2015, 146–147.

³¹¹ MMA RO 11.5.1903, § 200.

³¹² MMA RO 1.4.1901, § 113; 25.5.1903, § 214; 25.5.1903, § 215.

Viinanmyynti kaupungissa kannatti. Mikkeli oli kaupan, liikenteen ja hallinnon keskus, mikä tarkoitti sitä, että kaupunki veti puoleensa monenmoista väkeä.³¹³ Erityisesti väkeä saapui Mikkeliin markkinoiden aikaan, mikä teki maaliskuusta ja syyskuusta suotuisaa viinan myynnin aikaa. Jo pitkin 1800-lukua monet hankkivat pääosan elannostaan markkinakapakoinnilla.³¹⁴ Viinan myynti oli markkina-aikana niin kannattavaa, että nekin, jotka jäivät ilman lupia, anniskelivat sitä salaa. Esimerkiksi 22-vuotias löysäläinen Mikkelin Kyyhkylästä oli syytteessä viinan myynnistä syysmarkkina-aikana, samoin kuin juvalainen loismieskin.³¹⁵ Viinanmyynti kannatti markkinoiden aikaan myös maaseudulla, jolloin maanteillä kulki enemmän janoisia matkailijoita ja muita kulkijoita. Kaiken lisäksi kaikki markkinavieraat eivät mahtuneet majoittumaan pieneen Mikkelin kaupunkiin, vaan osan täytyi majailta kaupungin ulkopuolella majataloissa ja torpissa.³¹⁶

Taulukko 14: Mikkelin kihlakunnanoikeudessa ja raastuvanoikeudessa juopumuksesta syytettyjen kotipaikka 1895–1905.

Kotipaikka	KO	%	RO	%
Mikkelin kaupunki	-	-	78	35
Maaseutu	9	82	60	27
Muu paikkakunta	2	18	80	36
Ei tietoa	-	-	4	2
Yhteensä	11	100	222	100

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Maaseudulla lähes kaikki juopumuksesta syytetyt olivat myös kotoisin maaseudulta (82 %). Kaupunkilaiset lienevät harvemmin menneetkään maaseudulle juopottelemaan, sillä kaupungissa ravintoloita ja alkoholimyymälöitä oli hyvin tarjolla. Nekin kaksi ulkopaikkakuntalaista kiinnijäänyttä, joista toinen oli kotoisin Tampereelta ja toinen Mäntyharjulta, olivat ohikulkumatalla. Tamperelainen latoja oli ollut humalassa Kalvitsan asemalla ja junaa odotellessaan aiheuttanut samalla myös ”rauhattomuutta” sekä rikkonut odotussalin ikkunan.³¹⁷ Mäntyharjulainen maakauppias oli sen sijaan heitetty ulos Kouvolaan matkalla olleesta junasta humalatilansa vuoksi ja jätetty Otavan

³¹³ Vilkuna 2014, 103–104.

³¹⁴ Esimerkiksi eräs markkinakapakoitsija, joka nousi kuuluisaksi Mikkeliissäkin 1800-luvun alussa, oli turkulainen nainen Aqvelina Cecilia Hintze. Vilkuna 2015, 266–267; Kuujo 1971, 138.

³¹⁵ MMA RO 14.10.1895, § 286; 14.10.1895, § 287.

³¹⁶ Varsta 1946, 105; Kuujo 1975, 83.

³¹⁷ MMA KO TK 26.3.1900, § 100.

asemalle. Tämän jälkeen syytetty oli joutunut vielä sanaharkkaan asemapäällikön kanssa.³¹⁸

Mikkelin kaupunki veti sen sijaan juopottelijoita niin maaseudulta kuin muualtakin päin Suomea. Ihmiset saapuivat Mikkeliin hoitamaan muun muassa virka-asioitaan.³¹⁹ Lisäksi keväisin ja syksyisin ulkopaikkakuntalaisia veti puoleensa Mikkelin kuuluisat markkinat, joissa tarjottiin runsaasti alkoholia.³²⁰ Maaseutuväestön osuus kiinnijääneistä oli 27 prosenttia ja ulkopaikkakuntalaisten jopa 36 prosenttia. Tämä kertoo vahvasti siitä, että alkoholin perässä kuljettiin kaupunkiin, varsinkin maaseudulta. Mikkelin kaupunkiin saavuttiin ympäri maalaiskuntaa, mikä näkyy myös syytettyjen kotipaikkalistauksessa. Eri kyliä kertyi yhteensä 43 kappaletta. Näistä yleisimpiä olivat Mikkelin kirkonkylä (8), Harjumaa (5), Rantakylä (4) ja Vehmaskylä (4).

Myös ulkopaikkakunnista Mikkeliin saavuttiin eniten lähipitäjistä ja kaupungeista. Esille nousivat erityisesti Kangasniemi, Pieksämäki ja Ristiina. Samoin Juva ja Anttola näkyvät tilastossa, mutta oli syytettyjä myös Helsingistä, Turusta, Tampereelta ja Viipuristakin. Syytteen olivat saaneet myös kaksi leipurintyöntekijää, jotka olivat kotoisin niinkin kaukaa, kuin Tverin kuvernementista Venäjältä.³²¹ Venäläisiä näkyi Mikkelin katukuvassa muutenkin runsaasti: jo 1860-luvulla Mikkeliäisten poliisien apuna toimi kasakoita,³²² mutta varsinkin vuoden 1901 jälkeen, jolloin Mikkelin tarkk'ampujapataljoonan Suomen oma sotaväki lakkautettiin ja tilalle saapuivat venäläiset sotilaat.³²³ Mikkeliissä toimi myös venäläisiä kauppiaita.³²⁴

5 Rikospaikat ja rikosten ajankohdat

5.1 Rikospaikka: yksityinen ja julkinen tila

Alkoholirikoksia tapahtui Mikkeliissä niin maaseudulla kuin kaupungissakin. Maaseudulla ilmeni pääsääntöisesti laitonta viinan salapolttamista ja alkoholin,

---

³¹⁸ MMA KO SK 11.11.1901, § 80.

³¹⁹ Varsta 1946, 27–28.

³²⁰ Markkinoista lisää luvussa 5.3.

³²¹ MMA RO 27.6.1904, § 259.

³²² Varsta 1946, 124–125.

³²³ Kuujo 1971, 185–189; Tolonen 1979, 10.

³²⁴ Tolonen 1979, 10.

useimmiten samaisen paloviinan, myymistä, kun taas kaupungissa oli yleisempää syyllistyä juopumiseen julkisella alueella.

Taulukossa 15 on kuvattuna alkoholirikoksista syytettyjen rikospaikat kanteiden mukaan. Ne on ryhmitelty sen mukaan, kuuluvatko ne julkiseen tilaan vai yksityiseen tilaan.³²⁵ Julkisella tilalla käsitetään tässä tutkimuksessa kaikki sellaiset rikospaikat, jonne kaikilla ihmisillä oli vapaa pääsy ja jossa oli mahdollisuus olla julkisesti muiden nähtävillä. Yksityinen tila sen sijaan oli julkisen täysi vastakohta ja piti sisällään lähinnä oman kodin pihoineen.³²⁶

---

³²⁵ Myös Kustaa H. J. Vilkuna on käyttänyt yksityistä ja julkista tilaa juopottelupaikkoja tarkasteltaessa. Kts. esim. Vilkuna 1995, 220.

³²⁶ Vilkuna 1995, 213–218.

Taulukko 15: Alkoholirikoksista syytettyjen rikospaikat Mikkelin maaseudulla ja kaupungissa 1895–1905.

JULKINEN TILA	Sala- poltto		Myynti				Juopu- minen			
	KO	%	KO	%	RO	%	KO	%	RO	%
kaupungin katu	-	-	-	-	1	3	-	-	100	43
tori	-	-	-	-	4	13	-	-	34	15
ranta	2	10	-	-	2	7	-	-	8	3
kirkkopuisto	-	-	-	-	-	-	-	-	15	7
rautatieasema	-	-	1	2	-	-	4	36	12	5
metsä, niitty	7	33	2	4	-	-	-	-	-	-
maantie	-	-	1	2	-	-	2	18	1	0
kirkko, kirkonmäki	-	-	-	-	-	-	3	27	1	0
kaupungin julkinen alue	-	-	-	-	2	7	-	-	11	5
kestikievari tai sen kohdalla	-	-	-	-	1	3	-	-	24	10
YKSITYINEN TILA	KO	%	KO	%	RO	%	KO	%	RO	%
koti	5	24	20	37	1	3	-	-	1	0
toisen talo tai piha	1	5	11	20	11	37	1	9	14	6
Muu*	5	24	10	19	1	3	1	9	7	3
Ei tietoa	1	5	9	17	7	23	-	-	3	1
Yhteensä	21	100	54	100	30	100	11	100	231	100

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Juopumisesta jäätiin kiinni yleensä julkisella paikalla. Julkisuus oli näkyvämpää kaupungissa kuin maaseudulla muun muassa tiiviimmän asutuksen vuoksi.³²⁷ Lisäksi kaupunki sisälsi enemmän poliiseja järjestyshäiriöiden ja rikosten valvontaan, kun taas maaseudulla nimismiehen apuna toimi vain yksi maalaispoliisi.³²⁸

Itse juopuminen tapahtui usein muualla kuin mistä siitä jäätiin kiinni.³²⁹ Monissa tapauksissa syytetyiltä ei esimerkiksi löytynyt hallustaan alkoholia laisinkaan, vaikka

³²⁷ Kaupungit rakennettiin tiiviiksi asuinympäristöiksi. Talot sijaitsivat vierekkäin ja niitä erotti toisistaan vain aidat ja piha-alueet. Kts. lisää kaupunkien julkisista ja yksityisistä tiloista Vilkuna 2015, 272–276.

³²⁸ Wirilander 2008, 78.

³²⁹ Vrt. Honkanen 2016, 81.

heistä näki selvästi, että he olivat humalassa. Osa metelöi kovaan ääneen, osa ei tahtonut pysyä omin jaloin pystyssä ja osa innostui laulelemaankin.³³⁰

Niin sanottuja ”ryyppäyspaikkoja” aineistossa tuli esille muutamia. Eräs Anttolasta saapunut talollinen ”ryyppäsi kauppatorilla viinapullostaan”³³¹, renkimies Ristiinasta ”ryyppäsi viinaa pullostansa Nikolainkadulla”³³² sekä Mikkelin kirkonkylästä saapunut muurari ryyppäsi viinaa kirkkopuistossa poliisien keskeyttäen tilanteen.³³³ Ehkä erikoisin juopumispaikka oli poliisikonttorin pihamaa, josta ruokolahtelainen renki jäi kiinni ja poliisi takavarikoi häneltä puolen litran viinapullon.³³⁴ Humala oli joissain tapauksissa hankittu myös hyvin todennäköisesti kaupungin krouveista, ainakin kuusi syytettyä jäi kiinni esimerkiksi hotelli Karinin edestä ja viisi sen sisältä. Juopuja oli tällöin useimmiten aiheuttanut häiriötä eikä ollut lähtenyt pyynnöstä pois, minkä vuoksi paikalle oli jouduttu kutsumaan poliisi. Näin kävi esimerkiksi orimattilalaiselle puusepälle, joka oli maaliskuussa 1904 ”Seurahuoneella ollut juopuneena, pitänyt pahaa elämää, eikä lähtenyt käskettäessä pois”.³³⁵

Monet ryyppäämisestä kiinnijääneet olivat joko ulkopaikkakuntalaisia tai Mikkelin maalaiskunnasta. Maalaiset pitivät yllä maalaisyhteisössä oppimiaan juomatapoja liikkuen humalassa kadulla, kun taas kaupunkilaiset pysyttelivät enimmäkseen kotipiirissä.³³⁶ Toisaalta, pitäjäläisillä ei luultavastikaan ollut kaupungissa myöskään paikkaa, jossa juopotella salassa. Koti oli yksityinen tila, eikä sieltä usein ketään haettu putkaan, ellei poliisille oltu varta vasten ilmoitettu. Toisin sanoen kotiin ei menty, ellei henkilö aiheuttanut niin kovaa häiriötä, että yksityisen elämänpiirin rajoja oli rikottava yhteisen edun nimissä. Näin tapahtui tutkimanani aikana vain kerran. Mikkeliäinen seppä oli pitänyt kotonaan niin kovaa meteliä humalassa, että paikalle oli jouduttu kutsumaan poliisi. Virkavallan saavuttua seppä oli tehnyt kovaa vastarintaa, haukkunut poliisia ”helvetin kouskuriksi” sekä repinyt tämän virkamerkkin. Ei liene ihme, että seppä oli viety rauhoittumaan poliisiputkaan.³³⁷

---

³³⁰ esim. MMA RO 10.6.1895, § 171; MMA RO 10.11.1902, § 422; MMA RO 15.9.1902, § 363.

³³¹ MMA RO 5.3.1900, § 90.

³³² MMA RO 17.4.1901, § 145.

³³³ MMA RO 31.7.1901, § 306.

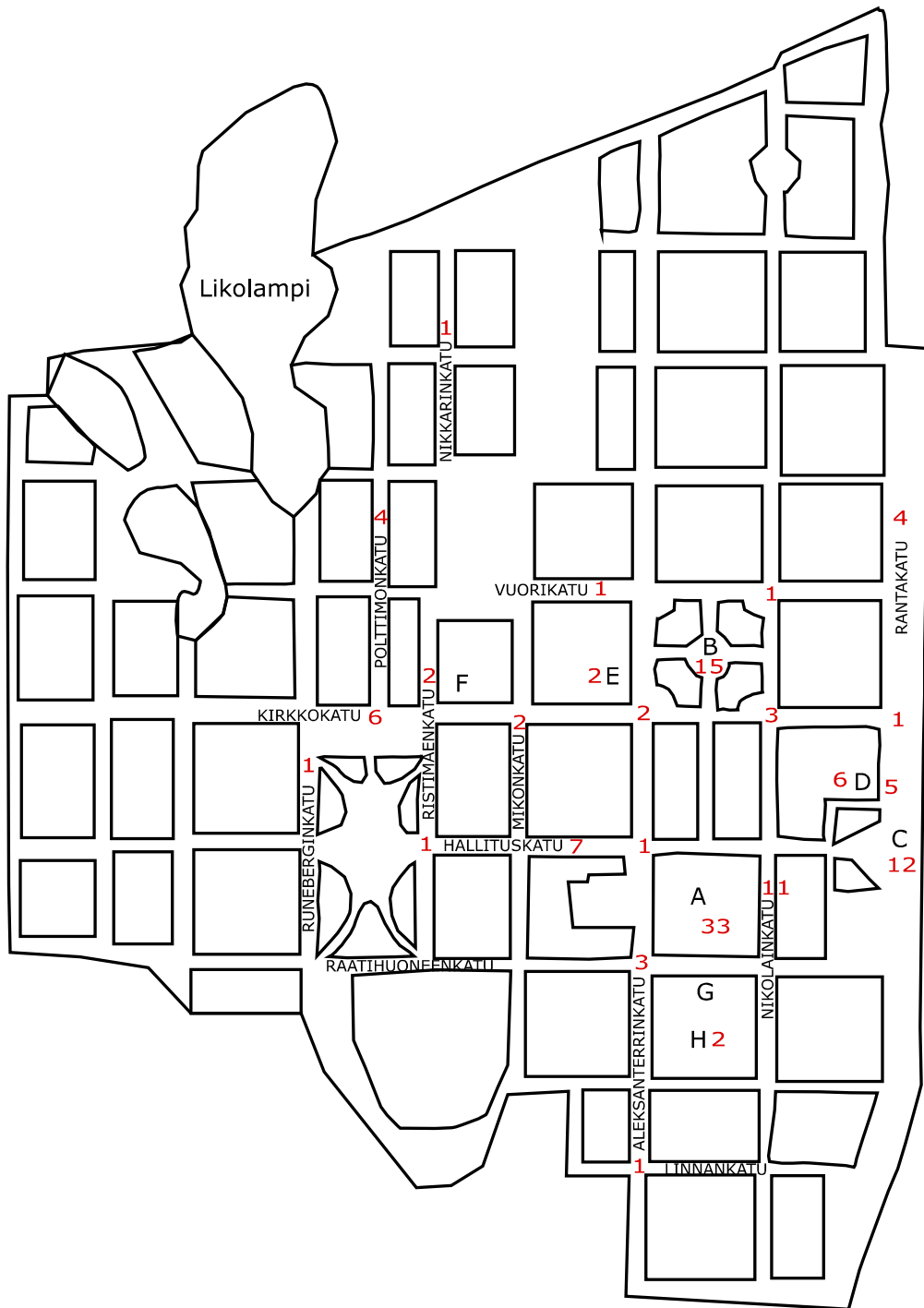
³³⁴ MMA RO 9.4.1902, § 154.

³³⁵ MMA RO 23.3.1904, § 112.

³³⁶ Vilkuna 2015, 272.

³³⁷ MMA RO 30.9.1901, § 393.

Kartta 1: Juopuneiden kiinnijäämispaikat Mikkelin keskustassa 1895–1905.

A = tori, B = Kirkkopuisto, C = rautatieasema, D = Seurahuone (Hotelli Karin), E = Mikkelin klubi, F = VPK, G = kaupungintalo, H = poliisilaitos

Lähde: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78); Kartta on mukaelma Mikkelin asemakaavasta vuonna 1902, Kuujo 1971, 266.

Yleisimpiä kiinnijäämispaikkoja juopumistapauksissa Mikkelin kaupungissa olivat selvästi keskustan kadut. Myös muissa kaupungeissa, esimerkiksi Jyväskylässä, sama

ilmiö oli näkyvässä.³³⁸ Kartta 1 hahmottaa kiinnijääneiden määriä kullakin kadulla siltä osin, kuin katujen nimet ovat tiedossa. Kaikissa tapauksissa kadun nimeä ei oltu kerrottu, esimerkiksi erään ajurinpojan kohdalla kerrottiin syytetyn vain ajaneen yöllä juopuneena ”pitkin katua”.³³⁹ Sen sijaan ne tapaukset, joissa kiinnijäämispaikaksi on ilmaistu pelkkä kadun nimi, on merkitty karttaan heti kyseisten katujen nimien perään. Tarkemmin ilmaistut kiinnijäämispaikat, esimerkiksi katujen risteyskohdat, on merkitty omille paikoilleen.

Kolme katua erottautuu aineistosta selvästi: Nikolainkatu, Kirkkokatu ja Hallituskatu. Ne kuuluivatkin Mikkelin keskustan pääkatuihin ympäröiden toria ja Kirkkopuistoa, jotka olivat myös suosittuja juomispaikkoja. Kyseiset alueet olivat aukioita, eri katujen risteyspaikkoja ja kohtaamispaikkoja. Kirkkopuisto oli lisäksi puistomaisen tilansa vuoksi miellyttävä oleskelu-³⁴⁰ ja alkoholin nauttimispaikka. Kesällä 1897 Kirkkopuiston ympärille rakennettiin jopa uusi aita rautalangasta, jotta puisto pysyisi hiukan rauhallisempaan.³⁴¹ Mikkelin puistoilla olikin suuri merkitys kaupungin asukkaille vapaa-ajan viettopaikkoina.³⁴² Kirkkokadun yleisyyttä selittänee myöskin VPK:n ravintolan sijaitseminen kyseisellä kadulla.

Torille ihmisiä veti puoleensa sen sijaan torin asema keskustan sydämessä. Myös markkinat toivat torille tavallista enemmän väkeä.³⁴³ Tällaiset erilaiset kokoontumis- ja vapaa-ajanviettopaikat houkuttelivat laittomia viinan kaupustelijoitakin lähistölle norkoilemaan.³⁴⁴ Torikauppiaat itsekään eivät olleet aina täysin vesiselviä, mikä johtunee ainakin osittain alkoholin käyttämisestä lämmikkeenä.³⁴⁵ Eräs mikkeliäinen torikauppias tuntui olevan vähän väliä poliisin kanssa tekemisissä, todistajana toimineen poliisikonstaapelin Jaakko Avelinin mukaan hänet oli nähty jopa ”lukemattomia kertoja” päihtyneenä kauppatorilla.³⁴⁶ Kyseinen torikauppias sai ensimmäisen sakkotuomiionsa juopumisesta ja rähisemisestä, yhteensä 20 markkaa, vuonna 1900 ja tämän jälkeen vielä

---

³³⁸ Vrt. Mikkola 2010, 84; Koskinen 2007, 57.

³³⁹ MMA RO 18.4.1898, § 115.

³⁴⁰ Kirkkopuistoon mentiin kesäisin muun muassa perheen kanssa kuuntelemaan torvisoittoa. Kts. Tolonen 1979, 11; Vrt. Koskinen 2007, 56–57.

³⁴¹ Lakio 1975, 65.

³⁴² Esimerkiksi 1870-luvulla Kirkkopuistoon oli määrätty selkänojallisia penkkejä ja syksyllä 1896 samaiseen puistoon päätettiin rakentaa katollinen soittopaviljonki. Kts. lisää Lakio 1975, 66–68.

³⁴³ Markkinoista lisää luvussa 5.2

³⁴⁴ Vrt. Rasinaho 2006, 37.

³⁴⁵ Wirilander 1982, 453–454

³⁴⁶ MMA RO 6.11.1901, § 463.

kolme muutakin sakkoa, joiden summaksi nousi yhteensä 75 markkaa.³⁴⁷ Sakot eivät tuntuneet silti hillitsevän torikauppiaan julkista juopottelua.

Seurahuone ja Mikkelin klubi³⁴⁸ vetivät puoleensa juhlijoita ja illanviettäjiä, ja niiden edustalla jäätiin usein kiinni juopumuksesta, mikä selittänee Aleksanterinkadun ja Rantakadun yleisyyttä kiinnijäämispaikkoina.³⁴⁹ Polttimonkadun läheisyydessä, Likolammen rannalla, sijaitsi sen sijaan Mikkelin olut- ja viinatehtaita kaksikin kappaletta. Mikkelin klubi oli vuonna 1898 perustettu herrojen klubi, joka oli tarkoitettu seurusteluun sekä lehdenluku- ja ateriointipaikaksi.³⁵⁰ Alkoholiakin siellä tarjottiin, eräät alikapteenit olivat klubilta lähdettyään kaatuilleet ja pitäneet ”sopimatonta ääntä”. Tätä ennen he olivat ärsyttäneet Mikkelin klubin ikkunan läpi ohikävellyttä poliisikomisario Toivosta elehtimällä kasvoillaan, puiden nyrkkiään sekä haukkumalla tätä ”helvetin roistoksi”. Poliisikomisario ei ollut kuitenkaan tehnyt asiasta kunnianloukkaussyytettä, minkä vuoksi solvauksesta ei voitu antaa tuomioita.³⁵¹ Seurahuone, entinen Hotel Karin, toimi sen sijaan koko kansan seurustelupaikkana. Alakerta toimi ns. tavallista kansaa varten ja yläkerta oli tarkoitettu hienommalle väelle.³⁵² Kansainvälisyyttä sinne toivat lisäksi venäläiset upseerit.³⁵³ Seurahuoneen kohdalta juopumuksesta epäiltyjä otettiin kiinni kuusi henkilöä ja sisältä viisi. Ulkopuolelta kiinniotettujen joukossa oli kaksi torpparia, suutari, ajuri, talollinen sekä talollisenpoika. Sisäpuolelta taasen kolme seppää, loismies ja ylioppilas. Naisia ei krouveissa näkynyt muuten, kuin myyjinä tai tarjoilijoina.³⁵⁴

Edellisten lisäksi juopumuksesta syytettyjä otettiin kiinni myös virastorakennuksista, rannan läheisyydestä, rautatieasemalta ja jopa kirkosta. Rautatieasemalta kiinni jäi niin työmiehiä, ajureita, talollisia kuin eräs maakauppiaskin, mikä kuvastaa erityisesti työmiesten ja kauppiaiden liikkuvaa elämäntapaa. Virastorakennus- ja kirkkohumala

---

³⁴⁷ MMA RO 1.10.1900, § 351; RO 6.11.1901, § 463; 23.2.1903, § 79; MMA RO 19.10.1903, § 363.

³⁴⁸ Mikkelin klubi sijaitsi perustamisvuonaan 1898 ensin Nikolainkadun ja Vilhelminkadun kulmassa, mutta muutti jo noin puolen vuoden jälkeen siitä Aleksanterinkadulle, jossa se sijaitsi vuodet 1898-1913. Kts. lisää Salovaara 2008, 17.

³⁴⁹ Kuujo 1971, 266.

³⁵⁰ Mikkelin klubi tuli erityisen tunnetuksi jatkosodan aikaan, jolloin se toimi ylipäällikkö C. G. E. Mannerheimin ruokailupaikkana. Tuolloin sitä kutsuttiin myös nimellä Marskin klubi tai Marskin Hovi. Kts. lisää Salovaara 2008, 10–11, 13, 43–49, 52; Kuujo 1971, 420–421; Tolonen 1979, 10, 80–81.

³⁵¹ Tapauksesta ei kuitenkaan ilmennyt, minkä vuoksi kunnianloukkaussyyte oli jätetty tekemättä. MMA RO 3.10.1904, § 370.

³⁵² Kuujo 1971, 140.

³⁵³ Tolonen 1979, 11.

³⁵⁴ Vilkuna 2014, 104. Esimerkiksi Hotel Karinin ravintolanpitäjänä toimi neiti Karin itse. Kts. esim. MMA RO 21.3.1900, § 108.

olivat sen sijaan varsin harvinaisia,³⁵⁵ mutta niitäkin tapahtui. Niissä näyttäisi korostuvan kiinnijääneen vahva humalatile. Mikkeliäinen palovartija jäi ensin vuonna 1899 kiinni poliisiaseman portin luota sammuttuaan siihen juopuneena ja uudestaan vuonna 1903 mentyään humalassa kirkkoon häiriten siellä jumalanpalvelusta.³⁵⁶ Samoin erään työmiehen humalatilea kuvastaa se, että hän käveli itse humalassa poliisiasemalle tekemään valitusta keskellä yötä:

Viime kuluneen tammikuun 6 päivänä sydän yöllä oli tullut poliisivahtikonttoriin juopuneena ja siellä kovalla äänellä alkanut rähistä jostakin olut pullosta, jonka olisi Seurahuoneella tilannut vaan ei saanut, sekä että vastaaja, kun hän vahtikonttorissa rupesi hävyttömäksi eikä tahtonut sieltä poistua, pantiin säilytyshuoneeseen, jossa hän koko yön piti kovaa melua, häiriten sillä tavalla muiden yö rauhaa.³⁵⁷

Maaseudulla yleisempiä rikospaikkoja olivat julkiselta puolelta metsät ja toisaalta taas yksityisemmät tilat, kuten oma tai toisen koti. Salapolttotapauksissa korostuivat erityisesti metsät rikospaikkoina (33 %).³⁵⁸ Tämä ei varsinaisesti yllätä, sillä metsien puut ja kalliot antoivat hyvän näkösuojan laittomalle puuhalle. Paikan tuli olla suojaisa, ettei polttimosta lähtevä savu paljastanut viinanpolttajaa nimismiehelle tai muille mahdollisille ilmiantajille. Vuonna 1897 todistaja esimerkiksi kertoi oikeudessa ”ettei savu polttopaikasta voi näkyä vjien [vastaajien] taloihin, joiden ja paikan välillä on metsä ja jyrkkä kallio”.³⁵⁹ Salapolttopaikka ei siis saanut sijaita liian lähellä omaa tai naapuritaloja, vaan etäisyyttä tuli olla sen verran, ettei savu paljastanut salapolttajia. Julkisella paikalla oli kuitenkin aina vaaransa, sillä joku ulkona liikkuva henkilö saattoi löytää sen. Toisaalta paikan julkisuus teki siitä ns. ”tunnistamattoman” eli rikospaikkaa ei välttämättä pystynyt yhdistämään kehenkään tiettyyn henkilöön. Rikospaikalle ei tällöin välttämättä löytynyt siis syyllistä, ellei henkilö sitten sattunut olemaan paikalla virkavallan saapuessa suorittamaan tarkastuksiaan maastoon. Usein poliisit aloittivat etsintänsä kuitenkin rikospaikkaa lähellä olevista taloista.

Kodit ja pihapiirit rikospaikkoina tulivat juopumustapauksissa harvoin esille, eivätkä ne varsinaisesti poliisia kiinnostaneetkaan, paitsi jos aiheuttivat häiriötä.³⁶⁰ Kaupungissa

---

³⁵⁵ Vrt. Vilkuna 1995,

³⁵⁶ MMA RO 6.2.1899, § 331; 19.10.1903, § 364.

³⁵⁷ MMA RO 6.2.1899, § 49.

³⁵⁸ Myös Pohjanmaalla metsät olivat yleisimpiä salapolttopaikkoja. Kts. Heikkilä 2001, 74.

³⁵⁹ MMA SK 20.10.1897, § 32.

³⁶⁰ Vrt. Silpola 2007, 44.

puurakenteiset talot eivät nimittäin eristäneet niin paljon, etteikö ääniä olisi voinut kuulua myös ulos.³⁶¹ Sen sijaan maaseudulla talot sijaitsivat suhteellisen harvassa,³⁶² joten juopuneiden häiriöäänät eivät välttämättä edes kantautuneet naapuritaloihin. Maaseudulla kotona valmistettiin kuitenkin jonkin verran viinaa sekä ennen kaikkea myytiin sitä. Viinan valmistukseen koti oli hieman liian riskialtis paikka, vaikka sitäkin tapahtui.³⁶³ Esimerkiksi erään Ristiinalaisen torppariperheen saunasta oli löytynyt viinanpolttovälineitä ja mäskiä viinanvalmistusta varten.³⁶⁴

Koti oli kuitenkin yleisesti ottaen turvallinen paikka laittomuuksille ja saattoi valikoitua rikospaikaksi juuri yksityisyytensä takia. Lisäksi viinan myynti oli erityisen kannattavaa, jos torppa sattui sijaitsemaan hyvän maantien varrella, jolloin janoisia matkalaisia kulki paljon torpan ohi. Muun muassa eräs talollinen kertoi todistajanlausunnossaan ostaneensa Ristiinan pitäjään johtavan maantien varrella olevasta talosta kaksi pulloa viinaa ja maksaneensa niistä yhden markan ja kaksikymmentä penniä pullosta.³⁶⁵ Syytetty, olkkolanniemeläinen talollinen puolustautui sanomalla, että Mikkelin kaupungista poikkesi usein heidän taloonsa matkamiehiä, jotka ovat saattaneet vastaajan tietämättä myydä talossa viinaa muille.³⁶⁶ Samoin kaupungissa haluttiin viinanmyyntipuhissa piiloutua suojaan ylimääräisiltä katseilta toisten pihoihin.

Maaseudulla sekä kaupungissa yksityisissä tiloissa kiinnijäämisen riski liittyi enemmänkin siihen, että joku ilmianto viinankeittäjän tai -myyjän tai seudulla liikkuneet huhut kantautuivat viranomaisen korviin. Virkavalta tunkeutuikin yksityiselle alueelle vasta, kun rikoksen merkit täytyivät.³⁶⁷ Nimismiehen tai poliisin saadessa asiasta vihiä ja löytäessä todisteita, syyllisyyttä oli vaikea kiistää, vaikka kovasti sitä välillä yritettiin. Erään harjunmaalaisen mökkiläisen kodista oli löytynyt viinanpolttoon sopivia välineitä, mutta syytetty itse väitti olevansa aivan viaton: ”koskei hänellä ole ollut viinapoltto aseita eikä hän edes ollut kotonaan kun syyttäjä löysi puheenalaiset aseet vjan avonaisista huoneista, joihin kuka hyvänsä on voinut vjan poissaollessa ne viedä.”³⁶⁸

---

³⁶¹ Vilkuna 1995, 252.

³⁶² Wirilander 1982, 286.

³⁶³ Vrt. Heikkinen 2000, 214.

³⁶⁴ MMA TK 20.4.1901, § 127.

³⁶⁵ MMA TK 8.3.1895, § 3.

³⁶⁶ MMA SK 24.10.1895, § 36.

³⁶⁷ Vilkuna 2015, 274.

³⁶⁸ MMA SK 20.10.1897, § 29.

Kartta 2: Salapolttopaikat Mikkelin seudulla 1895–1905.³⁶⁹

Lähde: MMA Mikkelin kihlakunnanoikeuden varsinaisiasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Caa: 57–78); Kartta Viikuna 1992, 244; Wirilander 1982, 406.

Viinanpolttopaikkoja esiintyi ympäri Mikkelin maalaiskuntaa, eniten Vanhamäen kylässä (4). Seuraavaksi eniten salapolttosyytteitä väitettiin tapahtuneen Liukkolan (nykyinen Otava), Harjumaan ja Soikkalan kylissä (2). Aineistossa mainittiin näiden lisäksi myös Ihastjärvi, Häyrylä, Puttola, Viljakkala sekä Mikkelin ja Ristiinan rajaseutu. Yhdessä tapauksessa salapolttopaikka ei ole selvillä.

Viinanpolttopaikat näyttävät keskittyneen kauas Mikkelin kaupungin läheisyydestä, erityisesti pohjoiseen maalaiskuntaan, sekä maanteiden läheisyyteen. Eteläinen maalaiskunta on kenties voitu kokea turvattommaksi paikaksi laittomalle viinanpolttolle kaupungin läheisen sijainnin ja siellä valvovien poliisien ja nimismiesten vuoksi. Toisaalta pohjoiseen on voitu tehdä enemmän tarkastusmatkoja ja siksi sieltä on löytynyt enemmän salapolttopaikkoja. Pohjoinen Mikke li on myös melko laaja, joten asutustakin lienee ollut enemmän kuin etelässä.³⁷⁰ Lisäksi pohjoisen kautta kuljivat maantiet Jyväskylään ja Pieksämäen kautta Suonenjoelle ja etelässä maantiet Heinolaan

³⁶⁹ Taulukon 15 kohdassa ”muut” on ilmoitettu lähinnä ne tapaukset, joissa rikospaikaksi on ilmoitettu vain kylä, jossa rikoksen väitetään tapahtuneen. Näitä esiintyi erityisesti salapolttotapausten yhteydessä ja tuon kylät sen vuoksi tässä esille. Sen tarkemmin niistä ei kuitenkaan näe, onko rikos tapahtunut julkisessa vai yksityisessä tilassa. Kylien sijainnit havainnollistetaan kartassa 2.

³⁷⁰ Ainakin vuoteen 1865 mennessä suurimpia kyliä olivat Vehmaskylä (38 taloa), Harjumaa (32), Vuolinko (18), Vanhamäki (18) ja Ihastjärvi (16). Kts. lisää Mikkelin pitäjän kylien kokoluokista. Wirilander 1982, 215.

ja Lappeenrantaan,³⁷¹ mikä on lisännyt kulkijoiden ja siten myös viinanostajien määrää. Kotipolttoiselle viinalle oli selvästi kysyntää eri puolella Mikkeliä, minkä vuoksi sitä myös poltettiin ja myytiin.

5.2 Markkinat ja muut tapahtumat

Markkinat olivat tapahtumia, joissa alkoholirikoksista jäätiin kiinni niin kaupungissa kuin maaseudullakin. Sen sijaan muita tapahtumia, eli talkoita ja häitä, esiintyi lähteissä vain maaseudun puolella. Selkeästi eniten alkoholilakeja ja -määräyksiä vastaan houkuttivat rikkomaan markkinat. Alkoholii, päihtymys ja kaupanteko kuuluivatkin oleellisesti yhteen markkina-aikana.³⁷²

Markkinat³⁷³ järjestettiin Mikkelissä kahdesti vuodessa. Syysmarkkinat pidettiin syyskuun lopussa 25. päivä alkaen ja talvimarkkinat maaliskuun puolessa välissä 15. päivä alkaen.³⁷⁴ Ajankohdat selittyvät talonpoikaisyhteiskunnan vuodenajanrytmillä: syyskuussa päättyi sadonkorjuukausi, kun taas maaliskuussa alettiin valmistautua tulevaan kylvökauteen. Kaupungin perustamiskirjassa markkinoiden kestoajaksi oli määrätty kolme päivää, mutta markkinat venyivät usein pidemmiksi.³⁷⁵ Markkinoille esimerkiksi saavuttiin usein jo hyvissä ajoin: muun muassa vuonna 1895 markkinaväkeä alkoi saapua jo viisi päivää aikaisemmin.³⁷⁶

Markkinoilla oli suuri merkitys kaupungin asukkaille ja ne olivat elinehto erityisesti kauppiaille: markkinoilla ihmiset pääsivät myymään ja ostamaan erilaisia tuotteita.³⁷⁷ Lisäksi kaupunki hyötyi markkina- ja majoitusmaksuista.³⁷⁸ Kaupankäynnin lisäksi markkinat olivat kokoontumis-, seurustelu- ja huvittelupaikkoja. Tapahtuma oli oiva tilaisuus rentoutua ja vierähtää vapaalle, mutta toisaalta myös tienata hieman ylimääräistä. Markkina-aika olikin erityisen otollista viinanmyyntiaikaa.³⁷⁹

---

³⁷¹ Pänkäläinen 1992, 191.

³⁷² Vilkuna 2015, 270; Varsta 1946, 109–110.

³⁷³ Syysmarkkinoiden perustamisasiakirjana pidetään vuoden 1744 kirjettä, jossa kerrotaan Lappeenrannan markkinaoikeuksien siirtämistä Mikkelin kirkonkylälle. Talvimarkkinat saivat vahvistuksensa sen sijaan vuonna 1799 ja tämä astui voimaan vuoden 1802 alusta. Kts. aiheesta lisää Varsta 1946, 12, 20–23.

³⁷⁴ Varsta 1946, 24; Kuujo 1971, 79.

³⁷⁵ Markkinat olivat aiemmin kestäneet pidempäänkin, jopa kahdeksan päivää. Kts. Varsta 1946, 102–103.

³⁷⁶ Mikkeli 25.9.1895, nr. 77, ”Mikkelin kaupungista ja läänistä”.

³⁷⁷ Erityisen kuuluisia Mikkelin markkinat olivat hevoskaupoistaan. Kts. Varsta 1946, 48–53.

³⁷⁸ Räsänen 2008, 265; Talve 1990, 133.

³⁷⁹ Vilkuna 2015, 267.

Taulukko 16: Markkina-ajalla alkoholirikoksista syytetyt Mikkelin kaupungissa ja maaseudulla 1895–1905.

	Syysmarkkinat	Ennen	Jälkeen	Talvimarkkinat	Ennen	Jälkeen
	25.-27.9.	23.-24.9.	28.-29.9.	15.-17.3.	12.-14.3.	18.-19.3.
Juopumus RO	5	1	2	12	8	-
Myynti KO	3	-	-	-	-	-
Myynti RO	2	-	1	2	6	-
Yhteensä	10	1	2	14	14	-

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Kaupungissa juopumuksesta oli syytettynä syysmarkkina-aikana viisi henkilöä ja talvimarkkina-aikana kaksitoista henkilöä. Lisäksi markkina-aikaa edeltävinä päivinä juopumuksesta jäi kiinni yhteensä yhdeksän henkilöä ja markkinoiden jälkeisinä päivinä kaksi. Sen sijaan laittomasta viinanmyynnistä oli syys- sekä talvimarkkina-aikana kaupungissa syytteessä kaksi henkilöä. Lisäksi laitonta viinanmyyntiä tapahtui kaupungissa erityisesti ennen talvimarkkinoita, jolloin syytettynä oli kuusi henkilöä. Maaseudulla markkinat näkyivät oikeuden pöytäkirjoissa ainoastaan viinanmyynnissä syysmarkkina-aikana.

Onkin mielenkiintoista pohtia, miksi maaseudulla syysmarkkinat näkyvät kiinnijääneiden määrissä enemmän kuin talvimarkkinat. Yksi syy tähän voi olla, että syksyllä kotipolttoista viinaa oli enemmän tarjolla, kuin keväällä. Talven jälkeen kevättä kohti mentäessä viljavarat ovat saattaneet alkaa hiipua, minkä vuoksi niitä on säästetty ravinnoksi talonväelle ja eläimille sekä varastoitu siemenviljaksi tulevia kylvöjä varten.³⁸⁰ Voikin olla, että talvimarkkinoilla myytävä viina on hankittu suurimmaksi osaksi muualta, kuten tehtaista, ja myyty sitten laittomasti eteenpäin. Toisaalta on myös mahdollista, että syysmarkkinoiden aikaan viranomaiskontrolli on vain ollut tiukempaa.

Alkoholirikoksista kiinnijääneiden määriä markkina-aikana voidaan pitää melko vähäisinä,³⁸¹ sillä todellisuudessa alkoholirikokset, varsinkin juopumusrikokset, olivat

³⁸⁰ Ylikangas 1984, 251.

³⁸¹ Esimerkiksi Jyväskylässä vuosina 1890–1899 markkinapäivinä jäi kiinni 38 juopunutta, joiden lisäksi edeltävänä tai seuraavana päivänä 29 juopunutta. Vrt. Mikkola 2010, 90.

markkinoiden aikana huomattavasti yleisempiä. Esimerkiksi vuoden 1895 syysmarkkinoiden aikana ”oli täkäläisessä poliisikamarissa säilössä --- juopumuksesta 24”³⁸² ja vuoden 1896 talvimarkkinoilla ”Juopumuksesta ja warkaudesta on markkina-ajalla ollut yhteensä kolmekymmentä henkilöä putkassa.”³⁸³ Vuoden 1904 talvimarkkinoista kerrottiin, että:

Markkinain laskuun merkitsemme, waikka nyt wasta onkin oikeastaan markkinain aatto, jo tässä numerossa seuraawaa, jota poliisikamarista on meille ilmoitettu: -Juopuneita oli wiime yönä putkassa yhteensä 10. Sunnuntaita wasten yöllä oli tällaisia wieraita poliisilla 4. Sen edellisenä yönä oli kokonaista 10, jotka siis jo hywin ajoissa oliwat alkaneet markkinalystinsä.³⁸⁴

Tapausten vähäinen näkyminen oikeuden pöytäkirjoissa kertonee kuitenkin siitä, ettei humaluus itsessään usein ollut varsinaisesti itse ongelma, vaan siitä seurannut meluaminen ja häiritseminen, mikä näkyy useassa tapauksessa. Esimerkiksi mäntyharjulainen renkimies ”markkinapäivänä viime syyskuun 27 päivän oli juovuksissa ja meluamalla matkaan saattoi häiriötä”³⁸⁵ sekä ristiinalainen loismies ”viime syysmarkkina aatto-iltana täällä hotell Karinissa oli juovuksissa ja humalapäissään teki häiriötä eikä totellut poliisia niin että hänet täytyi viedä pois”³⁸⁶. Poliisien tehtäviin kuuluikin ylläpitää järjestystä markkinoiden aikaan. Markkinaväkeä oli usein niin paljon, ettei omin poliisivoimin välttämättä selvitty ja järjestyksenvalvoja palkattiin tällöin lisää.³⁸⁷ Markkinaväen paljoudesta kertoo sekin, että Mäntyharjulta Mikkeliin järjestettiin markkinoita varten myös ylimääräisiä junavuoroja.³⁸⁸

Markkinat houkuttelivat runsaasti ihmisiä eri puolelta Mikkeliä, mutta myös muualta Suomesta. Markkinapaikaksi Mikkeli sopi hyvin, sillä sitä ympäröi hyvät vesistöyhteydet Saimaalla sekä kaupunki sijaitsi maanteiden risteyspaikalla.³⁸⁹ Yksi viinan myynnistä syytetyistä, 30-vuotias kauppa-apulainen, oli saapunut Helsingistä asti Mikkeliin markkinoita varten. Markkinoilla hän oli ”täällä kestikievarissa huoneessa No2 --- harjoittanut konjakkikauppaa”. Syytetty itse väitti kiertävänsä markkinoita eläinten

---

³⁸² Mikkeli 2.10.1895, nr. 79, ”Mikkelin kaupungista ja läänistä”.

³⁸³ Mikkelin Sanomat 14.3.1896, nr. 32, ”Mikkelin kaupungista ja läänistä”.

³⁸⁴ Mikkeli 14.3.1904, nr. 30, ”Oikeus- ja poliisiasioita”.

³⁸⁵ MMA RO 21.10.1895, § 313.

³⁸⁶ MMA RO 16.10.1899 § 330.

³⁸⁷ 1860-luvulla Mikkeliiläisten poliisien avuksi otettiin esimerkiksi kasakoita. Kts. Varsta 1946, 124–125.

³⁸⁸ Mikkeli 13.3.1899, nr.30, ”Ilmoituksia”; Mikkeli 10.3.1905, nr.29, ”Ilmoituksia”.

³⁸⁹ Varsta 1946, 13, 31.

nahkojen ostamista varten,³⁹⁰ mutta todistajien kerrottua, että he olivat ostaneet syytetyltä konjakkia, mies lopulta itse tunnusti.³⁹¹ Lisäksi syytettyjä oli muun muassa Lappeenrannasta, Orimattilasta, Tampereelta, Keuruulta ja Lahdesta asti.

Juopuneita jäi kiinni markkina-aikaan muun muassa markkinapuotien luota, kestikievarin edestä ja hotelli Karinista. Sen sijaan myyminen tapahtui useimmiten jonkun talon pihassa piilossa eikä markkinapuotien välittömässä yhteydessä. Lisäksi tienvarsien torpat olivat, kuten aiemmin on tullut jo todettua, hyviä myyntipaikkoja, mikä korostui erityisesti markkina-aikana.³⁹² Eräs todistaja kertoikin poikenneensa syysmarkkinoiden jälkeen Ristiinaan vievän tien varressa olevaan taloon, jossa eräs nainen sanoi tulleensa markkinoiden ajaksi myymään taloon talon puolesta viinaa.³⁹³

Sillä aikaa, kun toiset nauttivat markkinoiden vilkkaasta ilmapiiristä, toisissa ne herättivät huolestuneisuutta ja pelkoa:

Kun kansaa yhä edelleen vanhan totutun tavan johdosta markkina aikoina saapuneet meidänkin läänimme kaupunkeihin, niin olisi ruvettava valmistamaan toisellaisia markkinoita, joiden ohjelmat olisi kasvattavaa, kehittävää laatua, nykyisten markkinoiden rähäkän asemasta.³⁹⁴

Samoin Suur-Savon nuorisoseurat pyrkivät valistamaan ihmisiä, ja erityisesti nuoria, markkinapaikkojen vaarallisuudesta:

Kotioiloissaan hiljainen nuorukainen saattaa siellä hoiperrella, kiroilla ja huutaa kilpaa noiden vasituisten markkinahujarien kanssa. Eikä estä tyttäriämme siveudentunto kuulemasta juopuneiden miesten ruokottomia juttuja, he saattavat niille naurahdella, vieläpä voivat antautua näiden eläimellisessä tilassa olevien olentojen kanssa seurustelemaankin.³⁹⁵

Markkinoiden lisäksi, myös talkoot olivat suosittuja viinanmyynti tapahtumia, erityisesti maaseudulla. Talkoita pidettiin esimerkiksi heinätöiden tai viljan korjuun yhteydessä, jos talolla ei ollut omaa työväkeä tarpeeksi.³⁹⁶ Talkoot olivat tiedostettuja vaihtosuhteita

---

³⁹⁰ MMA RO 30.3.1898, § 91.

³⁹¹ MMA RO 16.5.1898, § 168; 18.7.1898, § 218; 29.8.1898, § 259.

³⁹² Varsta 1946, 126.

³⁹³ Kyseinen nainen ei ollut kuitenkaan tapauksen syytetty, vaan syytteessä oli talon omistaja, joka oli usein vastuussa kotitalonsa tapahtumista. MMA RO 8.3.1895, § 3.

³⁹⁴ Mikkeli 24.10.1900, nr. 123, ”Kirje Lehtorannalta”.

³⁹⁵ Mikkeli 10.10.1900, nr. 117, ”Suur-Savon nuorisoseurojen osasto”.

³⁹⁶ Kts. Räsänen & Räsänen 2008, 406, 411.

talkooisännän ja naapuriavun kesken: talkoolaiset auttoivat työnteossa ja isännän tuli lopuksi korvata talkoolaisten vaivannäkö. Tämä tapahtui usein viinalla, joka kuului osaksi työnteon jälkeistä kestitystä, ja toimi samalla myös palkkiona tehdystä työstä. Talkoojuhlat olivat usein miehisiä, eikä esimerkiksi naisten keskinäisissä kokoontumisissa viina ollut sen sijaan niin läsnä.³⁹⁷

Maaseudulla talkoiden aikana laittomasta viinanmyynnistä syytettyjä oli kolme: 25-vuotias loismies, joka oli myynyt viinaa talkooväelle erään talollisen talossa pidetyissä talkoissa,³⁹⁸ 54-vuotias muonamies, joka oli tarjoillut talkooväelle viinaa niityllä,³⁹⁹ ja kolmas syytetty oli itse talkooisäntä, jonka väitettiin antaneen talkoopalkka viinana eikä rahana.⁴⁰⁰ Viinanmyynti talkoiden yhteydessä oli kuitenkin yleisempää:

Mutta paljoa enemmän pahennusta kuin itse talkoon pito ja viinan tarjoilu siinä, saattaa aikaan se, mitä tapahtuu syrjässä. On nimittäin yleiseen tunnettu asia, että useaan talkoopaikkaan, tai oikeammin sen lähiseuduille, ilmestyy yksi tai useampia salawiinakauppiaita, ja siellä kun useammassa tapauksessa ei ole ruununpalwelijoita tai muita järjestyksen walvoja likimaillakaan, saawat he aivan rauhassa harjoittaa kauppaansa, jonka seuraukset pian alkawat näkyä itse talkoopaikassa.⁴⁰¹

Markkinoiden ja talkoiden lisäksi, runsasta juomista tapahtui myös häiden aikana.⁴⁰² Häät järjestettiin usein sunnuntaisin, ja vihkimisen jälkeen juhlat jatkuivat juhlapaikalla tanssien, syöden ja juoden.⁴⁰³ Hääjuhla oli iloinen tapahtuma, mutta niissä ilmeni myös riitoja ja tappeluita.⁴⁰⁴ Meno lienee ollut usein niin railakasta, että sen kerran, kun häät olivat sitten hillitymmät, niin tätä ihmeteltiin ihan paikallisessa lehdessä asti:

Siiwot häät wietettiin. --- Ei ollut wiulun wingutusta, ei tanssin rytkettä, ei juopuneitten rähinätä, eikä tappelun nujakkata. Kansaa oli kyllä koolla, mutta käytös oli arvokasta ja aikaa kulutettiin wirsien weisaamisella ja Jumalan sanan kuulolla. Häätilaiuudet Pieksämäellä

---

³⁹⁷ Vilkuna 2015, 357; Apo 2001, 112, 114; Turunen 2015, 152–153; Talve 1990, 207.

³⁹⁸ MMA KO SK 5.9.1896, § 49.

³⁹⁹ MMA KO 26.3.1900, § 105.

⁴⁰⁰ MMA KO SK 16.11.1900, § 69.

⁴⁰¹ Mikkeli 11.8.1897, nr. 92, ”Talkoot ja tanssiaiset maaseudulla”.

⁴⁰² Apo 2001, 118; Heikinmäki 1981, 400–401.

⁴⁰³ Vilkuna 2015, 304; Heikinmäki 1981, 274–276.

⁴⁰⁴ Rahahäät, joissa vieraat saivat maksua vastaan tanssittaa morsianta ja saivat tämän päätteeksi viinaryypyn, houkuttivat paikalle enemmän häävieraita, jolloin riski tappeluiden esiintymisestä kasvoi. Vrt. Ylikangas 1984, 148–158; Apo 2001, 121.

owat yleensä vielä siksi raakoja, että tämä poikkeus yleisestä tawasta on merkille pantawa tapaus.⁴⁰⁵

Hääjuhlan ympärille olikin muodostunut monivivahteisia alkoholiin liittyviä tapoja ja perinteitä.⁴⁰⁶ Mikkelin kihlakunnanoikeudessa syytettiin viittä sulhasta (kahta loista ja kolmea työmiestä) ja neljää talon omistajaa (kolmea talollista ja yhtä talollisen leskeä) viinanmyynnistä häiden aikana, esimerkiksi Mikkelin Korpjärven pitäjässä vietetyissä talonpoikaishäissä oli myyty huutokaupalla pullo viinaa ”paikkakunnalla vallinneen tavan mukaan”.⁴⁰⁷ Lisäksi sulhasten väitettiin ottaneen rahaa vastaan häissä tarjotuista huomentuopeista ja talojen omistajia pidettiin taasen sulhasten rikoskumppaneina, koska he sallivat tällaisen touhun omissa taloissaan. Esimerkiksi ristiinalainen työmiehe oli viettänyt häitään Liukkolan kylässä olevassa talossa ja oli siellä ”niin kutsutun huomentuopin varjolla myynyt viinaa ja konjakkia vieraillessaan”.⁴⁰⁸ Huomentuopit olivat hääjuhlissa juotuja lahjamaljoja. Häävieras piti usein puheen, joi tämän perään parin maljan ja antoi parille lopuksi lahjan, joka saattoi olla rahaa, viljaa tai maatalouseläimiä.⁴⁰⁹ Syytetyistä toiset kielsivät rikoksen selittämällä, ettei huomentuoppien yhteydessä tarjoiltu viinaa, vaan esimerkiksi teevettä.⁴¹⁰ Toiset sen sijaan myönsivät viinatarjoilun, mutta sanoivat sen tapahtuneen eri huoneissa tai että viinatarjoilusta ei otettu rahaa vastaan.⁴¹¹ Kaikki sulhaset kuitenkin tuomittiin. Talon omistajista sen sijaan kaksi vapautettiin: 68-vuotias talollinen, joka ei ollut ollut hääjuhlissa ollenkaan mukana vaan kipeänä toisessa huoneessa,⁴¹² sekä 59-vuotias talollisen leski, jonka vapautukselle ei kerrottu tarkemmin syitä. Syytettynä oli kuitenkin myös lesken poika, jonka kanssa leski omisti talon yhdessä, ja kyseinen poika sen sijaan sai tuomion.⁴¹³ Talon isäntänä pojan on todennäköisesti katsottu olleen enemmän vastuussa talossaan tapahtuvista asioista kuin äitinsä.

---

⁴⁰⁵ Mikkeli 14.11.1902, nr. 120, ”Yleisiä ja paikkakunnan uutisia”.

⁴⁰⁶ Vilkuna 2015, 302.

⁴⁰⁷ MMA KO TK 19.3.1900, § 48.

⁴⁰⁸ MMA KO TK 16.2.1898, § 25.

⁴⁰⁹ Lahjamaljoilla oli eri nimityksiä paikkakunnasta riippuen: Savossa ja Pohjois-Karjalassa huomentuoppi, Kainuussa huomenpikari, Pohjois-Hämeessä huomenkuppi ja Etelä-Karjalassa puhuttiin kerranjuonnista. Lahjamaljoista lisää kts. Heikinmäki 1981, 577–588; Talve 1990, 227–228; vrt. Ylinkangas 1984, 150.

⁴¹⁰ MMA KO TK 16.2.1898, § 26.

⁴¹¹ Erään sulhasen kertomuksen mukaan vieraille oli häissä tarjottu ensin kahvit, tämän jälkeen ruokaa ja viinaa eri huoneissa ja tämän jälkeen vielä kahvia ilman viinaa, jälleen eri huoneessa. Kts. MMA KO TK 19.3.1900, § 48; MMA KO TK 16.2.1898, § 25.

⁴¹² MMA RO 16.2.1898, § 26.

⁴¹³ MMA RO 16.2.1898, § 27; MMA RO 10.9.1898, § 143.

Vaikka runsas alkoholitarjonta ja juopuminen olivat osa hääjuhlaa, tällaiset juopumistapaukset eivät kuitenkaan näkyneet oikeuden pöytäkirjoissa. Tämä johtune siitä, että vaikka hääjuhla toisaalta oli ihmismäärän takia julkinen juhla, oli se kuitenkin enemmän yksityinen tilaisuus. Yksityisen niistä tekivät erikseen kutsuttu hääväki, johon kuului useimmiten molempien sukujen edustajat ja kylän mahtimiehet.⁴¹⁴ Toisaalta häät olivat yleisesti ihmisten tiedossa ja kuokkavieraat yleisiä.⁴¹⁵ Eräihinkin korpijärveläisiin häihin oli sulhasen mukaan tullut paikalle paljon humalaisia kuokkavieraita viinaa mukanaan.⁴¹⁶ Se keneltä syyttäjä oli saanut kuulla häissä tapahtuneista alkoholirikoksista, jäi tapauksissa mysteereiksi. Yksi vastaajista kieltäytyi aluksi kommentoimasta ollenkaan, ellei ilmiantajan nimeä kerrotaisi. Syyttäjä sanoi tähän kuitenkin vain kuulleensa ”huhua asiasta”.⁴¹⁷

5.3 Rikoksen ajankohta

Talonpoikaistaloudessa aikaa seurattiin luonnon rytmin kautta ja vuoden jakaminen jaksoihin tapahtui vuodenajan ja työn perusteella.⁴¹⁸ Tämä ilmiö näkyy hyvin myös alkoholirikosten ajankohdissa. Alkoholirikoksia tapahtui ympäri vuoden, mutta erityisesti syksy erottautui vahvasti muista vuodenaajoista. Samoin vuotuisjuhlat nousevat esille, ja niistä varsinkin jouluku, helluntai ja markkinat.⁴¹⁹ Tässä luvussa perehdytään alkoholirikosten ajankohtiin vuodenaikojen ja kuukausien mukaan sekä juopumusten osalta lisäksi viikonpäivien mukaan.⁴²⁰

Taulukko 17 esittelee alkoholirikosten ajankohdat vuodenaikojen mukaan. Vuodenajat on jaoteltu niin, että jokainen vuodenaika sisältää yhteensä kolme kuukautta. Keväeseen kuuluu maalisku-, huhtiku- ja toukokuu; kesään kesä-, heinä- ja elokuu; syksyyn syys-, loka- ja marraskuu; ja talveen jouluku-, tammi- ja helmikuu. Syytteen yhteydessä on voitu ilmoittaa useampia rikosajankohtia, jotka on kaikki sisällytetty taulukkoon. Tämän

---

⁴¹⁴ Apo 2011, 118; Vilkuna 2015, 306.

⁴¹⁵ Sulkavalla ja Mikkelissä kuokkavierailta oli joissain häissä pyydetty myös nähdä kirjat, jolloin kuokkavieraiden johtajan oli täytynyt tarjota isännälle viinaa. Kts. Heikinmäki 1981, 427; Vilkuna 2015, 306.

⁴¹⁶ MMA KO TK 19.3.1900, § 48.

⁴¹⁷ MMA KO TK 16.2.1898, § 25.

⁴¹⁸ Räsänen & Räsänen 2008, 378.

⁴¹⁹ Myös Jyväskylässä alkoholin myynti lisääntyi erityisesti ennen joulua, pääsiäistä ja juhannusta. Kts. Koskinen 2007, 62.

⁴²⁰ Salapolton ja laittoman myynnin syytteissä viikonpäiviä oli erittäin harvassa tapauksessa kerrottu, minkä vuoksi viikonpäivien tarkastelu ei olisi kovin mielekäästä.

vuoksi rikosajankohtia voi olla enemmän, kuin itse syytettyjä. Tapauksissa oli ilmaistu myös monia ajankohtia varsin epämääräisesti, esimerkiksi 25-vuotiaan torpparinpojan kerrottiin harjoittaneen alkoholikauppaa ”kahden vuoden aikana”⁴²¹. Tällaiset tapaukset on merkitty ”ei tietoa” kohtaan. Monet syytetyt olivatkin syyllistyneet alkoholirikoksiin jo pidemmän aikaa ja useampina vuodenaikoina, minkä vuoksi taulukot 17 ja 18 antavat vain suuntaa antavan kuvan rikosten ajallisuuksista.

Taulukko 17: Alkoholirikosten vuodenaika Mikkelin maaseudulla ja kaupungissa 1895–1905.

Rikos	Oikeus	Kevät	Kesä	Syksy	Talvi	Ei tietoa	Yhteensä
Salapoltto	KO	-	3	10	4	4	21
Myynti	RO	21	3	6	4	1	35
	KO	2	8	18	16	13	57
Juopumus	RO	59	84	64	37	7	251
	KO	-	1	4	3	3	11
Yhteensä		82	99	102	64	28	375

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Syksy oli selkeästi alkoholirikosten suurinta kiinnijäämisaikaa. Tuolloin kiinni jäätin erityisesti maaseudulla viinan salapolttamisesta ja myymisestä ja kaupungissa juopumisesta. Tyypillinen syytetty oli esimerkiksi salapolttamisesta ja myynnistä syytetty vanhamäkeläinen 34-vuotias entinen talollinen, joka oli ”kahtena viimeksi kuluneina vuosina ja erittäin viime syksynä --- Wanhamäen kylän seuduilla luvottomasti sekä polttanut että myynyt viinaa”.⁴²² Syksyn suosio tulee salapolttamisessa esille juuri siinä seikassa, että viljaa oli sadonkorjuun jälkeen paremmin saatavilla viinanpoltoa varten.⁴²³ Toisaalta ylijäämä vilja oli myös helpompi jalostaa viinaksi ja myydä, kuin kuljettaa viljasäkkeinä eteenpäin.⁴²⁴ Viinanpolto ja -myynti olivatkin läheisissä yhteyksissä toisiinsa, mikä näkyy hyvin myös maaseudun salapolton ja viinanmyynnin kiinnijäämisajankohdista.

⁴²¹ MMA TK 20.4.1901, § 134.

⁴²² MMA TK 23.3.1895, § 116.

⁴²³ Viinaa käytettiin kaikkialla, missä oli ylijäämäviljaa tarjolla. Ylikangas 1984, 251.

⁴²⁴ Hytönen 1905, 67; Mäntylä 1995, 168.

Toiseksi yleisin rikosajankohta oli kesä. Kesällä kaupungissa kiinni jäi erityisesti juopuneita.⁴²⁵ Tämä selittyy vuodenajan olosuhteilla: lämpimämmät kelit houkuttivat vapaa-ajan viettäjiä ulos nauttimaan alkoholia, jolloin kiinnijäämisriski oli korkeampi.⁴²⁶ On ehkä yllättävää, että alkoholin myyjiä jäi kesällä kiinni melko vähän, ottaen huomioon juuri juopuneiden korkean määrän. Alkukesästä viljaa ei ole ollut välttämättä kovin paljoa tarjolla poltettavaksi.⁴²⁷ Voi kuitenkin myös olla, että viinanmyyntikauppa on tapahtunut enemmän muiden katseilta piilossa, kuin esimerkiksi kevään ja syksyn markkinoiden aikaan, jolloin viinakaupustelijoiden on täytynyt tulla ihmisten pariin.

Keväällä ja talvella alkoholirikoksista jäätiin kiinni kaikkein vähiten. Keväällä alkoholirikokset näkyivät kaupungissa erityisesti viinanmyynnissä. Sen sijaan talvella alkoholirikoksia esiintyi enemmän maaseudulla kuin kaupungissa. Talvi, kuten syksykin, oli maaseudulla viinanpolton ja viinanmyynnin aikaa. Talvella salapolttamisen kiinnijäämisriskiä kasvattivat lumeen muodostuneet jäljet, joita pitkin viinanpolttimo tai syytetty oli helpompi löytää. Esimerkiksi eräs todistaja kertoi olleensa joulun jälkeen hiihtämässä ja huomanneensa tuolloin tiestä erkanevan jälkiä metsään. Jälkiä seuraamalla todistaja oli päätenyt viinapolttimolle.⁴²⁸ Lumeen jääneiden jälkien kautta otettiin kiinni myös 27-vuotias loismies. Nimismies oli tarkastusmatkallaan löytänyt viinanpolttimon ja sen läheisyydestä tuoreet kelkan jäljet, joita seuraamalla pääsi syytetyn jäljille.⁴²⁹ Talvella viinan polttamiselle jäi todennäköisesti myös enemmän aikaa, kun maataloustöitä oli vähemmän. Sen sijaan kaupungissa alkoholin laittomia myyjiä ja juopuneita jäi huomattavasti vähemmän kiinni, kuin muina vuodenaikoina. Talvella juominen on tuskin vähentynyt, vaan se on pikemminkin siirtynyt lämpimiin tiloihin sisälle.⁴³⁰

Taulukko 18 esittää alkoholirikoksien ajankohdat kuukausittain. Joissain tapauksissa kuukautta ei ole suoraan ilmaistu, mutta se on ollut pääteltävissä, esimerkiksi viljakkalaisen 25-vuotiaan suutarin rikosajankohta ”viime kuluneen vuoden ajalla ja

---

⁴²⁵ Jyväskylästä tehdyssä juopumisrikollisuustutkimuksessa suurin osa syytetyistä jäi kiinni syksyllä ja seuraavaksi eniten talvella. Kesällä ja keväällä juopumuksia esiintyi muita vuodenaikoja harvemmin. Kts. lisää Mikkola 2010, 114.

⁴²⁶ Vrt. Vilkuna 1995, 309.

⁴²⁷ Ylikangas 1976, 48.

⁴²⁸ Todistaja oli kertonut löydöstään tapauksen ilmiantajalle, joka oli epäillyt polttimon kuuluvan syytetyille, 43-vuotiaalle harjumaalaiselle lampuodille. Syytetty ei pystytty kuitenkaan todistamaan, minkä vuoksi lampuodin kanne kumottiin ja lampuodi vapautettiin. Kts. MMA SK 26.10.1895, § 53; MMA TK 13.4.1896, § 15.

⁴²⁹ MMA TK 8.3.1895, § 5.

⁴³⁰ Vrt. Vilkuna 1995, 309.

erityisesti viikolla ennen viime juhannuspäivää⁴³¹ on sijoitettu taulukkoon kesän ja kesäkuun kohdalle.

Taulukko 18: Alkoholirikosten ajankohdat kuukausien mukaan Mikkelin maaseudulla ja kaupungissa 1895–1905.⁴³²

	Salapoltto		Myynti		Juopumus		Yhteensä	%
	KO	KO	RO	KO	RO			
Tammikuu	-	-	-	-	15	15	4	
Helmikuu	-	-	3	3	13	19	5	
Maaliskuu	-	-	13	-	28	41	11	
Huhtikuu	-	-	3	-	13	16	4	
Toukokuu	-	-	5	-	18	23	6	
Kesäkuu	3	5	1	-	26	35	9	
Heinäkuu	-	-	-	1	29	30	8	
Elokuu	-	-	2	-	29	31	8	
Syyskuu	1	6	3	2	26	38	10	
Lokakuu	1	2	-	2	24	29	8	
Marraskuu	-	2	2	-	14	18	5	
Joulukuu	2	13	1	-	9	25	7	
Ei tietoa	14	29	2	3	7	55	15	
Yhteensä	21	57	35	11	251	375	100	

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Viina oli talonpoikien juhla juoma, joka kuului perinteikkäänä osana erilaisten vuotuisjuhlien viettoon.⁴³³ Monet juhlat ja tapahtumat näkyvätkin hyvin alkoholirikosten ajankohdissa.

Syyskuukausista laitonta viinanmyyntiä tapahtui erityisesti syyskuussa ja juopumista taasen syys- ja lokakuussa. Viljaa oli tähän aikaan vuodesta eniten saatavilla ja syksyllä juhlittiinkin elonkorjuuta ja uutta satoa.⁴³⁴ Syyskuussa iso tapahtuma olivat kuun lopulla vietetyt syysmarkkinat, jotka houkuttelivat, kuten aiemmin on jo todettu, ihmisiä ostamaan ja tapaamaan tuttuja, ja siinä sivussa juopumaan ja myymään alkoholia. Lisäksi

⁴³¹ MMA SK 5.9.1896, § 48.

⁴³² Kihlakunnanoikeuden alkoholirikostapauksissa, varsinkin salapolttotapauksissa, tarkkoja rikoksen ajankohtia ei useinkaan esitetty. Niissä ilmaistiin useammin vuodenaika, kuin itse kuukausi saatikka sitten tarkempi viikonpäivä. Tämä johtuu osittain siitä, ettei esimerkiksi salapolttamisen tarkkaa rikosaikaa todella ollut aina tiedossa, varsinkaan jos syytetty ei jäänyt kiinni itse teossa. Nämä syytetyt on merkitty ”ei tietoa”-kohtaan.

⁴³³ Mäntylä 1985, 180.

⁴³⁴ Vilku 2015, 332.

Mikkelinpäivä (29.9.)⁴³⁵ ajoittui markkinoiden kanssa samoihin aikoihin. Mikkelinpäivänä juopumuksesta oli syytteessä kuitenkin vain yksi henkilö, 31-vuotias löysäläisnainen, joka oli kaupungin rannassa ollut humalassa sekä poliisitodistajien Jaakko Avelinin ja Viktor Juvosen mukaan ”harjoittanut haureutta” kangasniemeläisen työmiehen kanssa.⁴³⁶ Muutoin syyskuussa jäätiin juopumuksesta kiinni lähinnä kaduilta tai kirkkopuistosta. Syksyn suosio alkoholinkäytössä tulee esille myös muissa tutkimuksissa,⁴³⁷ esimerkiksi Jyväskylän kaupungissa juopuneita jäi eniten kiinni juuri syksyllä.⁴³⁸

Talvea kohti mentäessä ryyppääminen alkoi vähetä, ainakin marraskuussa kiinnijääneitä oli jo huomattavasti vähemmän, kuin kesällä tai loppusyksyllä. Loka-marraskuun vaihteessa vietettiin kuitenkin Kekriä eli Pyhänmiestenpäivää, josta oli aikojen saatossa tullut suomalainen ”juoppopäivä”.⁴³⁹ Alkoholista oli Mikkelissäkin tuolloin saatavilla, ainakin talvikäräjillä 1896 mökkiläismies kertoi saaneensa syytetyltä, rahulalaiselta talolliselta, ”ennen pyhämiesten päivää vuonna 1895 --- yhden pullon viinaa”.⁴⁴⁰ Loka-marraskuun vaiheilla juhlittiin satovuoden loppua, minkä lisäksi syys- ja lokakuun markkinat muuttuivat palkollisille vapaapäiviksi 1800-luvun lopulla.⁴⁴¹ Mikkelissä juopumuksesta jäikin kiinni neljä renkiä syyskuun ja marraskuun välillä. Yksi heistä, Mikkelin kirkonkyläläinen renki, oli vuonna 1900 muutama päivä ennen syysmarkkinoita ”syyskuun 23pnä --- juovuksissa ja rettelöi vossikan kanssa” sekä toisen kerran ”marraskuun 1pnä --- juovuksissa tässä kaupungissa ja mellasteli kauppias Hyyryläisen pihassa”.⁴⁴²

Talvikuukausina juopuneita jäi kiinni vähiten, sen sijaan maaseudulla joulukuussa jäi eniten kiinni laittomia alkoholin kauppiaita. Kylmä ilma ja nopeasti pimenevät päivät ovat tuskin houkuttaneet ulos istuksimaan ja nauttimaan alkoholipitoisia juomia. Ne ketkä joutuivat sen sijaan olemaan ulkona, joivat viinaa lämmikkeekseen. Esimerkiksi ajureita

---

⁴³⁵ Mikkelinpäivää pidettiin sadonkorjuun päättämispäivänä. Etelä-Savossa oli tuolloin tapana syödä ”mikkelin pässi” eli lammaskaalia. Kts. Räsänen & Räsänen 2008, 418.

⁴³⁶ MMA RO 13.10.1902, § 399; RO 22.12.1902, § 486.

⁴³⁷ Mikkola 2010, 99–100; Honkanen 2016, 75.

⁴³⁸ Kts. Mikkola 2010, 99.

⁴³⁹ Kekri oli kotitalouden ja työyhteisön syysjuhla. Kts. kekristä lisää Vilkuna 2015, 338–340; Turunen 2015, 92–94.

⁴⁴⁰ MMA KO TK 27.4.1896, § 170.

⁴⁴¹ Kts. pestuumarkkinoista ja palvelijoiden vapaaviikosta lisää Räsänen & Räsänen 2008, 418–419.

⁴⁴² MMA RO 7.11.1900, § 429.

jäi runsaasti kiinni juuri talvikuukausina: jopa 31 prosenttia (yhdeksän syytettyä) syytteistä ajoittui nimenomaan talviajalle.

Joulukuun runsasta viinanmyyntiä selittävät häät, joita vietettiin usein nimenomaan joulukuussa,⁴⁴³ sekä tietysti lähestyvä joulu. Jouluun kuului runsas alkoholin nauttiminen ja humaltuminen, mutta yleensä juopuminen tapahtui yksityisesti perhepiirissä.⁴⁴⁴ Yksi syytetty, Hirolan kylästä kotoisin oleva työmies, oli kuitenkin viety jopa kahdesti joulunaikana putkaan, jossa hänet oli ensimmäisellä kerralla pitänyt laittaa häiriökäyttäytymisensä vuoksi vieläpä ”erityisputkaan, joka pysyy kylmänlaisena”. Todistajana ollut ajurirengas kertoi syytetyn olleen ”kovasti päihtynyt”.⁴⁴⁵ Joulun päätti loppiainen. Mikkelissä yksi henkilö sai syytteen loppiaishumalasta. Kyseessä on jo aiemmin esille tullut tapaus, jossa mikkeliäinen työmies oli itse saapunut poliisiasemalle juovuksissa.⁴⁴⁶

Kevätkuukausista korostuu eniten maaliskuu. Kaupungissa jäi tuolloin kiinni runsaasti laittomia alkoholinmyyjiä sekä myös jonkun verran juopuneita. Kevättalvella viinansaanti oli kuitenkin vaikeampaa, sillä viljaa ei ollut enää samalla tavalla tarjolla kuin syksyllä.⁴⁴⁷ Maaseudulla alettiin valmistautua myös tulevia toukokuukautia varten.⁴⁴⁸ Maaliskuussa ihmisiä houkuttivat kuitenkin juomaan talvimarkkinat. Usein viinaa myytiin rakennusten pihossa muiden katseilta piilossa, esimerkiksi 40-vuotias loismies Vuolingon kylästä oli myynyt viinaa ”viime markkinoilla kuluvan maaliskuun 12 päivänä --- kauppias Wille Hyyryläisen kartanon pihassa”.⁴⁴⁹ Vuodesta riippuen, maaliskuun loppuun tai huhtikuun alkuun sijoittui myös pääsiäinen, mutta varsinaisina pääsiäispyhinä ei jäänyt kiinni yhtään juopunutta. Sen sijaan yksi syytetty, vanhamäkeläinen rengas, jäi kiinni heti palmusunnuntain jälkeen ja toinen, mikkeliäinen torikauppias, heti pääsiäismaanantain jälkeen.⁴⁵⁰ Pääsiäisen vähäinen näkyvyys voi olla jopa yllättävää, sillä pääsiäinen on perinteisesti ollut yksi kirkkovuoden humalahakuisimmista pyhistä.⁴⁵¹

---

⁴⁴³ Vrt. Vilkuna 2015, 311.

⁴⁴⁴ Vilkuna 2015, 342–343; Räsänen & Räsänen 2008, 427; Turunen 2015, 94–95.

⁴⁴⁵ MMA RO 27.2.1899, § 66.

⁴⁴⁶ MMA RO 6.2.1899, § 49.

⁴⁴⁷ Ylikangas 1976, 48.

⁴⁴⁸ Keväällä muun muassa korjattiin pyydykset ja peltotyökalut. Myös karjan laiduntamiskausi alkoi keväällä toukokuun paikkeilla. Kts. lisää Räsänen & Räsänen 2008, 386–391.

⁴⁴⁹ MMA RO 18.3.1896, § 88.

⁴⁵⁰ MMA RO 25.4.1898, § 129; 25.4.1904, § 169.

⁴⁵¹ Kts. Vilkuna 2015, 329.

Kevään lähetessä kesää juopuneiden kiinnijäämismäärä alkoi kasvaa. Samoin viinanmyyjien määrä. Touko-kesäkuussa viinanmyynti kannatti erityisesti helluntain takia.⁴⁵² Syyskäräjillä 1895 oli syytteessä esimerkiksi 61-vuotias olkkolanniemeläinen mökkiläismies, joka oli syytteen mukaan harjoittanut viinakauppaa jo kahden vuoden ajan, mutta ”varsinkin helluntaina viime kesäkuun 2 pnä” tätä oli tapahtunut ”suurissa määrin”.⁴⁵³ Helluntai-juopuminen oli jo vanhastaan totuttu tapa. Se oli osin seurausta siitä, että helluntain jälkeen oli aikoinaan seurannut useampia lomapäiviä peräkkäin, mikä oli mahdollistanut pidempiaikaisen ilottelun.⁴⁵⁴ Mikkelin kaupungissa jäi kiinni seitsemän henkilöä juopottelusta helluntain aattoiltana. Joukossa oli syytettynä haukivuorelainen loismies, kaksi mikkeliläistä ajurirengiä, vanhamäkeläinen talollisenpoika, anttolalainen talollinen, suonsaarelainen työmies sekä häänäläinen renki. Kaikki muut jäivät kiinni juopuneina kaupungin kaduilta, paitsi suonsaarelainen työmies jäi kiinni kirkkopuistosta ja renkimies kauppias David Pulkkisen pihalta.⁴⁵⁵

Kesä oli erityisesti juopuneiden kiinnijäämisaikaa: juopuneita jäi kaupungissa kiinni tasaisesti kaikkina kesäkuukausina. Kesän suosio juopumiselle selittynee kesän lämpimillä olosuhteilla sekä pidemmällä ja valoisammilla päivillä. Kesäkuussa maaseudulla jäi kiinni myös viinansalapolttajia sekä viinanmyyjiä. Tuolloin viinaa poltettiin ja myytiin juhannukseksi, joka oli kaikkien yhteiskuntaryhmien viettämä juhla. Eräs todistaja kertoi ostaneensa syytetyltä, vanhamäkeläiseltä 34-vuotiaalta entiseltä talolliselta, ”kolme eri kertaa kesällä viime vuonna --- kotopoltoista viinaa” sekä nähneensä syytetyt ”ennen juhannusta --- kuin myöskin seuraavana syksynä --- polttavan viinaa eri paikoilla”.⁴⁵⁶ Juhannusta vietettiin tanssien, leikkien ja juoden.⁴⁵⁷ Jopa naiset intoutuivat juhannuksena juomaan enemmän: mikkeliläinen työmiehen vaimo oli ollut juopuneena juhannuspäivänä ja särkenyt myös palovartijan asunnosta ikkunan.⁴⁵⁸ Samoin pieksämäkeläinen 39-vuotias irtolaisnainen oli ollut juhannuspäivänä humalassa kaupungin laidalla ja viety lopulta putkaan asti rauhoittumaan.⁴⁵⁹ Toisaalta kesällä kiirettä

---

⁴⁵² Räsänen & Räsänen 2008, 392.

⁴⁵³ MMA KO SK 26.10.1895, § 52.

⁴⁵⁴ Vuoteen 1774 asti helluntain kolme seuraavaa päivää olivat myös pyhäpäiviä. Kts. lisää Vilkkuna 2015, 329–331.

⁴⁵⁵ MMA RO 20.6.1898, § 196; RO 11.7.1898, § 215; RO 15.6.1903, § 234; 19.6.1905, § 220; 19.6.1905, § 221; 19.6.1905, § 222.

⁴⁵⁶ MMA SK 24.10.1895, § 31.

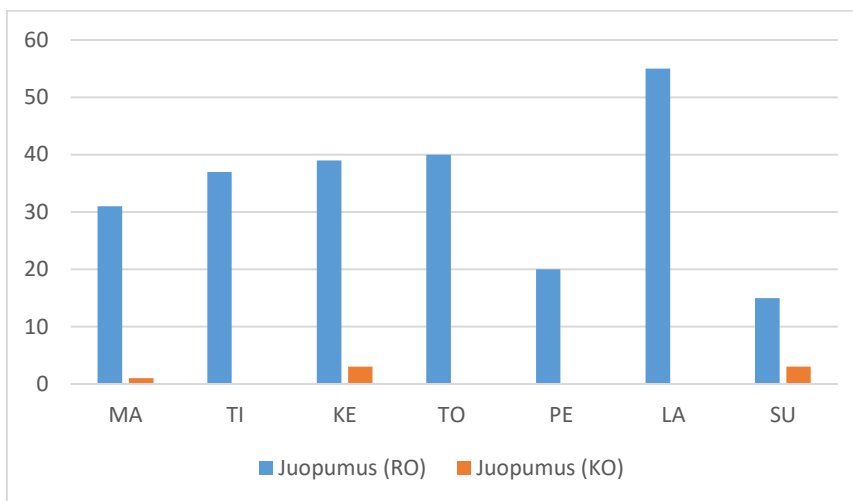
⁴⁵⁷ Vrt. Vilkkuna 2015, 330–332; Räsänen & Räsänen 2008, 397.

⁴⁵⁸ MMA RO 27.6.1898, § 201.

⁴⁵⁹ MMA RO 29.7.1901, § 298.

piti kylvötöiden, viljanviljelyn ja heinätöiden kanssa,⁴⁶⁰ minkä vuoksi aikaa ei todennäköisesti jäänyt niin paljon esimerkiksi viinanpoltolle.

Kuva 4: Syytettyjen juopumisajankohdat kaupungilla ja maaseudulla viikonpäivien mukaan 1895–1905.⁴⁶¹

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

Yleisin juopumispäivä oli lauantai (22 %). Mielenkiintoista onkin havaita, että sen sijaan Jyväskylän juopumusta koskevassa tutkimuksessa lauantaijuopuminen oli vähäisempää.⁴⁶² Lauantai oli sopiva päivä alkoholin nautiskelulle ja humaltumiselle, sillä seuraava päivä, eli sunnuntai, oli vapaapäivä. Erään rantakyläläisen loisnaisen väitettiin syytteessä olleen Mikkelin kaupungin alueella humalassa jopa kolmena eri lauantaina, jolloin hän oli syyttäjän mukaan myös ”matkaan saattanut pahennusta”. Syytetty tunnusti ainoastaan elokuisen juopumisensa, mutta kielsi helmikuisen ja kesäkuisen lauantaihumalan. Yhden lauantain tunnustus riitti oikeudelle ja loisnainen tuomittiin 10 markan sakkoihin.⁴⁶³

Lauantain yleisyyttä selittää osittain myös se, että kyseiselle päivälle sattui monena vuotena jokin vuotuisjuhla tai sellaisen aattoilta. Esimerkiksi juhannusta vietettiin aina

⁴⁶⁰ Räsänen & Räsänen 2008, 392–408.

⁴⁶¹ Syytteissä ilmaistiin harvoin, mikä viikonpäivä oli kyseessä. Sen vuoksi kuvan viikonpäivät on selvitetty kalenterien avulla. Kaupungin 14 juopumuksen kohdalla rikoksen tarkkaa päivämäärää ei oltu kerrottu ja maaseudulla neljän juopumuksen kohdalla.

⁴⁶² Lauantaina kiinnijääneitä oli 19, kun taas parhaimpana päivänä, eli torstaina, kiinnijääneitä oli jopa 48. Vrt. Mikkola 2010, 104–106.

⁴⁶³ Sakkoa olisi kertynyt enemmän, jos loisnaisen olisi todettu olleen juopuneena kaikkina kolmena lauantaina. Yhden päivän tunnustaminen saattoikin olla naiselta taktinen veto, jolloin muita päiviä ei otettu enää jatkotutkittaviksi. MMA RO 30.9.1901, § 385.

lauantaisin. Lisäksi vuosina 1898, 1903 ja 1905 yhteensä seitsemän henkilöä jäi kiinni juopumuksesta helluntaiaattoiltana, ja vuonna 1905 yksi syytetty oli ollut juomassa palmusunnuntaita edeltävänä lauantaina. Näiden lisäksi kolmen lauantaina kiinnijääneen syytetyn juominen tapahtui markkinoiden aikana.

Viikolla juopumista tapahtui vähemmän kuin lauantaina, mutta humaltuminen tuolloin oli silti hyvin yleistä. Tiistai-, keskiviikko- ja torstaijuopuminen jakautuivat melko tasaisesti, sen sijaan maanantaina päihdyttiin hieman vähemmän. Tämä kuvastaa joka tapauksessa hyvin sitä, kuinka alkoholi kuului normaalina osana arkeen eikä alkoholin nauttimispäivällä ollut useinkaan väliä.⁴⁶⁴ Arkena ryyppääminen oli mahdollista varsinkin pätkätyöläisille, kuten työmiehille. Työmiehiä jäi Mikkelin kaupungissa kiinni juopumisesta viikon jokaisena päivänä, eniten maanantaisin⁴⁶⁵, keskiviikkoisin ja lauantaisin. Lisääntynyt vapaa-aika houkuttikin juomaan,⁴⁶⁶ esimerkiksi kangasniemeläinen työmies oli kesäkuisena maanantaina ollut humalassa Mikkelin rautatieasemalla ja ”pitänyt pahaa rähinää”.⁴⁶⁷ Myös harjumaalainen työmies oli heinäkuisena torstaina ollut ”juovuksissa ja melunnut kaupungin kaduilla”.⁴⁶⁸ Viikolla juopumista selittävät osittain myös markkinat, jotka osuivat usein keskelle viikkoa. Lisäksi neljä syytettyä jäi kiinni juopumisesta helatorstaita edeltävänä keskiviikkona.

Vähiten juopumisesta kiinnijäätiin perjantaisin (8 %) ja sunnuntaisin (6 %). Perjantaille osui kyllä yksi tapahtuma, loppiainen, mutta tällöinkin kiinni jäi vain yksi henkilö: mikkeliniläinen työmies oli ollut Seurahuoneella, mutta päätyntkin lopulta yöksi poliisiputkaan.⁴⁶⁹ Muuten perjantaina juopumisille ei näyttänyt olevan mitään erikoisia syitä. Sunnuntain vähäistä juopumusta selittää sen sijaan se, että sunnuntainen juopottelu katsottiin sapattirikokseksi. Sunnuntai oli pyhäpäivä ja se tuli täten pyhittää myös lepopäiväksi.⁴⁷⁰ Voisi luulla, että ihmisillä olisi tuolloin juuri ollut aikaa juopotteluun, esimerkiksi vielä 1700-luvulla sunnuntaijuopottelut olivat varsin yleisiä.⁴⁷¹ Mikkelissä oli kuitenkin toisin. Ihmiset kokoontuivat sunnuntaisin julkisesti yhteen kirkkoa varten,

---

⁴⁶⁴ Vrt. Honkanen 2016, 79.

⁴⁶⁵ Jopa yksitoista kolmestakymmenestäyhdestä (35 %) maanantai juopumuksesta kuului työmiehelle.

⁴⁶⁶ Koskela 2002, 20.

⁴⁶⁷ MMA RO 30.6.1902, § 270.

⁴⁶⁸ MMA RO 6.8.1900, § 274.

⁴⁶⁹ MMA RO 6.2.1899, § 49.

⁴⁷⁰ Sunnuntainen juopottelu katsottiin sapattirikokseksi jo ennen vuoden 1733 juopumusasetusta. Vuoden 1686 kirkkolaki kielsi sunnuntai juopottelun lisäksi juopottelun kirkossa toimituksen aikana sekä sen juopumisen kirkon läheisyydessä. Kts. Peltonen 1997, 23.

⁴⁷¹ Esimerkiksi Kokkolassa sunnuntaijuopottelut olivat kaikista yleisimpiä. Vrt. Vilkuna 1995, 311.

minkä vuoksi silloin oltiin enemmän ihmisten ilmoilla, kuin arkena.⁴⁷² Esimerkiksi poliisikonstaapeli Otto Ville Palin oli sunnuntaina kirkosta päästyään mennyt heti ilmoittamaan syyttäjälle nähneensä Tikkanen kyläläiset 20-vuotiaan rengin, 24-vuotiaan rengin sekä 41-vuotiaan talollisen, jotka olivat ”Jumalanpalveluksen aikaan saapuneet juopuneina Mikkelin pitäjän kirkkomäelle sekä siellä ryypiskelleet ja pitäneet huonoa elämää”.⁴⁷³ Samoin Mikkelinläinen palovartija sai 20 markkaa sakkoa häirittyään päihtyneenä sunnuntaista jumalanpalvelusta ”rähisemällä”.⁴⁷⁴

Useimmiten juopumuksesta jäätiin kiinni illalla tai yöllä. Työpäivän päätteeksi otettiin muutama,⁴⁷⁵ sillä siten erotettiin työ ja vapaa-aika.⁴⁷⁶ Lisäksi työaikana ei ollut soveliaista olla juovuksissa. Tällaisiakin tapauksia oikeuden pöytäkirjoissa kuitenkin näkyi muutama. Esimerkiksi mikkelinläinen ajuri oli ollut juovuksissa ajossa ollessaan ”marraskuun 21pnä klo kahden aikaan päivällä”.⁴⁷⁷ Samoin kaksi loismiestä olivat ”helmikuun 14pnä kello kahden aikaan päivällä juopuneina ja pahaa elämää pitäen” kaupungin kadulla ja tunkeutuneet myös erään kaupungin asukkaan kotipihalle.⁴⁷⁸ Suurimmassa osassa tapauksia vuorokaudenaikaa ei kuitenkaan kerrottu. Kyseistä aikaa ei kenties pidetty tarpeellisena kirjata ylös, sillä kiinnijäämisajalla ei ollut vaikutusta itse tuomioon. Juopumustapauksia on voitu pitää myös niin rutiininomaisina tutkimuskohteina, ettei kaikkia yksityiskohtia ole katsottu tärkeiksi ilmaista.

6 Alkoholirikollisuus ja sen kontrollointi Mikkelin maaseudulla ja kaupungissa vuosisadan vaihteessa

Vuosisadan vaihteessa alkoholi ja sen käyttäminen jakoivat mielipiteitä. Ajanjaksoa kuvastaa alkoholipolitiikan huomattava kiristyminen sekä raittiusaatteiden kasvaminen ja voimistuminen. Ihmisten alkoholinkäyttöä haluttiin vähentää vaikeuttamalla sen saantia, esimerkiksi kieltämällä viinan kotipoltaminen kokonaan vuonna 1866. Tästä huolimatta lähdeaineistosta käy hyvin selville se, minkä aikalaiset itsekkin huomasivat: ”Wiinan

---

⁴⁷² Vilkuna 2015, 364.

⁴⁷³ MMA KO TK 27.3.1897, § 53.

⁴⁷⁴ MMA RO 19.10.1903, § 364.

⁴⁷⁵ Vrt. Mikkola 2010, 108–109; Honkanen 2016, 80.

⁴⁷⁶ Apo 2001, 233.

⁴⁷⁷ MMA RO 13.12.1899, § 425.

⁴⁷⁸ MMA RO 5.3.1900, § 87.

nauttimisen tarve oli kansassamme syvemmissä kuin lainsäätäjät osasivat aavistaakaan”.⁴⁷⁹

Mikkelin seudulla tapahtui useita erilaisia alkoholirikoksia: viinan salapolttamista, laitonta myymistä ja jakamista, laitonta kuljettamista, juopumista sekä erilaisia anniskelurikoksia. Tässä tutkimuksessa on keskitytty kolmeen yleisimpään rikokseen eli salapolttoon, laittomaan myymiseen ja juopumiseen. Maaseutu oli selkeästi viinan valmistukseen ja myyntiin liittyvää rikosaluetta, kun taas kaupunki oli se paikka, jonne tultiin enimmäkseen juopumaan.

Tutkimusajanjaksolla, 1895–1905, Mikkelin seudulla oli syytettynä yhteensä 338 henkilöä: salapolttamisesta 21, laittomasta alkoholin myynnistä 84 ja juopumisesta 233. Monet syytetyt, jotka valmistivat viinaa laittomasti, myös myivät sitä laittomasti. Maaseudulla alkoholirikokset olivat yleisempiä tutkimusjakson alkupuolella kuin sen loppupuolella. Syynä tähän on voinut olla viranomaiskontrollin kiristyminen tai raittiusliikkeiden vaikutus talonpoikien keskuudessa, mutta on myös hyvin mahdollista, että rikoksia osattiin vain piilotella paremmin. Kaupungissa rikoksia esiintyi tasaisemmin koko tutkimusjakson ajan, mutta enemmän kuitenkin sen loppupuolella. Kaupunki olikin julkisempi tila kuin maaseutu, minkä lisäksi kaupungissa viranomaisvalvonta oli koko ajan läsnä. Poliisivoimien määrää jopa nostettiin vuoden 1903 lopussa.

Alkoholirikoksista syytetyistä selvä enemmistö oli miehiä. Naisia oli mukana viinan salapolttamis- ja myymisrikoksissa, mutta juopunut nainen oli sen sijaan harvainen näky. Ne muutamat naiset, jotka jäivät juopumuksesta kiinni, kuuluivat alempiin sosiaaliryhmiin. Naisten julkista juopumista paheksuttiin helposti ja jo yksi kerta saattoi johtaa juoponmaineeseen. Miehillä juopuminen oli sen sijaan miehisyuden korostamista, jota täydensivät muun muassa hevosella hurjastelut.

Tyypillinen syytetty oli 30–40-vuotias mies. Salapolttamisesta syytettynä oli eniten 40–44-vuotiaita, viinan myynnistä maaseudulla 30–34-vuotiaita ja kaupungissa 35–39-vuotiaita. Juopumisesta syytettyjen ikäjakaumasta on sen sijaan vaikea tehdä luotettavia tulkintoja, johtuen ikätietojen puuttumisesta. Niiden kolmentoista henkilön iät, jotka ovat kuitenkin tiedossa, painottuvat 20- ja 30- vuoden ikäluokkiin. Alle 20-vuotiaita ja yli 60-

---

⁴⁷⁹ Mikkelin, 17.7.1895, nr.57, ”Anniskeluyhtiöistä: Toimittaja R. Wiljakaisen esitelmä Lahden raittiuskokouksessa”.

vuotiaita syytettyjen joukossa esiintyi harvakseltaan. Syytetyistä nuorin oli vasta 13-vuotias, kun taas vanhin oli jo saavuttanut arvostetun 68-vuoden iän.

Alkoholirikoksia tehtiin kaikissa sosiaaliryhmissä. Salapolttamisesta ja viinan myynnistä syytettyjen joukossa eniten oli loisia ja itsellisiä. He tekivät usein vain tilapäistöitä, minkä vuoksi viinaa poltettiin sekä myytiin lisätienestien toivossa. Työttöminä aikoina viinan poltto toimi myös ajankulukkeena. Salapolttajien ja myyjien joukossa oli myös runsaasti talollisia. Viina kuului oleellisena osana talonpoikaiseen elämäntapaan, minkä vuoksi sitä valmistettiin laittomasti omaan käyttöön. Lisäksi viljamarkkinoiden kiristyessä viljakriisin myötä, viljan jalostaminen viinaksi oli kannattavampaa kuin viljan myyminen sellaisenaan. Rahaa tarvittiin myös hiljaisina aikoina palkanmaksuihin ja veroihin. Viinanmyyjien joukossa oli edellisten lisäksi myös työmiehiä, erityisesti kaupungissa. Raha tuli heillekin tarpeen, sillä sekatyömiesten joukko kasvoi 1800-luvun lopulla kaupungistumisen myötä, minkä lisäksi epäsäännöllinen työ aiheutti ajoittaista työttömyyttä.

Kaupungissa juopumuksesta syytettyjen joukossa oli eniten työmiehiä. Pätkätoiden vuoksi työmiehillä oli ylimääräistä aikaa, jota käytettiin alkoholin juomiseen. Työmiesten humalassa esiintyneen aggressiivinen käytöksen sekä jatkuvien järjestyshäiriöiden vuoksi poliisit kenties puuttuivat herkemmin työmiesten juomiseen. Kaupungissa juopumisesta jäi runsaasti kiinni myös käsityöläisiä sekä ajureita. Alkoholia nautittiin vapaa-ajan vietoksi, ja varsinkin markkinat houkuttivat käsityöläisiä juopumaan. Sen sijaan ajureille alkoholi toimi työn ohessa lämmikkeenä sekä ajankuluna asiakkaita odotellessa. Näiden lisäksi juopumuksesta jäi kiinni kaupungissa kauppiaita ja ammattityöläisiä sekä maataloustyöväestä erityisesti talollisia, torppareita ja loisia. Sen sijaan säätyläisiä oli syytettynä huomattavan vähän.

Mikkelin alkoholirikoksista oli syytettynä runsaasti paikallisia kaupunkilaisia kuin myös pitäjäläisiä. Mikkelä houkutti myös ulkopaikkakuntalaisia varsinkin markkina-aikana. Maaseudulla alkoholirikosten tekijät olivat sen sijaan useimmiten paikallisia pitäjäläisiä.

Maaseudulla alkoholirikoksista jäätiin eniten kiinni syksyllä ja talvella. Tämä selittyi viljan runsaammalla määrällä sadonkorjuun jälkeen. Lisäksi syksyllä vietettiin elonkerjuujuhlia sekä syyskuussa syysmarkkinoita, minkä vuoksi alkoholille oli tuolloin runsaasti kysyntää. Talvella viinaa poltettiin ja myytiin erityisesti joulua varten.

Kiinnijäämisriskiä nosti talvikuukausina erityisesti lumessa nähtävät jäljet, joita seuraamalla salapolttopaikka oli helpommin löydettävissä.

Kaupungissa alkoholirikoksista jäätiin sen sijaan eniten kiinni keväisin, kesäisin ja syksyisin. Viinanmyyntiä esiintyi erityisesti maaliskuun aikaan ja jonkin verran myös toukokuussa. Muuten alkoholikauppiaita jäi kiinni melko tasaisesti pitkin vuotta. Maaliskuu oli otollista viinanmyyntiaikaa kuun puolivälissä järjestettyjen talvimarkkinoiden vuoksi, kun taas toukokuulle ajoittui useana vuonna muun muassa helluntai, joka oli yleinen juopumispäivä. Juopuneita jäi kiinni melko tasaisesti pitkin vuotta, eniten kuitenkin kesäisin ja syksyisin. Lämpimät ja valoisat illat houkuttelivat juomaan ulkosalle, kun taas talvella pysyteltiin enemmän lämpimissä sisätiloissa. Viikoppäivistä eniten juovuttiin lauantaisin. Myös viikolla juominen oli erittäin yleistä. Vähiten juovuttiin kuitenkin sunnuntaisin. Tätä selittänee sunnuntain pyhäpäivän luonne. Lisäksi maanantaina tuli olla työkunnossa. Yllättävää ei liene sen sijaan se, että useimmiten juopumisesta kiinnijäätiin iltaisin ja öisin työpäivän uurastuksen jälkeen.

Yleisimpiä rikospaikkoja kaupungissa olivat julkiset tilat, kuten kaupungin kadut, kauppatori ja kirkkopuisto, kun taas maaseudulla rikokset tapahtuivat useammin yksityisissä tiloissa, omassa tai toisen kodissa. Poikkeuksena olivat kuitenkin salapolttamisrikokset, joita tapahtui usein myös metsien ja niittyjen suojissa.

Alkoholirikosten valvonta tapahtui virallisen ja sosiaalisen kontrolloinnin kautta. Virallisina kontrolloijina toimivat poliisit ja nimismiehet työnsä velvoittamina. Heidän osuutensa Mikkelin seudun alkoholirikosten kontrolloijista oli huomattava, erityisesti kaupungin puolella. Kaupunki oli asutukseltaan tiiviimpi kuin maaseutu, minkä lisäksi poliisit partioivat usein kaupungin julkisilla alueilla pitäen yllä järjestystä ja valvoen samalla rikoksia. Maaseudulla viranomaisvalvonta oli sen sijaan haastavampaa muun muassa pitkien välimatkojen vuoksi. Viranomaiset pyrkivät kuitenkin saamaan salapolttajat kiinni metsiin ja kyliin tehtävien tarkastusmatkojen avulla. Lisäksi viranomaiset tutkivat joskus myös alkoholirikoksista liikkuvia huhuja, varsinkin jos ne olivat niin sanottuja ”yleisiä huhuja”.

Myös paikallisyhteisö valvoi yhteisönsä jäseniä. Paheksunta sekä huhut ja juorut toimivat alkoholirikoksia ennaltaehkäisevinä tekijöinä. Maaseudulla yhteisön jäsenten ilmiannot olivat yleisempiä kuin kaupungissa. Tätä selittänee muun muassa poliisiresurssien vähäisempi määrä maaseudulla sekä maaseudulla vallinneet kunnalliskiellot, jotka

velvoittivat esimerkiksi talollisia valvomaan alkoholiin liittyviä rikoksia omilla maillaan. Ilmiantojen taustalla vaikutti useita motiiveja. Näitä ovat olleet esimerkiksi paheksunta sekä velvollisuudentunne paljastaa lain rikkojat. Lähteissä ilmeni myös viitteitä kostamisesta ja asiakkaista kilpailusta. Toisaalta alkoholirikosten yhteydessä on havaittavissa myös vahvaa solidaarisuuden tunnetta esimerkiksi viinan myyjän ja asiakkaan välillä.

Vuosisadan Mikkeli oli melko tyypillinen 1800-luvun maalaiskaupunki: useimmiten rauhallinen, mutta ajoittain myös vilkas ja nautinnonhaluinen. Raittiusliikkeet pyrkivät valistamaan ihmisiä alkoholin vaaroista, mutta järjestöt eivät saaneet Mikkelin alueella niin paljon kannatusta, kuin muualla Suomessa. Alkoholille oli Mikkeliissä kysyntää ja sille löytyi täten myös tarjontaa. Tämä ja alkoholirikosten yleisyys heijastanevatkin aikalaisten asenteita alkoholia kohtaan Mikkelin seudulla.

Lähteet ja kirjallisuus

ALKUPERÄISLÄHTEET

Arkistolähteet

Mikkelin maakunta-arkisto (MMA)

Mikkelin kaupungin raastuvanoikeuden pöytäkirjat 1895–1905, Cc: 31–41 (RO)

Mikkelin kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905, Caa: 57–78 (TK talvikäräjät, SK syyskäräjät)

Mikkelin kärjäkunnan välikäräjien pöytäkirjat 1895–1897 (Ccb: 3), 1898–1904 (Ccb: 4) (VK välikäräjät)

Aikalaislehdistö

Mikkeli 1.1.1895–31.12.1905

Mikkelin Sanomat 1.1.1895–31.12.1905

(<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti>)

Virallisjulkaisut

Suomen virallinen tilasto (SVT): Suomen tilastollinen vuosikirja (STV)

SVT 1907

SVT XXIII Oikeustilasto 5–15 (1895–1905)

Suomenmaan Waltio-Kalenteri 1895–1905. Helsinki.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

ALAMÄKI P. (1992). *Mikkelin maalaiskunnan alue ja väkiluku 1860–1985*. Teoksessa Teppo Vihola (toim.) *Mikkelin maalaiskunnan kirja*. Jyväskylä: Mikkelin maalaiskunta ja maaseurakunta, 15–30.

APO S. (2001). *Viinan voima: Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

BOBERG H. (2004). *Mustaa valkoisella – näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä*. Lähde historiallinen aikakauskirja, nr.1, 39–49.

BONSDORFF S. (1997). *Suomen panimot: matrikkeli portteri-, olut- ja sahtipanimoista*. Helsinki: Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto.

EINONEN P., FRIGREN P., HEMMINKI T. & UOTILA M. (2016). ”Leipä taivalten takana – liikkuminen 1800-luvun alun Suomessa”. Haettu 18.5.2017 osoitteesta: <http://www.ennenjanyt.net/2016/12/leipa-taivalten-takana-liikkuminen-1800-luvun-alun-suomessa/>

HAAPALA P. (1999). *Työväenluokan synty*. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino, 199–219.

HEIKINMÄKI M. (1981). *Suomalaiset häätävät: talonpoikaiset avioliiton solmintaperinteet*. Helsinki: Otava.

HEIKKILÄ J. (2001). ”Lukuisia salapolttimoita on löydetty ja hävitetty”: *Luvaton paloviinanvalmistus ja -myynti Ilmajoen, Kauhajoen ja Jalasjärven pitäjien käräjäkunnassa vuosina 1863–1872*. Jyväskylän yliopisto: Suomen historia: Pro gradu tutkielma.

HEIKKINEN A. (2000). *Kirveskansa ja kansakunta: elämän rakennusta Kuhmossa 1800-luvun jälkipuolella*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

HEIKKINEN S. (1999). *Aineen voitot – 1800-luvun elintaso*. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino, 131–150.

HELSINGIN YLIOPIILASMATRIKKELI 1853–1899. Haettu 18.5.2017 osoitteesta: <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/hakulomake.php?searchterm=%2Btuomari+%2Bmikkeli&submit=Hae>

HONKANEN J. (2016). *Juopunut Jyväskylässä: Juopumusrikollisuus ja juopuneena tehdyt rikokset Jyväskylän kaupungissa kieltolakivuosina 1919–1932*. Jyväskylän yliopisto: Suomen historia: Pro gradu tutkielma.

HÄMYNEN T. (2007). ”Viinaa ja tupakkaatulvaa kuin kosken virta”: *viinan salakuljetus itärajan yli autonomian ajalla*. Teoksessa Alina Kuusisto (toim.) *Wiinan viemää: artikkeleita alkoholin ja sen lieveilmiöiden historiasta*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, 9–27.

- JUTIKKALA E. (1958). *Suomen talonpojan historia*. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.
- KAARTINEN A. (2011). *Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi: Naisten kieltolakimieliä ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KIVIVUORI J. (2008). *Rikollisuuden syyt*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- KOSKELA K. (2002). *Huligaanit: Katuelämää Sörkassa suurlakosta sisällissotaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KOSKINEN I. (2000). *Väritetty totuus: Juorut arkielämässä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- KOSKINEN K. (2007). *Alkoholin käyttö, kontrolli sekä alkoholiasenteet Jyväskylässä vuosina 1900–1910*. Jyväskylä: Historian ja etnologian laitos, pro gradu tutkielma.
- KOSKIVIRTA A. (2001). *”Sisäinen vihollinen”: Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- KUUJO E. (1971). *Entisajan Mikkeli: Mikkelin kaupungin vaihteita 1838–1917*. Mikkeli: Länsi-Savon Kirjapaino Oy.
- KUUSISTO A. (2007). *Wiinan viemää: Artikkeleita alkoholin ja sen lieveilmiöiden historiasta*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.
- LAINEN M. (2014). *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. Helsinki: Tietosanoma.
- LAITINEN A. & AROMAA K. (2005). *Rikollisuus ja kriminologia*. Tampere: Vastapaino.
- LAITINEN M. (1992). *Mikkelin maalaiskunnan yhdistyselämä*. Teoksessa Teppo Vihola (toim.) *Mikkelin maalaiskunnan kirja*. Jyväskylä: Mikkelin maalaiskunta ja maaseurakunta, 471–505.
- LAKIO M. (1975). *Mikkelin kaupungin valtuusto 1875–1975*. Mikkeli: Mikkelin kaupunki.
- LINNOLAHTI J. (2002). *Maakunta-arkistojen opas*. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

- LITZEN V. (1994). *Johdanto*. Teoksessa Eljas Orrman ja Elisa Pispala (toim.) *Suomen historian asiakirjalähteet*. Helsinki: WSOY, s. 5–6.
- MARKKOLA P. (1989). *Maaseudun työläisvaimot*. Teoksessa Leena Laine ja Pirjo Markkola (toim.) *Tuntematon työläisnainen*. Tampere: Vastapaino, 39–60.
- MATIKAINEN O. (2000). *Rikos historiassa: Johdanto*. Teoksessa Olli Matikainen (toim.) *Rikos historiassa*. Jyväskylä: Kopijyvä: Jyväskylän historiallinen yhdistys, 9–19.
- MEHTÄLÄ A. (2017). *Viinämäskit muhivat Likolammessa*. Länsi-Savo, nr.74, 12–13.
- MIKKOLA H. (2010). *Juopumusrikollisuus Jyväskylän kaupungissa 1890–1899*. Jyväskylän yliopisto, Suomen historia. Pro gradu-tutkielma.
- MÄKELÄ K. (1990). *Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet*. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- MÄNTYLÄ I. (1985). *Suomalaisen juoppouden juuret: Viinanpoltto vapaudenaikana*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- MÄNTYLÄ I. (1995). *Suomalaisen juoppouden kasvu: kustavilaisen kauden alkoholipolitiikka*. Helsinki: SHS.
- NEUBAUER H. (2004). *Huhu: Kuulopuheen kulttuurihistoriaa*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy.
- PELTONEN M. (1988). *Viinapästä kolerakauhuun*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- PELTONEN M. (1992). *Talolliset ja torpparit: Vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa*.
- PELTONEN M. (1997). *Kerta kiellon päälle: Suomalainen kieltolakimentaliteetti. Vuoden 1733 juopumusasetuksesta kieltolain kumoamiseen 1932*. Helsinki: Tammi.
- PELTONEN M. (1999). *Suomalainen maatalouskysymys*. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino, 183–198.
- PELTONEN M. & KILPIÖ K. & KUUSI H. (2006). *Alkoholin vuosisata – suomalaisten alkoholiolojen vaihteita 1900-luvulla*. Helsinki: SKS.

- PITKÄNEN T. (1995). *Tuomiokunnan asiakirja-aineisto*. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen (toim.) *Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina*. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy, s. 35–56.
- PUHAKKA A. (2007). *Päihteiden ongelmat historiassa*. Teoksessa Alina Kuusisto (toim.) *Wiinan viemää: artikkeleita alkoholin ja sen lieveilmiöiden historiasta*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, 105–120.
- PULKKINEN J. (2013). *Jallu: Jaloviinan ja paloviinan historia*. Helsinki: Minerva kustannus Oy.
- PULMA P. (1999). *Köyhästäkö kansalainen? Köyhyys 1800-luvun poliittisena ongelmana*. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Talous, valta ja valtio: tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Tampere: Vastapaino, 163–182.
- PÄNKÄLÄINEN J. (1992). *Liikenne ja kulkuvälineet Mikkelin maalaiskunnassa*. Teoksessa Teppo Vihola (toim.) *Mikkelin maalaiskunnan kirja*. Jyväskylä: Mikkelin maalaiskunta ja maaseurakunta, 191–232.
- ORRMAN E. & PISPALA E. (1994). *Suomen historian asiakirjalähteet*. Helsinki: WSOY.
- RAJALA J. (2004). *Kurittajia ja puukkosankareita: Väkivalta ja sen kontrollointi Kannaksen rajaseudulla 1885–1917*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- RASINAHO K. (2006). *Alkoholin salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932*. Teoksessa Matti Peltonen, Kaarina Kilpiö ja Hanna Kuusi (toim.) *Alkoholin vuosisata: Suomalaisten alkoholiolojen käänneitä 1900-luvulla*. Helsinki: SKS, 17–85.
- RAUTOPURO L. (2012). *Huligaaneja ja pamppukaartilaisia: kieltolain kiertäminen ja kontrollointi Saarijärvellä vuosina 1927–1930*. Jyväskylän yliopisto: Historian ja etnologian laitos: Pro gradu tutkielma.
- ROSANVALLON P. (2008). *Vastademokratia: Poliittikka epäluulon aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- RÄSÄNEN M. (2008). *Liikkumista ja yrittämistä Savon maaseudulla*. Teoksessa Riitta Räsänen (toim.) *Savo ja sen kansa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 253–292.

- RÄSÄNEN M. & RÄSÄNEN R. (2008). *Luonnonkäyttäjän työvuosi*. Teoksessa Riitta Räsänen (toim.) *Savo ja sen kansa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 372–428.
- RÄSÄNEN R. (2008). *Savo ja sen kansa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- SAARENHEIMO J. (1994). *Tuomioistuinten asiakirjat*. Teoksessa Eljas Orrman ja Elisa Pispala (toim.) *Suomen historian asiakirjalähteet*. Helsinki: WSOY, 151–167.
- SAARIMÄKI P. (2010). *Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit: Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SALOVAARA K. (2008). *Hyvässä seurassa: Mikkelin klubi ry. 110 vuotta*. Mikkelin klubi ry.
- SCHIVELBUSCH W. (1986). *Nautintoaineiden kulttuurihistoria*. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Otava.
- SILPOLA J. (2007). *Kieltolakiaika Pielisjärvellä*. Teoksessa Alina Kuusisto (toim.) *Wiinan viemää: artikkeleita alkoholin ja sen lieveilmiöiden historiasta*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, 41–59.
- SILTALA J. (1999). *Valkoisen äidin pojat: siveellisyys ja sen varjot kansallisessa projektissa*. Helsinki: Otava.
- SULKUNEN I. (1986). *Raittius kansalaisuskontona: Raittiusliike ja järjestyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Helsinki: SHS.
- TALKA A. (1992). *Yhteiskunnan muuttuminen*. Teoksessa Teppo Vihola (toim.) *Mikkelin maalaiskunnan kirja*. Jyväskylä: Mikkelin maalaiskunta ja maaseurakunta, 31–57.
- TALVE I. (1990). *Suomen kansankulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- TOIVANEN P. (2000). *Kuopion historia 2*. Jyväskylä: Kuopion kaupunki.
- TOLONEN S. (1979). *Ryysyprinsessat: lapsuus tsaarinajan Mikkelissä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- TUOMINEN U. (1981). *Suomen alkoholipolitiikka vuosisadasta toiseen*. Helsinki: Suomen akateeminen raittiusliitto.

- TURUNEN A. (2015). *Humalan henki eli juomatapojen tarina*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- UTRIAINEN T. & HEPOLA M. (1985). *Alkoholirikokset*. Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus.
- VARSTA M. (1946). *Mikkelin kaupungin markkinat 1838–1867*. Mikkelä: Mikkelin kaupunki.
- VILKUNA K. H. J. (1992). *Kunnallishallinto kuntakokouskaudella 1868–1918*. Teoksessa Teppo Vihola (toim.) *Mikkelin maalaiskunnan kirja*. Jyväskylä: Mikkelin maalaiskunta ja maaseurakunta, 235–253.
- VILKUNA K. H. J. (1995). *Alkoholin nauttimispaikka, juopottelijat ja juomisen ajankohta 1500–1700-luvun Suomessa*. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen (toim.) *Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina*. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy, s. 210–322.
- VILKUNA K. H. J. (2014). *Viina miehen mitta: Vapaa-ajalla rakennettu miehekkyyttä 1550–1850*. Teoksessa Pirjo Markkola, Ann-Catrin Östman ja Marko Lamberg (toim.) *Näkymätön sukupuoli: Mieheyden pitkä historia*. Tampere: Vastapaino, 92–113.
- VILKUNA K. H. J. (2015). *Juomareiden valtakunta: suomalaisten känni ja kulttuuri 1500–1850*. Helsinki: Teos.
- VIRRANKOSKI P. (1970). *Tuomiokirjojen käyttö historian tutkimuksessa*. Teoksessa *Turun historiallinen arkisto XXII*. Turku: Kirjapaino Polytypos, s.118–132.
- VÄÄNÄNEN K. (2014). *Mikkeli venäläisenä varuskuntakaupunkina*. Mikkelä: Mikkelin Perinneyhdistys r.y.
- WILMI J. (1999). *Heinolan pitäjän historia II*. Pieksämäki: Heinolan maalaiskunta, Heinolan maaseurakunta, Manttaalikunnan säätiö.
- WIRILANDER H. (1982). *Mikkelin pitäjän historia*. Mikkelä: Mikkelin maalaiskunta: Mikkelin maaseurakunta.
- WIRILANDER H. (2008). *Savon historia IV: Uudistuksiin heräävä Savo 1870–1918*. Jyväskylä: Savon säätiö.

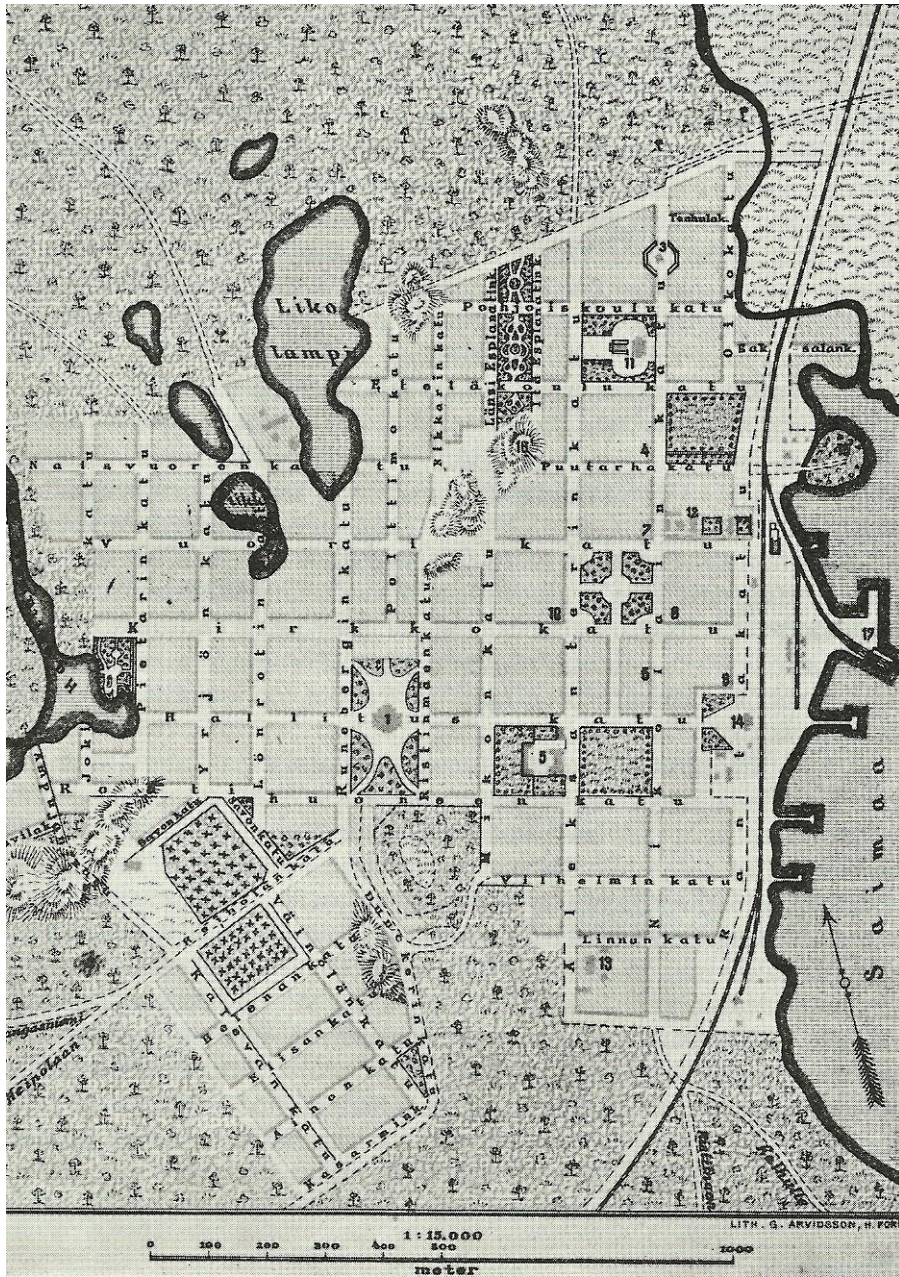
YLIKANGAS H. (1996). *Wallesmanni: Kuusi vuosisataa kansan ja esivallan välissä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

YLIKANGAS H. (1984). *Murtuva säätyvalta*. Porvoo: WSOY.

ÖSTMAN A. (2014). *Rakkaus ja patriarkalisuus ahtaassa yhteisössä – mieheys kansanomaisessa kehityskertomuksessa*. Teoksessa Pirjo Markkola, Ann-Catrin Östman ja Marko Lamberg (toim.) *Näkymätön sukupuoli: Mieheyden pitkä historia*. Tampere: Vastapaino, 159–173.

Liitteet

LIITE 1: Mikkelin kaupungin asemakaava vuonna 1902.

Lähteet: Kuujo 1971, 266.

LIITE 2: Alkoholirikoksista syytettyjen kotipaikka Mikkelin kaupungissa ja maaseudulla
1895–1905.

	Salapoltto		Viinan myynti		Juopuminen	
	KO	KO	RO	KO	RO	
MIKKELIN KAUPUNKI	-	1	3	-	78	
MIKKELIN PITÄJÄ						
Alamaa	-	-	-	-	1	
Haahkala	-	1	-	-	-	
Harjumaa	2	1	-	-	5	
Haukkakorhola	-	-	1	-	-	
Hirola	-	-	-	-	2	
Hirvensalmi	3	2	1	4	-	
Häärälä	-	-	-	-	1	
Ihastjärvi	-	1	-	-	1	
Kaipiola	4	5	-	-	-	
Kirkonkylä	-	1	-	-	8	
Korpijärvi	-	2	1	-	2	
Koskentaipale	-	-	-	-	1	
Kovala	-	-	1	-	1	
Kyyhkylä	-	-	1	-	1	
Laitiala	-	1	-	-	-	
Laurikkala	-	-	-	1	-	
Liukkola	1	1	1	-	2	
Moisio	-	-	-	-	2	
Monikkala	-	-	-	-	1	
Norola	-	1	1	-	3	
Olkkolanniemi	-	3	-	-	-	
Pajula	-	1	-	-	-	
Parantola	-	-	-	-	3	
Parikkala	-	-	-	-	2	
Puttola	-	3	-	-	-	
Rahula	-	1	-	-	-	
Rantakylä	-	-	-	-	4	
Rieppola	1	-	-	-	-	
Rämälä	-	1	-	-	-	
Sairila	-	3	-	-	2	
Salmenkylä	-	-	-	-	2	
Savonlahti	-	-	-	-	2	
Seppälä	-	1	-	-	-	
Soikkala	1	1	-	-	-	
Sokkalanhovi	-	1	-	-	-	
Suonsaari	-	1	2	1	2	
Tikkala	-	-	-	3	-	
Vanhamäki	5	8	-	-	2	
Vatila	-	-	-	-	1	

Vehmaskylä	-	1	-	-	4
Viljakkala	-	1	-	-	-
Visulahti	-	-	2	-	2
Vuolingonkylä	-	-	1	-	3
Väärälä	-	2	-	-	1
Yhteensä	17	45	15	9	139

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).

LIITE 3: Mikkelin kihlakunnanoikeudessa ja raastuvanoikeudessa alkoholirikoksista syytettyjen kotipaikka muualla Suomessa 1895–1905.

MUUT PAIKKAKUNNAT	Salapoltto	Myyminen	Juopuminen		
	KO	KO	RO	KO	RO
Anttola	-	-	2	-	5
Haukivuori	1	1	3	-	2
Heinola	-	-	-	-	1
Helsinki	-	-	1	-	2
litin pitäjä	-	-	1	-	-
Joensuu	-	-	-	-	1
Joroinen	-	-	-	-	4
Joutsa	-	-	-	-	1
Juva	-	3	1	-	5
Kangasniemi	-	2	1	-	10
Karstula	-	1	-	-	-
Kerimäki	-	-	-	-	1
Keuruun pitäjä	-	-	-	-	1
Kouvola	-	-	-	-	2
Kuopio	-	-	-	-	2
Lahti	-	-	-	-	2
Lappeenranta	-	-	-	-	1
Lopen pitäjä	-	-	-	-	1
Merikarvio	-	-	-	-	1
Mouhujärvi	-	-	-	-	1
Mäntyharju	1	-	-	1	2
Nastolan pitäjä	-	-	-	-	1
Orimattila	-	-	-	-	1
Pieksämäki	-	-	2	-	9
Rautalampi	-	-	1	-	-
Ristiina	-	1	1	-	8
Rengon kappeli	-	-	-	-	1
Ruokolahti	-	-	-	-	1
Savonlinna	-	-	-	-	2
Sulkava	-	-	-	-	1
Tampere	-	-	-	1	1
Turku	-	-	-	-	1
Tuusmäen pitäjä	-	-	1	-	-
Valkeala	-	-	-	-	3
Viipuri	-	-	1	-	3
Venäjä	-	-	-	-	3
Yhteensä	2	8	15	2	80

Lähteet: MMA Mikkelin raastuvanoikeuden ja kihlakunnanoikeuden varsinaisasiain pöytäkirjat 1895–1905 (Cc: 31–41, Caa: 57–78).